

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

*Επιστήμες της Αγωγής: Επαγγελματική Μάθηση και
Καινοτομίες στην Εκπαίδευση*

Διπλωματική εργασία

**Τίτλος: «Βιογραφική Έρευνα Εκπαιδευτικών που
Εργάστηκαν σε Σχολεία του Εξωτερικού στα Πλαίσια της
Διαρροής Επιστημονικού Κεφαλαίου(BrainDrain)και
επέστρεψαν στην Ελλάδα»**

της

Αναστασίας Μεκάση

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Μπέτσας, Επίκουρος Καθηγητής

Βαθμολογητές:

1. Σοφία Αυγητίδου, Καθηγήτρια
2. Βασιλική Παπαδοπούλου, Καθηγήτρια

Φλώρινα, 2018

Copyright © Αναστασία Μεκάση, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Αναστασία Μεκάση

A.E.M.: 633

Ηλεκτρονική διεύθυνση: mekasianast@gmail.com

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: «Βιογραφική Έρευνα Εκπαιδευτικών που Εργάστηκαν σε Σχολεία του Εξωτερικού στα Πλαίσια της Διαρροής Επιστημονικού Κεφαλαίου(BrainDrain)»

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ημερομηνία 17 - 6- 2018

Η δηλούσα

Αναστασία Μεκάση

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη-Λέξεις κλειδιά	5
Abstract-Keywords	6
Εισαγωγή.....	7
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	8
1.1. Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου (BrainDrain).....	8
1.2. Οι αιτίες του φαινομένου.....	10
1.3. Οι επιπτώσεις του “Brain Drain”.....	13
1.4. Brain gain.....	15
1.5. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.....	16
1.6. Βασικοί όροι της βιογραφικής προσέγγισης.....	18
1.7. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	20
2. ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	21
2.1. Συμμετέχοντες.....	21
2.2. Βιογραφική αφήγηση.....	22
2.3. Το εργαλείο της έρευνας.....	23
2.4. Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων.....	24
3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	25
Ανάλυση 1 ^{ης} συνέντευξης.....	26
Ανάλυση 2 ^{ης} συνέντευξης.....	56
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	78
Βιβλιογραφία.....	83
Παράρτημα.....	86

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά τις αφηγήσεις ζωής εκπαιδευτικών που μετανάστευσαν στο εξωτερικό στα πλαίσια της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου (BrainDrain) και αποφάσισαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα.

Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση έπληξε την Ελλάδα με βαρύτατες συνέπειες σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Άμεση απόρροια ήταν η ενίσχυση του φαινομένου της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου. Ο κλάδος των εκπαιδευτικών μετέχει δυναμικά στο φαινόμενο λόγω της ύπαρξη περιορισμένων θέσεων εργασίας στη χώρα μας. Σκοπός της έρευνας είναι να καταδείξει τον τρόπο που βίωσαν δύο Ελληνίδες εκπαιδευτικοί την εμπειρία της μετανάστευσης και να διερευνήσει τις αιτίες της επιστροφής τους στην Ελλάδα.

Η βιογραφική προσέγγιση επιλέχθηκε ως μέθοδος της έρευνας λόγω της δυνατότητας που παρέχει για τη διερεύνηση ποιοτικών χαρακτηριστικών, συναισθημάτων και κοινωνιολογικού υλικού. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων των συμμετεχουσών προέκυψαν σημαντικά ευρήματα, όπως η υιοθέτηση κοινών βιογραφικών σχημάτων δράσης για την αντιμετώπιση «της τροχιάς του πόνου» που επιφέρει η ανεργία. Επιπλέον, παρατηρήθηκε η ύπαρξη εύπλαστης βιογραφικής ταυτότητας και στις δύο περιπτώσεις. Αντιθέτως, αναντιστοιχία παρατηρήθηκε μεταξύ των λόγων της επιστροφής και των προσδοκιών από τα κοινωνικά/θεσμικά πρότυπα. .

Λέξεις κλειδιά: braindrain, braingain, εκπαίδευση εκπαιδευτικών, βιογραφική προσέγγιση

Abstract

This paper studies the life stories of teachers who emigrated abroad in the context of the brain drain and decided to return to Greece.

The recent global economic crisis has hit Greece with severe consequences in all areas of economic, political and social life. An immediate consequence was the strengthening of the phenomenon of leakage of scientific capital. The teacher sector is

dynamically involved in the phenomenon due to the limited jobs in our country. The purpose of the research is to demonstrate how two Greek teachers experienced the migration and to investigate the causes of their return to Greece.

The biographical approach has been chosen as a method of research because of its ability to investigate qualitative features, emotions, etc. The analysis of the interviews of the participants resulted in important findings, such as the adoption of common biographical patterns of action to address the "path of pain" caused by unemployment. In addition, a flexible biographical identity was identified in both cases. On the contrary, a mismatch was observed between the reasons for return and expectations of societal / institutional patterns.

Key words: brain drain, brain gain, teacher education, biographical approach

Εισαγωγή

Το ενδιαφέρον της παρούσας έρευνας επικεντρώνεται στη διερεύνηση των συνθηκών μετανάστευσης κι επιστροφής δύο Ελληνίδων εκπαιδευτικών στα πλαίσια τη διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου. Η μελέτη ξεκινά με τη θεωρητική συζήτηση γύρω από το φαινόμενο του “BrainDrain”, το “braingain” και την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Ακολουθεί ο σκοπός της έρευνας και ο καθορισμός των ερευνητικών ερωτημάτων.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τη βιογραφική προσέγγιση που αποτελεί και τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε μαζί με την περιγραφή του ερευνητικού εργαλείου της συνέντευξης σε βάθος χωρίς δομή. Στο πλαίσιο της μεθόδου σκιαγραφείται το προφίλ των δύο συμμετεχουσών στην έρευνα, ενώ στο τέλος παρέχεται μια περιγραφή των σταδίων της ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από τη συνέντευξη.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, διατυπώνονται τα συμπεράσματα και ακολουθεί η συζήτησή τους.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.1. Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου (Brain Drain)

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας του ελληνικού έθνους. Σε περιόδους κρίσης, είτε επρόκειτο για οικονομική, είτε κοινωνική και πολιτική, παρατηρήθηκαν μεγάλα κύματα μετανάστευσης ελληνικών πληθυσμών προς τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης αλλά και προς άλλες παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών, όπως η Αμερική, ο Καναδάς και η Αυστραλία. Τα μεταναστευτικά αυτά ρεύματα αποτελούνταν καταρχήν από άτομα μη καταρτισμένα που επρόκειτο να εργαστούν ως εργάτες κατά βάση στους τομείς της βιομηχανίας και της εξόρυξης μετάλλων (blue-collar workers).

Ωστόσο, σε περιόδους πολιτικών αναταραχών φαίνεται η σύνθεση των μεταναστευτικών ρευμάτων να μεταβάλλεται ως προς τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, κατά την διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949) και κατά τη δεκαετία του 1950 παρατηρείται ένα κύμα φυγής μεταναστών, το οποίο περιλαμβάνει σε μεγάλο ποσοστό άτομα με υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Σύμφωνα με την Καραμανλή (2008), είναι χαρακτηριστικό πως τα χρόνια αυτά μετανάστευσε από την Ελλάδα το 21% των διπλωματούχων μηχανικών. Αντίστοιχη ήταν και η κατάσταση κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) με τα ποσοστά των Ελλήνων πτυχιούχων μεταναστών να αυξάνονται σημαντικά (Θεοδωρόπουλος κ.α. 2014).

Η πρόσφατη οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και μεταφέρθηκε ταχύτατα στην Ευρώπη έδωσε το έναυσμα για την εμφάνιση νέων μεταναστευτικών ροών από την Ελλάδα προς τις αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στη Βρετανία, την Ολλανδία και τη Γερμανία. Ταυτόχρονα, σημαντικός αριθμός μεταναστών προέβη σε υπερπόντια μετανάστευση στην Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά. Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται η μετανάστευση μεμονωμένων ατόμων, αλλά και ολόκληρων οικογενειών. Το κύριο χαρακτηριστικό, ωστόσο, αυτού του κύματος μετανάστευσης είναι ότι αποτελείται από επιστήμονες ιδίως νεαρής ηλικίας. Πρόκειται για το κοινωνικό φαινόμενο που απαντάται στην ξένη βιβλιογραφία ως «Brain Drain», που στην κυριολεκτική του απόδοση στα ελληνικά είναι η «διαρροή εγκεφάλων», αλλά έχει επικρατήσει ως «διαρροή επιστημονικού κεφαλαίου».

Ο όρος «BrainDrain» πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 για να περιγράψει τον φόβο που κυριάρχησε στη Μεγάλη Βρετανία από τα εκτεταμένα κύματα μετανάστευσης Βρετανών πτυχιούχων στην Αμερική κατά την ίδια περίοδο (Salt, 1997: 285). Ο Λαμπριανίδης ορίζει το «braindrain» ως την διεθνή μεταφορά πόρων υπό την μορφή ανθρώπινου κεφαλαίου και εφαρμόζεται κυρίως στη μετανάστευση ατόμων με υψηλή ειδίκευση από λιγότερο σε περισσότερο αναπτυγμένες χώρες. Οι Brezis και Soueri επισημαίνουν πως η θεωρία του «braindrain» περιγράφει την απόφαση του ατόμου όταν έχει ήδη αποκτήσει κάποιο ανθρώπινο κεφάλαιο στη χώρα του και στη συνέχεια αποφασίζει να μεταναστεύσει. Η Υφαντή κ.α. (2014) ορίζουν το «Brain Drain» ως τη «μεγάλης κλίμακας μετανάστευση εκπαιδευμένων και ειδικευμένων ατόμων, κυρίως γιατρών, επιστημόνων, μηχανικών και οικονομικών επαγγελματιών, από τις χώρες τους για την αναζήτηση καλύτερων κοινωνικών ή εργασιακών συνθηκών στο εξωτερικό». Όσον αφορά την Ευρώπη, η οικονομική κρίση έπληξε, αρχικά, την Ιρλανδία κι έπειτα μεταφέρθηκε ταχύτατα στα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που βρίσκονται στο Νότο και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ιταλία. Τα παραπάνω μέλη αποφάσισαν στο σύνολό τους να ξεπεράσουν την κρίση διαμέσου των μηχανισμών που προσφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση σε τέτοιου είδους περιπτώσεις (Χριστόπουλος κ.α. 2014).

Κατά την περίοδο 2007-2013 η ελληνική οικονομία υποχώρησε κατά 23,6% σε πραγματικούς όρους. Η υποχώρηση αυτή ήταν σημαντικά υψηλότερη από εκείνη των υπόλοιπων χωρών της Νότιας Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα, η υποχώρηση έφτασε στο 6,8% στην Πορτογαλία, στο 5,7% στην Ισπανία και στο 8,7% στην Ιταλία. Άμεση απόρροια των παραπάνω στοιχείων ήταν η ιδιαίτερα υψηλή απόκλιση που παρατηρήθηκε στο βιοτικό επίπεδο των ελληνικών οικογενειών σύμφωνα με εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος (2014).

«Η οικονομική κρίση (που ήταν και αποτέλεσμα των διεθνών χρηματαγορών και των οίκων αξιολόγησης) της περιόδου 2009-2014 επέτεινε τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Τα χαρακτηριστικά της τρέχουσας χρονικής συγκυρίας είναι η έντονη οικονομική κρίση (αρνητικός ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ με πρόβλεψη για μηδενικό το 2014), το υψηλό δημόσιο χρέος και έλλειμμα (τουλάχιστον για την περίοδο 2010-2014), η υψηλή ανεργία, τα χαμηλά φορολογικά έσοδα και οι υψηλές δημόσιες δαπάνες» (Γκανάς, 2014).

Ένας από τους λόγους που οδήγησαν την Ελλάδα στο να εξελιχθεί σε μια τόσο αδύναμη οικονομικά χώρα ήταν η ήδη μη παραγωγική της οικονομία, η οποία βασιζόταν στον δημόσιο τομέα. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα της μεγεθυνόμενης επεκτατικής οικονομικής πολιτικής που άσκησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις μέχρι την κρίση του 2008 και είχε ως άμεση συνέπεια την δημιουργία ελλειμμάτων τόσο στον προϋπολογισμό όσο και στο ισοζύγιο πληρωμών. Σε όλο αυτό το διάστημα, πριν από την εμφάνιση, δηλαδή, της οικονομικής κρίσης, οι Έλληνες δανείζονταν υπέρογκα ποσά ώστε να αγοράσουν σπίτια, γεγονός που οδήγησε σε ραγδαία αύξηση των τιμών στην αγορά ακινήτων, η οποία αποδείχθηκε αργότερα «πλαστή» (Hadjimichalis 2014).

Η οικονομική κρίση οδήγησε σε ραγδαία αύξηση τα επίπεδα της ανεργίας, η οποία άγγιξε το 30% στο γενικό πληθυσμό και το 65% στο νεανικό σύμφωνα με επίσημα δεδομένα. Παράλληλα με την οικονομική κρίση, βασική αιτία των υψηλών ποσοστών ανεργίας, των χαμηλών μισθών και της ετεροαπασχόλησης των πτυχιούχων στην Ελλάδα, δεν φαίνεται να είναι η υπερπροσφορά πτυχιούχων, αλλά η χαμηλή ζήτηση, γεγονός που οφείλεται κυρίως στην ανεπαρκή ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Οι νέες θέσεις εργασίας αφορούν κατά βάση άτομα περιορισμένης εξειδίκευσης και οι αμοιβές που προσφέρονται κυμαίνονται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. (Labrianidis & Vogiatzis, 2013, σ.544).

1.2.Οι αιτίες του φαινομένου

Οι παραπάνω συνθήκες ζωής στην Ελλάδα του σήμερα οδήγησαν τους νέους πτυχιούχους στη μετανάστευση αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον. Η Τσιλιμίγκρα (2010) θεωρεί πως τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας και οι προοπτικές σταδιοδρομίας και ανέλιξης συγκαταλέγονται στους βασικούς παράγοντες μετανάστευσης των νέων πτυχιούχων. Η απόκτηση όλο και περισσότερων και πιο εξειδικευμένων γνώσεων από τους ανθρώπους αυτούς συμβάλλει στην απόφασή τους να εγκαταλείψουν την Ελλάδα και να αναζητήσουν απασχόληση σε άλλες χώρες. Σύμφωνα με άρθρο που δημοσιεύτηκε στο «Πρώτο Θέμα» (02/07/2016) *«Μια καλύτερη ζωή μακριά από την Ελλάδα αναζήτησαν μισό εκατομμύριο Έλληνες(427.000) από το 2008 έως σήμερα. Πρόκειται για νέους, μορφωμένους και με επαγγελματική εμπειρία».*

Σύμφωνα με μια πρόσφατη έρευνα των Γρόπα και Τριανταφυλλίδου (2013), το 90% των Ελλήνων μεταναστών αφορά κατόχους πανεπιστημιακού πτυχίου από τους οποίους το 24,5 είναι μηχανικοί, το 22,3% οικονομολόγοι, το 19% τεχνικοί ηλεκτρονικών υπολογιστών και το 12% μαθηματικοί. Οι ηλικίες τους είναι ιδιαίτερα χαμηλές, με το 48% να είναι κάτω των 30 ετών και το 49% μεταξύ 31-45 ετών. Η έρευνα, επίσης, έδειξε πως οι περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες κατείχαν κάποια θέση εργασίας στην Ελλάδα όταν έλαβαν την απόφαση να μεταναστεύσουν, αλλά δεν ήταν ευχαριστημένοι από το επίπεδο των μισθών και τις επαγγελματικές προοπτικές. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο που προέκυψε από την έρευνα είναι πως το 46% των μεταναστών ζούσε για πρώτη φορά στο εξωτερικό χωρίς να έχει συγγενείς ή φίλους στην χώρα αναζήτησης εργασίας. Όταν ερωτήθηκαν για το ποιοι παράγοντες τους ώθησαν στην μετανάστευση οι δημοφιλέστερες απαντήσεις ήταν οι εξής: η αντίθεσή τους στα φαινόμενα της διαφθοράς και του νεποτισμού που κυριαρχούν στην Ελλάδα, οι ευκαιρίες απασχόλησης σε θέσεις ευθύνης που παρέχονται ακόμα και σε νέους ανθρώπους όταν έχουν να επιδείξουν τα ανάλογα προσόντα, τα επίπεδα των μισθών, η ποιότητα της ζωής και ο σεβασμός απέναντι στην διαφορετικότητα.

Από έρευνα που διεξήγαγε το 2014 η Τράπεζα της Ελλάδος σε συνεργασία με το University College του Λονδίνου σε δείγμα που προέρχεται από Έλληνες μετανάστες στο Άμστερνταμ, προέκυψαν σημαντικά στοιχεία ως προς την επιθυμία επιστροφής τους ή όχι στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έχουν σκεφτεί στο παρελθόν ή σκέφτονταν την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας την πιθανότητα της επιστροφής στην πατρίδα τους. Παρομοίως, στην υποθετική ερώτηση «πού θα ήθελαν να ζήσουν στην περίπτωση που θα έβρισκαν σίγουρα εργασία με τις ίδιες συνθήκες με εκείνες που υπήρχαν στην παρούσα εργασία τους», οι μισοί συμμετέχοντες απάντησαν πως θα επέστρεφαν στην Ελλάδα και το 23% πως θα μοίραζε τον χρόνο ανάμεσα στην χώρα μετανάστευσης και την Ελλάδα. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι συμμετέχοντες θα επέστρεφαν στη Ελλάδα αν οι ίδιοι ή οι γονείς του έβρισκαν μια θέση εργασίας που θα τους ικανοποιούσε οικονομικά και/ ή ένα επάγγελμα που θα ήταν ανάλογο των προσόντων τους (60%). Ένας σημαντικός αριθμός ατόμων απάντησε, επίσης, πως θα επέστρεφε στην Ελλάδα αν βρισκόταν σε εξέλιξη μια σημαντική αλλαγή της κατάστασης(46%). Αυτό εκφράστηκε επίσης στις απαντήσεις τους στην αντίστοιχη ανοιχτή ερώτηση στην

οποία αναφέρουν την προσπάθεια να συμβάλουν στη χώρα ως έναν σημαντικό λόγο που στηρίζει την επιθυμία τους να επιστρέψουν σε συνδυασμό με την επιθυμία να είναι πιο κοντά στους φίλους και την οικογένειά τους. Κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, βέβαια, μόνο το 15% σχεδιάζει την επιστροφή του στα επόμενα 2 χρόνια τη στιγμή που περίπου οι μισοί(44%) συμμετέχοντες ούτε επιθυμούν ούτε σχεδιάζουν να επιστρέψουν. Πάντως, οι περισσότεροι μετανάστες (64%) ήταν πιο θετικά διακείμενοι στο να αναπτύξουν κάποιου είδους επαγγελματική συνεργασία με επιχειρήσεις, ερευνητικά κέντρα ή άλλα ινστιτούτα στην Ελλάδα, ενώ το 5% το κάνει ήδη.

Ιδιαίτερη βαρύτητα κατά τη μελέτη του ελληνικού «BrainDrain» πρέπει να δοθεί στην αύξηση των ροών των νέων Ελλήνων προς τις ευρωπαϊκές χώρες του Βορράγια σπουδές κυρίως μεταπτυχιακού επιπέδου αλλά σε σημαντικό βαθμό και προπτυχιακού. Ο Λαμπριανίδης (2011) υπογραμμίζει πως οι Έλληνες που επιλέγουν το εξωτερικό για σπουδές παραμένουν τις περισσότερες φορές στη χώρα σπουδών προκειμένου να αναζητήσουν εργασία. Όπως επισημαίνουν μάλιστα οι Williams&Balaz (2008, σελ. 127-128), με δεδομένο ότι τα φοιτητικά χρόνια αποτελούν περίοδο-σταθμό αναφορικά με την απόκτηση φίλων και οικογένειας, πολλοί φοιτητές τείνουν να παραμείνουν στη χώρα όπου σπούδασαν όχι μόνο λόγω επαγγελματικών ευκαιριών αλλά και λόγω προσωπικών δεσμών που ανέπτυξαν εκεί.

Μια σημαντική αιτία του φαινομένου αποτελεί και η επιλογή των σπουδών των νέων Ελλήνων, η οποία φαίνεται να μην ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η Ελλάδα κατατάσσεται στην τελευταία θέση των χωρών της Ε.Ε. όσον αφορά στην απασχόληση των πτυχιούχων νέων, αφού ένας στους δύο νέους Έλληνεςπτυχιούχους (αποφοίτηση 1 έως 3 χρόνια) δε βρίσκει δουλειά. Δύο είναι οι κύριοι λόγοι που αναφέρουν οι ειδικοί: ο πολύ χαμηλός ρυθμός δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας (στον ιδιωτικό τομέα, τον Ιούλιο 2016 υπήρχαν μόνο 15.000 κενές θέσεις εργασίας) και η αναντιστοιχία μεταξύ της προσφοράς εργασίας (π.χ.πολιτικοί μηχανικοί και αρχιτέκτονες) και της ζήτησης. Ένα μεγάλο μέρος του προβλήματος ανάγεται στην αναντιστοιχία μεταξύ των δεξιοτήτων που έχει ανάγκη σήμερα η ελληνική οικονομία και των σπουδών που επιλέγουν να ακολουθήσουν οι νέοι. Η ψηφιακή επανάσταση, η παγκοσμιοποίηση και οι άλλες σαρωτικές αλλαγές που μετασχηματίζουν τις κοινωνίες μας, έχουν δραστικά μεταβάλει τις ανάγκες της οικονομίας σε ανθρώπινο δυναμικό. Η ελληνική οικονομία, ειδικότερα, βρέθηκε τα

τελευταία χρόνια αντιμετώπι με την αδήριτη ανάγκη ριζικού και άμεσου επαναπροσανατολισμού.

Η αναντιστοιχία δεξιοτήτων είναι ένα διεθνές φαινόμενο που έχει οξυνθεί ειδικά στην Ευρώπη μετά το 2008, κυρίως στους υψηλής εκπαίδευσης εργαζόμενους. Στην Ευρώπη, το ποσοστό των εργαζομένων με ανεπαρκή προσόντα (underqualification) είναι στο 31%. Η Ελλάδα είναι πρωταθλήτρια στο overqualification, αφού έχει το υψηλότερο ποσοστό εργαζομένων (26%) με υπερβάλλοντα προσόντα, ενώ μόλις το 55% έχει εναρμονισμένα προσόντα. Το πρόβλημα γίνεται ιδιαίτερα αισθητό στους κλάδους αιχμής της ελληνικής οικονομίας, εκείνους, δηλαδή, που ανταποκρίνονται περισσότερο στις απαιτήσεις των νέων δεδομένων (ΕΥ, ΟΠΑ, Endeavor Greece 2018).

1.3.Οι επιπτώσεις του “BrainDrain”

Η έρευνα και η καινοτομία αποτελούν την κινητήρια δύναμη της σημερινής οικονομίας. Οι μεγάλες βιομηχανίες επενδύουν σε ειδικές έρευνες όχι μόνο για να αξιοποιήσουν τα ερευνητικά τους αποτελέσματα, αλλά και να εκμεταλλευτούν προϊόντα και ιδέες που παράγονται από τους ανταγωνιστές και συνεπώς η συμβολή του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομική ανάπτυξη, την οικονομία και την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας είναι πολύ σημαντική. Για το λόγο αυτό, το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι ο πιο πολύτιμος πόρος, τον οποίο τα έθνη-κράτη επιδιώκουν να υποστηρίξουν με διάφορους τρόπους και στρατηγικές (Labrianidis, 2011 σελ. 30-36).

Ωστόσο, ακόμη και αν και σε ορισμένες χώρες το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι πολύ υψηλό, συμβαίνει να μην αξιοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλει στην εγχώρια ανάπτυξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μη αξιοποίησης του ανθρώπινου κεφαλαίου αποτελεί αυτό του ελληνικού κράτους, το οποίο παρά το γεγονός πως έχει δαπανήσει και εξακολουθεί να δαπανά υπέρογκα ποσά για την εκπαίδευση των νέων, εκείνοι λόγω της δεινής οικονομικής αλλά και κοινωνικής κατάστασης της χώρας επιλέγουν να μεταναστεύσουν. Με αυτόν τον τρόπο, η απώλεια για την χώρα προέλευσης είναι διττή. Αφενός χάνονται σημαντικότερα επενδυμένα κεφάλαια, οικονομικά και ανθρώπινα και αφετέρου, μειώνεται η δυνατότητα ανάπτυξης των

κοινωνιών, ενώ συγχρόνως διευρύνεται το χάσμα μεταξύ λιγότερο αναπτυγμένων και αναπτυγμένων χωρών (Λαμπριανίδης, 2011 σελ. 44-45).

Η οικονομική κρίση και η δημοσιονομική προσαρμογή που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα, φέρνει τους πιο ταλαντούχους νέους επιστήμονες πιο κοντά στη μετανάστευση. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι χώρες υποδοχής επιτυγχάνουν την αύξηση της παραγωγής, την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου για τους πολίτες τους, ενώ η χώρα καταγωγής δεν διαθέτει επιστημονικό δυναμικό που αναμένεται να επιδεινώσει τη δομή της παραγωγής και την ποιότητα της ζωής των πολιτών της.

Επιπροσθέτως, η αθρόα μετανάστευση νέων ανθρώπων δημιουργεί δημογραφικό έλλειμμα λόγω της απουσίας των μεταναστών αλλά και την περιστολή των γεννήσεων. Κατ' επέκταση το γεγονός αυτό αναμένεται να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα στο συνταξιοδοτικό σύστημα. Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Μαλκούτζη (2011) η οικονομική κρίση αποτελεί πρόκληση για τα νεαρά ζευγάρια, καθώς πολλά από αυτά δεν τεκνοποιούν μειώνοντας με τον τρόπο αυτό τα ποσοστά των γεννήσεων. Έρευνες έδειξαν πως τα περισσότερα από τα ζευγάρια αυτά διαμένουν ακόμη με τους γονείς τους λόγω της αδυναμίας ανταπόκρισης στα έξοδα του νοικοκυριού. Η Μπουρνά (2012) δεν διστάζει να χαρακτηρίσει το «braindrain» ως μια «υπόθεση που προκαλεί αιμορραγία» στην Ελλάδα, η οποία χάνει τους κεντρικούς πυρήνες της και θεωρεί πως το κράτος δεν θα μπορέσει να επιβιώσει μακροπρόθεσμα.

Η διαρροή επιστημονικού κεφαλαίου παρέχει, επίσης, κάποια οφέλη για τη χώρα προέλευσης, όπως στην περίπτωση ενός μελλοντικού επαναπατρισμού, που θα έχουν πια αποκτήσει μεγαλύτερη εξειδίκευση στο εξωτερικό. Επιπλέον, οι μορφωμένοι μετανάστες λαμβάνουν υψηλότερους μισθούς, οι οποίοι τους επιτρέπουν να στέλνουν εμβάσματα στη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να στηρίξουν τις οικογένειές τους ή να επενδύσουν και να δημιουργήσουν πλούτο στη χώρα γέννησής τους. Ως εκ τούτου, για τις χώρες προέλευσης, τα χρηματικά εμβάσματα μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή εισοδήματος. Από την άλλη πλευρά, όμως, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια διαμονής των μεταναστών στο εξωτερικό, παρατηρείται το φαινόμενο να αποστέλλονται σημαντικά χρηματικά ποσά από τη χώρα προέλευσης στη χώρα υποδοχής ως πρόσθετη οικονομική στήριξη. Τέλος, οι καταρτισμένοι μετανάστες μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή τουρισμού, πολιτικής

επιρροής, φιλανθρωπίας και πολιτισμικής επιρροής των χωρών καταγωγής τους (Labrianidis2013, σελ.. 53-58).

1.4.Brain gain

Η έκταση που έχει λάβει το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου στη χώρα μας και οι συνακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις που αυτό επιφέρει τόσο στην κοινωνική όσο και την οικονομική ζωή, επιτάσσουν την ανάληψη πρωτοβουλιών για αναστροφή της υφιστάμενης κατάστασης. Η αναστροφή αυτή απαντάται στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία ως «braingain». Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται, επίσης, για να δηλώσει την προσπάθεια μιας χώρας να γίνει ελκυστική για τους νέους επιστήμονες που αποφασίζουν να μεταναστεύσουν σε βασικούς τομείς της, όπως ο εργασιακός.

Οι ανεπτυγμένες χώρες αντιμετώπιζαν διαχρονικά το δίλημμα για το αν πρέπει να "παράγουν" οι ίδιες το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό που χρειάζονται ή αν θα ήταν προς το συμφέρον τους να προσελκύουν έτοιμο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό από άλλες χώρες. Οι περισσότερες από αυτές έχουν επιλέξει το δεύτερο, καθώς θεωρήθηκε συμφερότερο. Ένας παράγοντας που έκανε τις χώρες αυτές ελκυστικές ήταν η βελτίωση στον τομέα των επενδύσεων (Λαμπριανίδης 2014).

Παρατηρείται ότι οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν προσελκύσει όχι μόνο μεγάλο αριθμό εξειδικευμένων εργατών αλλά και τους καλύτερους στον τομέα τους (Williams & Balaz 2008, 113-148).

Οι παράγοντες που ενισχύουν το "braingain" είναι, αρχικά, το υψηλότερο επίπεδο αποδοχών που παρέχονται στους εργαζομένους που ενισχύει την τάση του ανθρώπινου κεφαλαίου να συγκεντρωθεί όπου αυτό παρέχεται. Επιπλέον, καθοριστικό ρόλο για την ελκυστικότητα μιας χώρας διαδραματίζουν η ύπαρξη ευελιξίας όσον αφορά την απασχόληση, η χρηματοδότηση της έρευνας και η αξιοκρατία. Ακόμη, σημαντικό ρόλο παίζουν η αποδοχή της διαφορετικότητας και η έλλειψη διακρίσεων και εκδηλώσεων ρατσισμού (Christopoulosetal., 2014).

1.5. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Ως «εκπαίδευση εκπαιδευτικών» ορίζεται η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική, η οποία προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα μιας χώρας οφείλουν να εκπαιδεύουν επαγγελματικά κι επιστημονικά τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ώστε να εκτελούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους στην τάξη, το σχολείο και την ευρύτερη κοινότητα (Pöggeler, 1982, 101).

Η κυβέρνηση κάθε χώρας σχεδιάζει τη δική της πολιτική που σχετίζεται με την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ανάλογα με την εποχή, την ιδεολογία της και την ποιότητα των πολιτών που θέλει να διαμορφώσει. Η εκπαιδευτική πολιτική όμως, επηρεάζεται και από ιστορικές, μορφωτικές και ιδεολογικές καταβολές όπως, η πολιτισμική κληρονομιά ενός κράτους και η ένταξή του στη σύγχρονη κοινωνία (Αντωνίου, 2009: 22). Σε κάθε περίπτωση, όμως, τόσο οι εν ενεργεία όσο και οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο απέναντι στα παιδιά και κατ' επέκταση στην κοινωνία. Άλλωστε, *«Είναι κοινός τόπος, για τους επιστήμονες και τους φορείς της εκπαιδευτικής πολιτικής σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες, ότι ο εκπαιδευτικός για την εκπλήρωση της αποστολής του δεν αρκεί να είναι μόνο καλά καταρτισμένος στην ειδικότητά του, αλλά πρέπει να είναι ταυτόχρονα και καλός δάσκαλος. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εφοδιάζεται κατά τη διάρκεια των σπουδών του με τις απαραίτητες παιδαγωγικές γνώσεις και πρακτικές διδακτικές εμπειρίες και δεξιότητες για να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στο διδακτικό και κοινωνικο-ποιητικό έργο του στην εκπαίδευση. Με τη λογική αυτή η βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών καλύπτει διεθνώς δύο τουλάχιστον τομείς: κατάρτιση στην επιστήμη ή τις επιστήμες που έχουν τουλάχιστον σχέση με τα γνωστικά κείμενα τα οποία διδάσκονται στο σχολείο (ειδικότητα) και β) παιδαγωγική κατάρτιση και πρακτική άσκηση με σημείο αναφοράς το πεδίο σχολείο και σχολική τάξη, διδακτική διαδικασία και μαθητής (επαγγελματική εκπαίδευση με την έννοια του όρου)»* (Ξωχέλλης 1991:64).

Η οργάνωση της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών βασίζεται σε δύο μοντέλα, το ταυτόχρονο και το διαδοχικό. Κοινό στοιχείο των δύο αυτών μοντέλων αποτελεί η ύπαρξη θεωρητικών και μαθημάτων γενικής παιδείας, καθώς και πρακτικής άσκησης. Σε ορισμένες χώρες η πρακτική άσκηση ενσωματώνεται στον βασικό κύκλο σπουδών

(ταυτόχρονο μοντέλο), ενώ σε άλλες, κατόπιν της ολοκλήρωσης της θεωρητικής εκπαίδευσης, ακολουθεί εκτός του πανεπιστημίου μία δοκιμαστική περίοδος υπηρεσίας. Παρατηρείται, ακόμη, σε ορισμένες χώρες, όπως π.χ. οι Η.Π.Α. και η Βρετανία να πραγματοποιούνται τα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης απευθείας στα σχολεία. Η τάση αυτή βασίζεται στην αντίληψη πως η θεωρία θα πρέπει να έχει την αρχή της στην πράξη (Παπακώστα, 2010: 21).

Το ταυτόχρονο μοντέλο χαρακτηρίζεται από πολλά οφέλη. Ένα από αυτά είναι ότι προσφέρει τη δυνατότητα μιας ολοκληρωμένης μαθησιακής εμπειρίας λόγω της ταυτόχρονης υλοποίησης της παιδαγωγικής εκπαίδευσης και του γνωστικού αντικείμενου (η γνώση του περιεχομένου). Ωστόσο, το συγκεκριμένο μοντέλο παρουσιάζει και κάποια μειονεκτήματα. Υστερεί σε ευελιξία συγκριτικά με το διαδοχικό μοντέλο, καθώς οι φοιτητές καλούνται να αποφασίσουν αν πράγματι επιθυμούν να γίνουν εκπαιδευτικοί σε ένα πολύ πρώιμο στάδιο των σπουδών τους (Ρίμπα, 2015).

Όσον αφορά το διαδοχικό μοντέλο, προηγείται η παρακολούθηση μαθημάτων που αφορούν την κατανόηση του γνωστικού αντικείμενου κι έπειτα επιτρέπεται η πρόσβαση σε εξειδικευμένα μαθήματα στην παιδαγωγική και τη διδασκαλία. Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί εκπαιδούνται σε πρώτη φάση σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο και στη συνέχεια λαμβάνουν την παιδαγωγική εκπαίδευση. Η ευελιξία στην είσοδο των εκπαιδευτικών στην εκπαίδευση αποτελεί και το μεγάλο πλεονέκτημα του μοντέλου αυτού. Η συγκεκριμένη ευελιξία που σχετίζεται με την παρακολούθηση των μαθημάτων παρέχει στους εκπαιδευτικούς τα απαραίτητα εχέγγυα ώστε να ανταπεξέλθουν σε πιθανές μεταβολές των συνθηκών εργασίας τους στο μέλλον. (Ρίμπα, 2015).

Τα παραπάνω μοντέλα διαφέρουν ως προς την ειδική εκπαίδευση για εκπαιδευτικούς, η οποία στο ταυτόχρονο μοντέλο λαμβάνει χώρα από την έναρξη του προγράμματος, ενώ στο διαδοχικό μετά ή κοντά στο τέλος των σπουδών. Απαραίτητο προσόν για το ταυτόχρονο μοντέλο αποτελεί το απολυτήριο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε κάποιες περιπτώσεις η ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Ρίμπα, 2015). Στο διαδοχικό μοντέλο οι φοιτητές που σπούδασαν σε έναν συγκεκριμένο τομέα μεταβαίνουν στην επαγγελματική εκπαίδευση μεταγενέστερα, σε ξεχωριστή φάση (Eyrydice, 2013: 23).

Στη Γερμανία υιοθετήθηκε το ταυτόχρονο μοντέλο εκπαίδευσης. Όπως προέκυψε από τη μελέτη των προγραμμάτων σπουδών των γερμανικών τμημάτων προσχολικής εκπαίδευσης όσον αφορά την προσχολική εκπαίδευση οι απόφοιτοι των παιδαγωγικών τμημάτων προσχολικής εκπαίδευσης δύνανται να εργαστούν πέραν των προσχολικών ιδρυμάτων σε παιδικούς σταθμούς και κέντρα ημερήσιας φροντίδας. Σε ορισμένα κρατίδια μάλιστα συμβαίνει να δίνεται η δυνατότητα διδασκαλίας των αποφοίτων στο ηλικιακό εύρος παιδιών 0-10 ετών. Ακόμη, υπάρχει η δυνατότητα εργασίας σε παιδικές χαρές, παιδιατρικές πτέρυγες νοσοκομείων και σε ειδικές εγκαταστάσεις, όπως το σπίτι παιδιού που δέχεται παιδιά ηλικίας 0-12 ετών (Ρίμπα 2015).

Στην Αγγλία η δημοτική εκπαίδευση που παρέχεται από τα ιδρύματα εκπαίδευσης δασκάλων (ITT providers) σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (αναθεώρηση Φεβρουάριος 2018) οι απόφοιτοι των παιδαγωγικών τμημάτων εργάζονται με παιδιά ηλικίας 3-11 ετών. Τα παιδαγωγικά τμήματα οφείλουν να εξειδικεύσουν τους φοιτητές τους σε μία από τις ακόλουθες ηλικιακές ομάδες: 3-7, 7-11 ή 5-11 ετών. Κανένα πρόγραμμα δεν μπορεί να περιλαμβάνει την εξειδίκευση σε λιγότερα από 4 χρόνια (Department for education 2018).

1.6.Βασικοί όροι της βιογραφικής προσέγγισης

Για τη διερεύνηση του ζητήματος χρησιμοποιήθηκε η βιογραφική προσέγγιση. Εγείρεται, συνεπώς, η ανάγκη παρουσίασης των όρων που χρησιμοποιούνται κατά τη διαδικασία της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Τσιώλη (2006) και Schutze (2008), οι βασικοί όροι που απαιτώνται στη βιογραφική προσέγγιση είναι οι εξής:

Τα βιογραφικά σχήματα δράσης, με τα οποία ένα πρόσωπο προσπαθεί να διαμορφώσει ενεργά την πορεία της ζωής του, απαντώντας σε ζητήματα που προκύπτουν από το περιβάλλον. Χαρακτηρίζονται από μια γλώσσα που διατυπώνει προθέσεις, συναισθηματική βούληση, θετική, αισιόδοξη διάθεση, διαβούλευση και υπολογισμό, εκτίμηση και αξιολόγηση των διαφορών μεταξύ των σχεδίων και της υλοποίησής τους, καθώς και τη διασφάλιση της κοινωνικής και επαγγελματικής υποστήριξης για την εκτέλεση του προγράμματος δράσης.

Τυπικές στερεότυπες λεκτικές εκφράσεις του σχήματος βιογραφικής δράσης θα μπορούσαν να είναι (και έπειτα μου ήρθε η ιδέα, σκέφτηκα, σχεδίασα, αποφάσισα να γίνω, επιχείρησα να αναζητήσω βοήθεια και πέτυχα, πάντα ήθελα να είμαι εκπαιδευτικός και δεν έβλεπα το λόγο να αλλάξω, είπα μέσα μου πρέπει να κάνεις κάτι, ότι θα ήμουν απλά ο εαυτός μου, και τότε συνειδητοποίησα ότι τα πράγματα δεν ήταν τόσο εύκολα).

Οι βιογραφικές τροχιές του πόνου, στις οποίες τα άτομα δεν είναι πλέον ικανά να διαμορφώσουν ενεργά τη δική τους ζωή, δεδομένου ότι έχουν να αντιδράσουν σε συντριπτικές καταστάσεις. Κατά τη διάρκεια του πόνου αποξενώνονται απέναντι στον εαυτό τους

Χαρακτηρίζεται από μια γλώσσα προσαρμοσμένης αντίδρασης σε ισχυρές εξωτερικές παρεμβάσεις, από βαθιά και μακροχρόνια ταλαιπωρία, απογοήτευση, ή το αντίθετο, εντατικοποίησης της δυναμικής τροχιάς από διάφορες συνθήκες. ("Και στη συνέχεια έγινε δύσκολο", "και υπήρχε αυτή η εξέλιξη, και δεν μπορούσα να κάνω τίποτα εναντίον της", «συνειδητοποίησα ότι θα επιδεινωθεί», «η ενέργεια για να την καταπολεμήσω χάθηκε ήδη», «και τότε όλα ήρθαν μαζί και ήμουν σε ένα πραγματικό χάος», «χάθηκα και δεν μπορούσα να σκεφτώ», «έπαθα σοκ» κτλ).

Οι προσδοκίες από τα οργανωτικά και θεσμικά πρότυπα της κοινωνίας. Τα άτομα παρακολουθούν στη ζωή τους τα οργανωτικά και θεσμικά πρότυπα και τις κανονιστικές δομές της κοινωνίας, π.χ. η φοίτηση σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς ή ο κύκλος της οικογενειακής ζωής στο πρώτο μέρος της ενήλικης ζωής, η ένταξη σε συσσωματώσεις και οργανώσεις πολιτών κ.α.

Χαρακτηρίζεται από μια γλώσσα κανονικής προσδοκίας από τη θεσμική τάξη της κοινωνίας (οικογένεια, σχολείο, απασχόληση, κοινωνικό κράτος) και της πολιτείας και μερικές φορές αποστασιοποίηση από αυτή και κριτική αντιμετώπιση για χειραγώγηση και αλλοτρίωση.

Οι δημιουργικές μεταμορφώσεις της βιογραφικής ταυτότητας, όπου μια νέα σημαντική εσωτερική εξέλιξη συμβαίνει στη βιογραφία του ατόμου, η οποία δημιουργεί ελπίδα και ενθουσιασμό στην αρχή και προσδοκίες μιας νέας ποιότητας.

Χαρακτηρίζεται από μια γλώσσα δημιουργικής εσωτερικής ανάπτυξης, προβληματισμού γύρω από τον εαυτό και τις εσωτερικές διεργασίες ενός ατόμου, από

την αναζήτηση για την αλλαγή της ταυτότητας του ατόμου, της διαφοράς μεταξύ του εσωτερικού χρόνου και κοινωνικού χρόνου, μετακίνησης προς τις νέες εξελίξεις που προκύπτουν από τον κοινωνικό κόσμο.

1.7.Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι συνθήκες που οδήγησαν σε μετανάστευση σε πρώτη φάση και σε επιστροφή σε δεύτερη φάση ελληνίδες εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η διερεύνηση αυτή πραγματοποιείται υπό το πρίσμα των προσωπικών εμπειριών και βιωμάτων των δύο εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα και βασίζεται στο γεγονός πως η βιογραφική αφήγηση αποτελεί έναν φορέα κοινωνιολογικής γνώσης.

Λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό της έρευνας και τη θεωρητική συζήτηση που προηγήθηκε διατυπώθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποια βιογραφικά σχήματα δράσης υιοθετούν οι βιογραφούμενες, προκειμένου να υπερβούν την «τροχιά του πόνου» που συνεπάγεται η ανεργία;
- Υπάρχει ανταπόκριση των επαγγελματικών προσόντων που απέκτησαν οι βιογραφούμενες κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στην Ελλάδα στις δεξιότητες που απαιτούν τα σχολεία του εξωτερικού;
- Πώς σχετίστηκε η εμπειρία της μετανάστευσης με τη δημιουργική μεταμόρφωση της βιογραφικής τους ταυτότητας και ειδικότερα το μετασχηματισμό της ταυτότητάς τους ως εκπαιδευτικών;
- Με ποιον τρόπο επηρέασαν τα βιώματα των εκπαιδευτικών στο εξωτερικό τη λήψη της απόφασης για επιστροφή τους στην Ελλάδα;

2. ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1. Συμμετέχοντες

Η πρώτη βιογραφούμενη –η Ελισάβετ- είναι απόφοιτη του τμήματος Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και είναι 28 ετών. Οι προσπάθειές της να εργαστεί στην Ελλάδα τόσο ως νηπιαγωγός όσο και σε κάποιο άλλο επάγγελμα ήταν ατελέσφορες και για τον λόγο αυτό αποφάσισε να μεταναστεύσει στη Γερμανία και να αναζητήσει εργασία σχετική με τις σπουδές της. Μετά από 2 χρόνια παραμονής η εκπαιδευτικός αποφάσισε να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Η δεύτερη εκπαιδευτικός που έλαβε μέρος στην έρευνα –η Έλενα- είναι απόφοιτη του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης και είναι 30 ετών. Μετά την αποφοίτησή της από το πανεπιστήμιο εργάστηκε για 7 χρόνια ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός. Η αστάθεια και η αβεβαιότητα, όμως, που συνεπάγεται η εργασία ως αναπληρώτρια σε συνδυασμό με τις συνεχείς μετακινήσεις σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, την οδήγησαν στην απόφαση της μετανάστευσης. Η εν λόγω εκπαιδευτικός μετανάστευσε στην Αγγλία με στόχο την εξεύρεση επαγγελματικής σταθερότητας. Ωστόσο, έναν χρόνο μετά η εκπαιδευτικός επέστρεψε στην Ελλάδα.

2.2. Βιογραφική προσέγγιση

Ως μέθοδος της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η βιογραφική προσέγγιση. «Με τον όρο «βιογραφική προσέγγιση» περιγράφουμε ένα πολυσχιδές πεδίο ερευνητικής δραστηριότητας, όπου διαφορετικές μεθοδολογικές προτάσεις και ερευνητικές πρακτικές συνυπάρχουν, αντιπαρατιθέμενες και αλληλοσυμπληρούμενες. Κοινός παρονομαστής των ερευνητών που υιοθετούν τη βιογραφική προσέγγιση είναι ότι χρησιμοποιούν ως υψηλής πυκνότητας κοινωνιολογικό υλικό τις βιογραφικές αφηγήσεις ή αλλιώς τις αφηγήσεις ζωής» (Τσιώλης 2006).

Η βιογραφική προσέγγιση στηρίζεται στη βασική παραδοχή ότι κάθε αφήγηση ζωής αποτελεί έναν φορέα κοινωνιολογικής γνώσης, είναι μια πρώτη ύλη που προσφέρεται για επεξεργασία επειδή συμπυκνώνει ένα εν δυνάμει πολύτιμο, από κοινωνιολογική άποψη, υλικό. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μεθόδου αποτελούν η κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων και φαινομένων μέσα από τη διερεύνηση της ατομικής ζωής, η

διαχρονική θεώρηση της ατομικής και κοινωνικής ζωής, και η έμφαση στην υποκειμενική πρόσληψη των κοινωνικών φαινομένων (Θανοπούλου Μ.&Πετρονάκη, Μ., 1988).

Η βιογραφική προσέγγιση αποτελεί ένα πολύπλευρο πεδίο ερευνητικής δραστηριότητας, στο οποίο συνυπάρχουν διάφορες μεθοδολογικές προτάσεις και ερευνητικές πρακτικές και οι ερευνητές που την υιοθετούν, χρησιμοποιούν τις βιογραφικές αφηγήσεις, οι οποίες δημιουργούνται σ' ένα πλαίσιο ειδικής επικοινωνιακής κατάστασης, της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης. Σ' αυτήν την συνέντευξη, ο ερωτώμενος καλείται να διηγηθεί στον συνεντευκτή/προσχεδιάστα την ιστορία ζωής του συνολικά ή μία περίοδό της, ανακαλώντας στη μνήμη του προσωπικά βιώματα. Αυτή η επικοινωνιακή αλληλεπίδραση ηχογραφείται και μέσω της διαδικασίας της μεταγραφής αποδίδεται σε γραπτό κείμενο. Αυτό το κείμενο αποτελεί το υλικό που θα επεξεργαστεί ο ερευνητής (Τσιώλης, 2006).

2.3.Εργαλείο της έρευνας

Ως εργαλείο της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη σε βάθος χωρίς δομή (in-depth interview), η οποία χρησιμοποιείται ευρέως στο πεδίο των κοινωνικών ερευνών. *«Η συνέντευξη σε βάθος αφορά ένα σύνολο γενικών ερωτήσεων σε θέματα που ο ερευνητής έχει προκαθορίσει, όχι όμως με συγκεκριμένη σειρά, ενώ τον «πρωταγωνιστικό ρόλο» τον έχει ο ερωτώμενος, με την παρουσία του ερευνητή ως βοηθητική και διακριτικά καθοδηγητική»* (Κυριαζή, 1998: 22).

Οι ερωτήσεις στις συνεντεύξεις σε βάθος είναι ανοιχτές και θα πρέπει να αποφεύγονται ερωτήσεις που επιδέχονται μονολεκτικές απαντήσεις, αλλά να παρέχουν στους πληροφορητές τη δυνατότητα να απαντήσουν ελεύθερα, με τα δικά τους λόγια («γιατί», «πώς»). Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των συνεντεύξεων γενικά και συνεπώς των συνεντεύξεων σε βάθος είναι οι καταγραφόμενες απαντήσεις. Ο ερευνητής ηχογραφεί τις απαντήσεις αλλά ταυτόχρονα κρατά σημειώσεις, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο (σημειώσεις πεδίου), οι οποίες εμπεριέχουν παρατηρήσεις της λεκτικής και μη συμπεριφοράς των συμμετεχόντων, αλλά και άμεσες προσωπικές αντανακλάσεις σχετικά με τη συνέντευξη. Επίσης, ο ερευνητής αναζητά κατανόηση

και ερμηνεία μέσα από την ενεργητική ακρόαση των λεγομένων του πληροφορητή, μέσα από την οποία προσπαθεί να ερμηνεύσει τα λεγόμενά του και να αναζητά διευκρινήσεις, σαφήνεια και κατανόηση καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης (Guion, Diehl, & McDonald, 2011).

Οι ποιοτικές συνεντεύξεις σε βάθος είναι ένα εξαιρετικό εργαλείο, γιατί χρησιμοποιούν μια ανοικτού τύπου μέθοδο προσανατολισμένη στην ανακάλυψη, η οποία επιτρέπει στον ερευνητή να διερευνήσει σε βάθος τα συναισθήματα και τις προοπτικές των ερωτώμενων για ένα θέμα. Αυτό οδηγεί σε πλούσιο πληροφοριακό υλικό που μπορεί να διαμορφώσει περαιτέρω ερωτήματα σχετικά με το θέμα (Guion κ.ά., 2011). Η γνώση επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό μέσω καλής ακρόασης, έως και ευγενούς αφουγκράσματος των κόσμων του υποκειμένου, το οποίο ο ερευνητής οφείλει να έχει ενθαρρύνει να εκφραστεί (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2006).

2.4. Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων

Η διαδικασία ανάλυσης δεδομένων διεξάγεται σε 4 στάδια (Schütze, F. 2008, Τσιώλης, Γ. 2006)

Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει την έκθεση και την ανάλυση των δεδομένων σε χρονολογική σειρά και την καταγραφή βασικών παρατηρήσεων σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα. Συγκροτείται, αρχικά, ένας χρονολογικός πίνακας και στη συνέχεια καταγράφονται τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων με βάση τα δεδομένα της συνέντευξης.

Το δεύτερο στάδιο αποτελεί την αποκάλυψη και εξέταση της κειμενικής διάρθρωσης. Στο στάδιο αυτό έχει ως στόχο τη λειτουργία της προφορικής παραγωγής της βιογραφικής αφήγησης μέσω συγκεκριμένων συστημάτων επικοινωνίας.

Όσον αφορά τη μέθοδο, ο ερευνητής διαβάζει το κείμενο προσεκτικά και το χωρίζει σε ενότητες και υπο-ενότητες βάσει κριτηρίων που αφορούν το περιεχόμενο (γεγονότα, εξελίξεις, θεματικές περιοχές, η μεταξύ τους συνάρθρωση) και εξετάζει τη μορφή, το είδος του λόγου που χρησιμοποιείται (αφηγηματικός, περιγραφικός λόγος, επιχειρηματολογία). Στο στάδιο αυτό της ανάλυσης δίνεται έμφαση στη διαδοχική αλληλουχία των μερών του κειμένου.

Το στάδιο αυτό της ανάλυσης παρέχει στον ερευνητή τη δυνατότητα να αποκτήσει μια εποπτική εικόνα της θεματικής και μορφολογικής εξέλιξης του κειμένου, καθώς και της αλληλουχίας των στοιχείων της δομής του και να προβεί σε πρώτες

υποθέσεις σχετικά με την εσωτερική λογική που διαπερνά τη βιογραφική θεματοποίηση, τη «συνολική βιογραφική σκοπιά».

Το τρίτο στάδιο αποτελεί τη δομική ανάλυση. Στο στάδιο αυτό αναλύεται η μικροδομή του κειμένου με μονάδα ανάλυσης την αφηγηματική ενότητα. Έπειτα, αναλύεται η «πυρηνική δήλωση» της κάθε αφηγηματικής ενότητας.

Ακολουθεί η ανάλυση των «αυτόνομων» αφηγηματικών τμημάτων ή ενοτήτων, καθώς κάποια από αυτά θα μπορούσαν να είναι μια ενιαία αφήγηση από μόνη της, και τον τρόπο που συνδέονται μεταξύ τους με υπερ-τμηματικές μετα-μονάδες, οι οποίες εκφράζουν τις δομές βιογραφικών διαδικασιών και την ανάπτυξη της ταυτότητας. Έπειτα, αναλύεται το στοιχείο προ-κατακλείδα και το στοιχείο κατακλείδα, που συνήθως περιλαμβάνουν εντατικές δραστηριότητες επιχειρηματολογίας και αναδεικνύουν το αντανακλαστικό αυτοβιογραφικό έργο του πληροφορητή. Τέλος, αναλύονται οι περιγραφικές επεξηγήσεις των κοινωνικών πλαισίων και τις επιχειρηματολογικές επεξεργασίες των υψηλότερων κατηγορημάτων των εμπειριών.

Το τέταρτο στάδιο αποτελεί την αναλυτική αφαίρεση, όπου επιχειρείται να αναπαρασταθεί η αλληλουχία και η διασύνδεση των δομών βιογραφικών διαδικασιών ως το πρώτο βήμα της συνολικής βιογραφικής δόμησης, να εξεταστούν οι επιχειρηματολογικές δραστηριότητες (θεωρητικές ενδοσκοπήσεις και εκλογίκευση), να συζητηθούν οι δομές βιογραφικών διαδικασιών στα κοινωνικά πλαίσια της ιστορίας της ζωής του πληροφορητή.

Στο στάδιο αυτό πραγματοποιείται αξιοποίηση των δεδομένων των προηγούμενων σταδίων.

3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση της 1^{ης} συνέντευξης:

Α' στάδιο ανάλυσης

A.1. Έκθεση των βιογραφικών δεδομένων της 1ης συμμετέχουσας στη χρονολογική τους σειρά

(Βλ. παράρτημα)

A.2. Καταγραφή κοινωνικών χαρακτηριστικών του υποκειμένου

Η πρώτη βιογραφούμενη έχει μόλις επιστρέψει από την πρώτη της απόπειρα να εγκατασταθεί μόνιμα στο εξωτερικό προκειμένου να αναζητήσει εργασία και συγκεκριμένα στη Γερμανία. Πρόκειται για μια γυναίκα 26 ετών, η οποία ολοκλήρωσε τις προπτυχιακές σπουδές της στο Τμήμα Νηπιαγωγών του Δ.Π.Θ. και αναζητά εργασία συναφή με το αντικείμενο των σπουδών της. Η οικογένειά της φαίνεται να της παρέχει τόσο ηθική όσο και υλική –στα μέτρα του δυνατό- υποστήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών της αλλά και μετέπειτα σχετικά με την απόφασή της να μεταναστεύσει. Η πρώτη συμμετέχουσα στην έρευνα δεν έχει πάψει να δουλεύει από την στιγμή που ξεκίνησε τις προπτυχιακές σπουδές της μέχρι και σήμερα, προκειμένου να μην επιβαρύνει οικονομικά την οικογένειά της, γεγονός που αποδεικνύει πως πρόκειται για ένα υπεύθυνο και δυναμικό άτομο.

Μόλις συνειδητοποιεί τις δυσκολίες που διέπουν την εύρεση εργασίας σε μια μικρή επαρχιακή πόλη, όπως το Κιλκίς, αποφασίζει να μεταναστεύσει. Η απόφαση λαμβάνεται παρορμητικά δεδομένου ότι έχουν παρέλθει λίγες μόνο ημέρες από την ορκωμοσία της. Αναμφισβήτητα, η βιογραφούμενη χαρακτηρίζεται από αποφασιστικότητα και θάρρος, αλλά και από διάθεση να παλέψει για να πραγματοποιήσει τα όνειρά της.

Όσον αφορά τον επαγγελματικό τομέα κατά το παρελθόν, η βιογραφούμενη ασχολήθηκε καταρχήν με χειρονακτικές εργασίες. Όταν βρέθηκε στη Γερμανία, συνειδητοποίησε τις δυσκολίες στο να βρει κάποια δουλειά ελλείψει ενός πολύ

καλού γλωσσικού υπόβαθρου. Έτσι, παράλληλα με τα μαθήματα των γερμανικών απασχολείται σε χειρονακτικές εργασίες, οι οποίες δεν έχουν άμεση σχέση με τις σπουδές της. Αρχικά, εργάζεται ως «babysitter» κι έπειτα σε ελληνικό εστιατόριο. Παράλληλα, αντιμετώπισε με δυναμισμό τα δυσκολίες προσαρμογής παρά την πίεση που υπήρχε, όπως θα δείξουμε παρακάτω. Η αυτοβιογραφούμενη αντιμετωπίζει τη νέα της εργασία σε βρεφονηπιακό σταθμό με ιδιαίτερο ενθουσιασμό λόγω των συνθηκών εργασίας και των γνώσεων που λαμβάνει. Ωστόσο, η κοινωνική προσαρμογή αργεί να επέλθει και φαίνεται να λυγίζει. Οι κοινωνικές της συναναστροφές είναι περιορισμένες, η απώλεια της οικογένειας την στεναχωρεί και ο τρόπος ζωής δεν ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία της. Η ίδια επηρεάζεται πολύ από τα παραπάνω και παύει να είναι εξίσου αποδοτική στη δουλειά της, όπως θα παρουσιάσουμε παρακάτω.

Συμπερασματικά, η βιογραφούμενη φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο να εργαστεί ως νηπιαγωγός, γεγονός που ενισχύεται από την απόφαση για μετανάστευση. Παρ' όλα αυτά, για λόγους επιβίωσης δε διστάζει να εργαστεί και σε άλλα, χειρονακτικά επαγγέλματα μέχρι να εκπληρώσει τον στόχο της. Επιπλέον, μπορεί κανείς να διακρίνει ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς, οι οποίοι λειτουργούν σε άλλα σημεία υποστηρικτικά, ενώ σε άλλα, όπως π.χ. στην περίπτωση της απόφασης επιστροφής στην Ελλάδα, ανασταλτικά.

Β' στάδιο της ανάλυσης

B.1. Διάκριση του κειμένου σε ενότητες και υπο-ενότητες βάσει κριτηρίων που αφορούν το περιεχόμενο (γεγονότα, εξελίξεις, θεματικές περιοχές) και τη μορφή.

1^η ενότητα: Περίοδος σπουδών

Υποενότητα : Σπουδές και εργασία κατά την περίοδο αυτή

2^η ενότητα: Επιστροφή στον τόπο καταγωγής

Υποενότητα α': Αναζήτηση εργασίας

Υποενότητα β': Ορκωμοσία

Υποενότητα γ': Λήψη της απόφασης για μετανάστευση

3^η ενότητα: Το πρώτο διάστημα παραμονής στη Γερμανία

Υποενότητα α': Δυσκολίες προσαρμογής

Υποενότητα β': Πρώτη εύρεση εργασίας ως νταντά

Υποενότητα γ': Σχολείο εκμάθησης της γερμανικής γλώσσας

4^η ενότητα: Δεύτερη φάση παραμονής

Υποενότητα α': εύρεση νέας εργασίας

Υποενότητα β': παράλληλη αναζήτηση εργασίας σχετικής με τις σπουδές

5^η ενότητα: Εύρεση εργασίας

Υποενότητα α': Συνθήκες εργασίας

Υποενότητα β': Καθημερινό πρόγραμμα

6^η ενότητα: απολογισμός της παραμονής στη Γερμανία

Απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα

7^η ενότητα: κατακλείδα

2.2. Παρατηρήσεις για τη μορφή της συνέντευξης

Η μορφή της συνέντευξης δεν είναι σταθερή. Παρατηρείται το φαινόμενο σε κάποια σημεία η ομιλήτρια να χρησιμοποιεί αναλυτικό λόγο και σε άλλα η διατύπωσή της να είναι λακωνική, ακόμη κι όταν πρόκειται για σημαντικά στοιχεία του βίου της. Για τον λόγο αυτό κάθε ενότητα διαφέρει σημαντικά από άποψη μορφής με την προηγούμενη ή την επόμενη.

Το επίπεδο λεπτομερειών κάθε ενότητας

1η ενότητα:

Η Ε ξεκινά την αφήγησή της δηλώνοντας την ιδιότητά της, αυτή της νηπιαγωγού. Ωστόσο, οι πληροφορίες που μας δίνει σχετικά με την ακαδημαϊκή της ζωή είναι ελάχιστες: *«Τελείωσα στο ΤΕΕΠΗ, στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Εκπαίδευσης στην Αλεξανδρούπολη. Βασικά, αυτός ήταν ο στόχος μου από την αρχή, δηλαδή, στο μηχανογραφικό έβαλα μόνο Σχολές Νηπιαγωγών».*

Ενώ, η ακαδημαϊκή της ζωή δεν περιγράφεται καθόλου, εντούτοις το γεγονός πως εργαζόταν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών της διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και για αυτό περιγράφεται με περισσότερες λεπτομέρειες: *«εκεί πέρα σαν φοιτήτρια δούλεψα και τα 4 χρόνια. Το πρώτο έτος δούλεψα σε έναν παιδότοπο, τα υπόλοιπα 3 σαν σερβιτόρα. Έκανα διάφορες δουλειές σε ταβέρνα, σερβιτόρα σε καφετέριες, σερβιτόρα σε beachbar. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου τα μισά μου έξοδα τα κάλυπτα μόνη μου και τα μισά έξοδα τα κάλυπταν οι γονείς μου και προς το τέλος ξεκίνησα να τα καλύπτω μόνη μου».*

Η ανισοβαρής αυτή περιγραφή έγκειται στη σημασία που έχει για την Ε η εργασία για βιοποριστικούς λόγους στα χρόνια των σπουδών της. Το γεγονός αυτό δεν υποβαθμίζει την αξία που κατέχουν οι σπουδές γι' αυτή αλλά δείχνει την αγωνία της να ανταπεξέλθει στα έξοδα των σπουδών και την προσπάθειά της να μην επιβαρύνει οικονομικά σε μεγάλο βαθμό την οικογένειά της.

2^η ενότητα:

Στην ενότητα αυτή, που αφορά το διάστημα της επιστροφής της Ε στον τόπο καταγωγής της, οι περιγραφές δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλες. Αυτό φαίνεται να συμβαίνει λόγω του μικρού διαστήματος παραμονής της Ε στον τόπο αυτό. Σε κάθε περίπτωση είναι και πάλι προφανής η επικέντρωση του ενδιαφέροντος της Ε στο ζήτημα της δουλειάς και όχι σε κάποιο άλλο στοιχείο της παραμονής: *«Μετά, τελειώνοντας τις σπουδές μου- το πτυχίο το πήρα Σεπτέμβριο- γύρισα πίσω στην πόλη μου, στο Κιλκίς. Μπορώ να πω ότι δεν είχα μεγάλη εικόνα της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί γιατί εκεί ήταν... ξέρεις πώς είναι η φοιτητική ζωή. Δεν έδινα σημασία στις ειδήσεις για το τι γίνεται. Γύρισα, λοιπόν, στην πόλη μου. Έψαξα, αρχικά, δουλειά πολύ λίγους μήνες, από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβριο σκέψου, όμως δεν βρήκα κάτι. Δούλεψα σε μια καφετέρια για πολύ λίγο».*

Αντίστοιχα, η διαδικασία με την οποία έλαβε η Ε την απόφαση να μεταναστεύσει περιγράφεται λακωνικά. Κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο, καθώς και η απόφαση μετανάστευσης φαίνεται να λαμβάνεται πολύ σύντομα και παρορμητικά: *«Το Νοέμβριο ορκίστηκα αλλά στην ουσία πριν ορκιστώ –Σεπτέμβρη έδωσα το τελευταίο μάθημα, Νοέμβριο ήταν η ορκωμοσία- άλλα ήδη από τον Οκτώβριο είχα σκεφτεί να φύγω στο εξωτερικό. Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία. Οπότε, μετά την ορκωμοσία, λίγες μέρες ακριβώς, έφυγα Γερμανία».*

3^η ενότητα:

Στο σημείο αυτό, η Ε περιγράφει το πρώτο διάστημα από την άφιξή της στη Γερμανία. Το καθημερινό της πρόγραμμα περιγράφεται λεπτομερώς όσον αφορά τα ωράρια και τις υποχρεώσεις της: *«Τους πρώτους μήνες δούλεψα εκεί, δηλαδή το πρωί πήγαινα σχολείο, πήγαινα γερμανικά σχολείο σε καθημερινή βάση. Δηλαδή, 9-12 πήγαινα σχολείο, σηκώνόμουν από το σπίτι στις 06:30 γιατί έμενα λίγο πιο έξω από το Βερολίνο. Ναι, κατ' αρχάς πήγα στο Βερολίνο στη Γερμανία αλλά το σπίτι μου ήταν λίγο πιο έξω από το κέντρο της πόλης οπότε χρειαζόμουν γύρω στα 50 λεπτά. Οπότε, ξυπνούσα στις 06:30 για να είμαι στις 09:00 στο σχολείο, μέχρι τις 12 μάθημα. Μετά, επέστρεφα πίσω γιατί η οικογένεια που φρόντιζα το παιδάκι τους ήταν κοντά στο σπίτι μου και δούλευα από τη 1 το μεσημέρι μέχρι, μπορεί μέχρι τις 9-10, μπορεί μέχρι τις 12-1 το βράδυ».*

Ωστόσο, το περιεχόμενο της εργασίας της δεν περιγράφεται λεπτομερώς. Αυτό δείχνει πως η συγκεκριμένη εργασία σε συνδυασμό με τις δυσκολίες προσαρμογής και το σχολείο εκμάθησης της γερμανικής γλώσσας δημιουργούσαν ιδιαίτερη κούραση στην Ε. Επιπλέον, πρόκειται για μια δουλειά που ενώ φαίνεται ότι έχει κάποια συνάφεια, στην πραγματικότητα απέχει πολύ από την εργασία που θα ήθελε να βρει η Ε: *«Μετά, επέστρεφα πίσω γιατί η οικογένεια που φρόντιζα το παιδάκι τους ήταν κοντά στο σπίτι μου και δούλευα από τη 1 το μεσημέρι μέχρι, μπορεί μέχρι τις 9-10, μπορεί μέχρι τις 12-1 το βράδυ».*

4^η ενότητα:

Στην ενότητα αυτή, η Ε αναφέρει με συντομία την εργασία της σε ένα ελληνικό εστιατόριο, αφού πρώτα άφησε τη δουλειά της ως νταντά. Η λακωνική διατύπωση δείχνει πως η εργασία αυτή δεν είχε ιδιαίτερο νόημα για την ίδια αλλά την ασκούσε για να συντηρείται ενώ παράλληλα έψαχνε για κάτι σχετικότερο με τις σπουδές της: *«Μετά από αυτή την οικογένεια, λοιπόν, γιατί δεν άντεξα με αυτό το πρόγραμμα βρήκα δουλειά σε ελληνικό εστιατόριο στο μπαρ (ποτά, καφέδες, μπίρες και τέτοια). Εκεί πέρα δούλεψα για αρκετό καιρό».*

Στη συνέχεια, η Ε εξηγεί αναλυτικά τους λόγους που έως τώρα δεν αναζήτησε εργασία ως νηπιαγωγός και τον λόγο που προτιμά να εργαστεί σε βρεφονηπιακό σταθμό στην αρχή. Φαίνεται πως το θέμα αυτό απασχολεί ιδιαίτερα την Ε και γι' αυτό προτιμάται η χρήση περισσότερων λεπτομερειών: *«δεν είχα την αναγνώριση. Ήξερα ότι για να κάνω την αναγνώριση έπρεπε να κάνω αρκετά πράγματα. Βασικά πηγαίνοντας στη Γερμανία μου ήρθαν όλα μαζεμένα γιατί έπρεπε να βρω δουλειά, να μάθω γερμανικά και ταυτόχρονα έτρεχα για την αναγνώριση. Εδώ τελείωσα νηπιαγωγός αλλά για να αναγνωριστώ εκεί σαν νηπιαγωγός έπρεπε να πάρω το Β2 στα γερμανικά και να παρακολουθήσω σε κάποια σεμινάρια», «Θέσεις εργασίας υπήρχαν πάρα πολλές, άπειρες και υπάρχουν. Παρατηρώ, επίσης, ότι και τώρα υπάρχουν ακόμα περισσότερες θέσεις εργασίας από τότε, οπότε είχα την επιλογή να κοιτάζω τότε που έψαχνα δουλειά, θέσεις εργασίας σε ηλικίες 1-3 ετών, όπου θα είχα την άνεση... εννοώ ότι δεν κατείχα την γλώσσα τόσο καλά ώστε να μπορώ να ανταπεξέλθω στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου παιδιών 4-6 ετών. Γι' αυτό προτίμησα και τα μικρότερα».*

5^η ενότητα:

Στην ενότητα αυτή η Ε παρουσιάζει με αναλυτικό τρόπο τις συνθήκες εργασίας της λόγω του ότι εντυπωσιάστηκε από τη θερμή υποδοχή και τη συμπεριφορά των συναδέλφων της: *«το τμήμα αποτελούταν από 9 παιδάκια και 1 νηπιαγωγό Γερμανίδα γύρω στα 45. Η νηπιαγωγός αυτή, η Κατερίνα (έχει κι ελληνικό όνομα) ήταν πάρα πολύ καλή μαζί μου από την πρώτη μέρα, με συμπάθησε πάρα πολύ, μου εξήγησε ακριβώς πώς λειτουργούν εκεί, ποιο είναι το πρόγραμμά τους τι ακριβώς κάνουν...».*

Στη συνέχεια, η Ε αναλύει με πάσα λεπτομέρεια το καθημερινό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Αυτό συμβαίνει γιατί κατ' αρχάς πρόκειται για την καθημερινότητά της επί 2 χρόνια κι έπειτα γιατί δείχνει να έχει εντυπωσιαστεί από το πρόγραμμα αυτό: *«... Αυτό εδώ πέρα θα το κάναμε από τις 10 μέχρι τις 12- 12:15 κάπου εκεί. Από*

τις 12:15 μέχρι τη 1-1:30 τρώγαμε το μεσημεριανό. Πάλι η ίδια διαδικασία, πριν από το φαγητό τραγουδούσαμε, ευχόμασταν καλή όρεξη, τρώγαμε, τρώγαμε κι εμείς οι δυο σαν νηπιαγωγοί κανονικά μαζί με τα παιδάκια. Στο τέλος, κάναμε ακριβώς την ίδια διαδικασία: μαζεύαμε τραπέζια, πλέναμε τα χέρια με τη μόνη διαφορά ότι βουρτσίζαμε και τα δοντάκια μόνο με νερό, χωρίς οδοντόπαστα. 13:30- 15:00 ήταν η κοινή ησυχία».

6η ενότητα:

Η Ε στην ενότητα αυτή καταδεικνύει τις ανεπιτυχείς προσπάθειές της να προσαρμοστεί στα γερμανικά δεδομένα, παρά τα ευνοϊκές συνθήκες εργασίας που απολάμβανε. Τονίζει τα θετικά στοιχεία, τα οποία και επαναλαμβάνει (πρώτη εμφάνιση στην προηγούμενη ενότητα) ώστε να τα αντιδιαστείλει στη συνέχεια με τα αρνητικά που αφορούν τη γερμανική κουλτούρα: *«Γενικά, από αυτό τον παιδικό σταθμό ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη. Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία. Όπως είπα, από τη δουλειά ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη και από τον τρόπο που δούλευα, από το πόσα πράγματα έμαθα, από το αφεντικό, από το οικονομικό μου. Απλά, δεν με ευχαριστούσε η υπόλοιπη ζωή μου».*

Έπειτα, η ομιλήτρια περιγράφει αναλυτικά τους λόγους που την οδήγησαν στην απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα. Οι λόγοι αυτοί αφορούν τόσο την κοινωνική ζωή όσο και άλλες ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η Γερμανία, όπως το κλίμα: *«Ίσως το ότι δεν ήμουν τόσο κοινωνική ώστε να μπορέσω να κάνω παρέες. Το ότι η ζωή μου αυτό το διάστημα ήταν δουλειά-σπίτι σπίτι- δουλειά. Ο φίλος μου, δυστυχώς, δούλευε βραδινό ωράριο, δηλαδή 11 το βράδυ και πολλές φορές γυρνάει στο σπίτι 8-9 το πρωί, οπότε το πρωί κοιμάται το βράδυ δουλεύει. Εγώ έκανα το αντίστροφο. Προσπαθούσαμε να βρούμε διεξόδους. Σαββατοκύριακα να φύγουμε, να βγούμε κάπου αλλού. Κι έδωσα, πιστεύω έδωσα αρκετό χρόνο στον εαυτό μου για να προσαρμοστώ εκεί πέρα και φτάνοντας μετά στο πέρσου, δηλαδή στο 2016 εκεί Μάρτιο-Απρίλιο δεν μπορούσα άλλο, δεν ήθελα να μείνω άλλο. Δεν μου άρεσε ο καιρός. Ότι 9-10 μήνες το χρόνο έπρεπε να φοράω μπουφάν, κασκόλ και τα σχετικά. Ιανουάριο-Φεβρουάριο το χειρότερό μου. Δεν μπορούσα να το αντέξω».*

Η 6^η ενότητα περιλαμβάνει τα στοιχεία εκείνα που βοηθούν την Ε να εξηγήσει τους λόγους που οδήγησαν στην επιστροφή της. Για το λόγο αυτό βλέπουμε μια ιδιαίτερος λεπτομερή περιγραφή των λόγων και τη χρήση παραδειγμάτων.

7^η ενότητα:

Η έβδομη ενότητα, που αποτελεί και την κατακλείδα, οδηγεί την αφήγηση σε ένα τέλος. Στην αρχή της ενότητας η ομιλήτρια οδηγείται σε ένα συμπέρασμα με βάση τα παραπάνω, το οποίο δηλώνεται λακωνικά, καθώς έχει ήδη αναλυθεί παραπάνω: *«Κι όταν δεν σ' αρέσει και τίποτα μετά σταματάς να είσαι κι αποδοτικός στη δουλειά. Δηλαδή, έβλεπα ότι ναι μου αρέσει αυτή η δουλειά αλλά δεν είχα όρεξη να κάνω πράγματα. Οπότε ανακοινώνω στον παιδικό σταθμό ότι θα σταματήσω πάρα πολύ φιλικά, πάρα πολύ καλά».*

Στη συνέχεια, η Ε μας ενημερώνει αναλυτικά για τα επαγγελματικά της σχέδια τώρα που πια ζει μόνιμα στην Ελλάδα. Η περιγραφή είναι ιδιαίτερα λεπτομερής, γεγονός που δείχνει τον ενθουσιασμό της και την ανάγκη επεξήγησης της επιλογής αυτής σε αντίθεση με το ζήτημα της εργασίας στη Γερμανία: *«...Εκεί πέρα αναθάρρησα πάρα πολύ, έκανα αιτήσεις. Έκανα σε 2 διαφορετικές εταιρείες. Πήγα σε μια εταιρεία, έκανα την συνέντευξη και με απορρίψανε. Με απορρίψανε πιστεύω γιατί στη συνέντευξη για ένα διάστημα έπρεπε να μιλήσω αγγλικά και δεν μπορώ να πω ότι τα πήγα και τόσο καλά και με απορρίψανε κι από κει πέρα και πάω και στη δεύτερη εταιρεία, κάνω τη συνέντευξη –μπορώ να πω πως ήμουν λίγο πιο καλά προετοιμασμένη στα αγγλικά- και με πήρανε στην εταιρεία. Ξεκίνησα... το πρώτο μου ταξίδι το έκανα με το που τελείωσα από τον παιδικό, δηλαδή τέλη Ιουνίου του '16. Τις πρώτες μέρες του Ιουλίου πήγα διακοπές και 21 Ιουλίου ανέβηκα στο πλοίο. Από τότε μέχρι τώρα κάνω αυτή τη δουλειά σποραδικά».*

Τέλος, η Ε περιγράφει με αναλυτικό τρόπο τις σχέσεις που έχει επιλέξει να διατηρεί με τη Γερμανία κι εξηγεί τους λόγους της επιλογής αυτής: *«Έχω αποφασίσει ότι δεν θέλω να μείνω στη Γερμανία. Απλά, έκανα την αναγνώριση γιατί αν δεν την έκανα θα ήταν πολύ χαζό εκ μέρους μου γιατί έκανα τόσα πράγματα και πραγματικά θα ήθελα να την έχω. Πάλεψα πολύ και με χαρτούρα και με υπηρεσίες κι ό, τι χρειάζεται, να περιμένω απαντήσεις. Οπότε ήθελα να το κάνω, ήθελα να την έχω. Δεν θέλω να γυρίσω στη Γερμανία αλλά την έχω την αναγνώριση από την άποψη ότι ίσως μετά από πάρα πολλά χρόνια γίνει κάτι και πρέπει να πάω πάλι, οπότε να με βοηθήσει η αναγνώριση ώστε να βρω δουλειά τότε. Με το πλοίο είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη, δεν σκοπεύω να το παρατήσω και ίσα ίσα σε 2 εβδομάδες ανεβαίνω πάλι για όλο το καλοκαίρι και σκέφτομαι να το κάνω και λίγο πιο συστηματικά τώρα που δεν με κρατάει κάτι».*

B.3 Επικοινωνιακά σχήματα, πέραν της αφήγησης

1η ενότητα και 2^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία:

Στην ενότητα αυτή η Ε δηλώνει πως δεν είχε συνειδητοποιήσει τη δεινή οικονομική κατάσταση και συνακόλουθα τη δυσκολία κατά τη διαδικασία εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα κι ακόμα περισσότερο σε μια μικρή επαρχιακή πόλη, όπως το Κιλκίς και εξηγεί τον λόγο: *«Μπορώ να πω ότι δεν είχα μεγάλη εικόνα της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί γιατί εκεί ήταν... ξέρεις πως είναι η φοιτητική ζωή. Δεν έδινα σημασία στις ειδήσεις για το τι γίνεται».*

Στο σημείο αυτό η χρήση της επιχειρηματολογίας επιλέγεται με σκοπό να δοθεί μια εξήγηση για την «άγνοια» της Ε σχετικά με ένα ζήτημα που θεωρείται γνωστό στην ελληνική κοινωνία.

Στο τέλος την ενότητας η Ε εξηγεί ότι επέλεξε τη μετανάστευση γιατί στάθηκε αδύνατο, παρά τις προσπάθειές της, να βρει κάποια δουλειά στον τόπο της: *«Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία».*

4^η ενότητα

Επιχειρηματολογία

Η Ε επιχειρηματολογεί προκειμένου να καταδείξει τον λόγο που αναζήτησε εργασία σε σχολεία με παιδιά 1-3 ετών, τη στιγμή που το πτυχίο της αφορά κυρίως τις ηλικίες 4-6 ετών: *«θέσεις εργασίας σε ηλικίες 1-3 ετών, όπου θα είχα την άνεση... εννοώ ότι δεν κατείχα την γλώσσα τόσο καλά ώστε να μπορώ να ανταπεξέλθω στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου παιδιών 4-6 ετών».*

Η εξήγηση αυτή δίνεται, ώστε να γίνει κατανοητό πως η πρόθεση της Ε είναι να βρεθεί μια εργασία σχετική με τις σπουδές της αλλά προτιμά να ξεφύγει ηλικιακά

προκειμένου να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της δουλειάς μέχρι να νιώσει σιγουριά και να μπορέσει να απασχοληθεί σε κάποιο σχολείο με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Περιγραφή

Η Ε αναφέρεται στην πληθώρα των διαθέσιμων θέσεων εργασίας που αφορούν νηπιαγωγούς στη Γερμανία: *«Θέσεις εργασίας υπήρχαν πάρα πολλές, άπειρες και υπάρχουν».*

5^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια δηλώνει πως στο σχολείο που ξεκίνησε να εργάζεται δε χρησιμοποίησε τις γνώσεις που έλαβε στη σχολή της, π.χ. μέθοδος Projectki εξηγεί το γιατί: *«Καμία σχέση. Ούτε κατασκευές ούτε χειροτεχνίες ούτε project καμία μα καμία σχέση όμως. Γιατί πραγματικά ο παιδικός που ήμουν εγώ έδινε περισσότερο βάση στο παιδί, στις ανάγκες του παιδιού, στην αυτοεξυπηρέτηση του παιδιού, στις μεταξύ τους σχέσεις, στην κοινωνικοποίησή τους, στο να ανακαλύψει γενικά τι υπάρχει στον κόσμο».*

Η Ε χρησιμοποιεί αυτή την επεξήγηση για να καταδείξει τις διαφορές της προσέγγισης του παιδιού αυτής της ηλικίας στην Ελλάδα και στη Γερμανία. Το γεγονός αυτό φαίνεται πως της προκάλεσε έκπληξη, καθώς προέβη σε μια ανασκόπηση των γνώσεων που έλαβε και που δεν μπόρεσε, όμως, να αξιοποιήσει.

6^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια δηλώνει πως η εργασία της στον παιδικό σταθμό της την ικανοποιεί απόλυτα, καθώς αφενός οι συνθήκες εργασίας (μισθός, συναδελφικές σχέσεις κ.λπ.) είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές αφετέρου το πρόγραμμα σπουδών την έχει εντυπωσιάσει. Έχοντας προβεί στις δηλώσεις αυτές θα πρέπει με κάποιον τρόπο να υποστηρίξει την απόφασή της να παραιτηθεί από την εργασία της και να επιστρέψει στην Ελλάδα. Για να συμβεί αυτό χρησιμοποιεί ισχυρή επιχειρηματολογία: *«Γενικά, από αυτό τον παιδικό σταθμό ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη. Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία», «...είχε αρχίσει ήδη να χτυπάει κάτι μέσα*

μου ότι δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής, ότι δεν μου αρέσει ίσως όλη αυτή η οργάνωση. Μερικές φορές με ενοχλούσε».

7^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η Ε έχει δηλώσει ξεκάθαρα την επιθυμία της να εγκαταλείψει τη Γερμανία. Ωστόσο, στην ενότητα αυτή εκφράζει την επιθυμία της το πτυχίο της να αποκτήσει την απαραίτητη αναγνώριση από το γερμανικό κράτος. Πρόκειται, λοιπόν, για αντίφαση και η Ε αναγκάζεται να εξηγήσει τον λόγο που θα προβεί στις κατάλληλες ενέργειες για να το επιτύχει αυτό: *«Απλά, έκανα την αναγνώριση γιατί αν δεν την έκανα θα ήταν πολύ χαζό εκ μέρους μου γιατί έκανα τόσα πράγματα και πραγματικά θα ήθελα να την έχω. Πάλεψα πολύ και με χαρτούρα και με υπηρεσίες κι ό, τι χρειάζεται, να περιμένω απαντήσεις. Οπότε ήθελα να το κάνω, ήθελα να την έχω. Δεν θέλω να γυρίσω στη Γερμανία αλλά την έχω την αναγνώριση από την άποψη ότι ίσως μετά από πάρα πολλά χρόνια γίνει κάτι και πρέπει να πάω πάλι, οπότε να με βοηθήσει η αναγνώριση ώστε να βρω δουλειά τότε».*

Γ' στάδιο ανάλυσης: ΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

3.1. Ανάλυση της μικροδομής του κειμένου με μονάδα ανάλυσης την αφηγηματική ενότητα

1^η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Λοιπόν, είμαι 26 χρονών, γεννήθηκα το '91, μεγάλωσα στο Κιλκίς, πήγαινα σχολείο κανονικά στο Κιλκίς, έχω έναν μικρότερο αδελφό. Τελείωσα στο ΤΕΕΠΗ, στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Εκπαίδευσης στην Αλεξανδρούπολη».*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Βασικά, αυτός ήταν ο στόχος μου από την αρχή, δηλαδή, στο μηχανογραφικό έβαλα μόνο Σχολές Νηπιαγωγών»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«Λοιπόν, είμαι 26 χρονών, γεννήθηκα το '91, μεγάλωσα στο Κιλκίς, πήγαινα σχολείο κανονικά στο Κιλκίς, έχω έναν μικρότερο αδελφό», «Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου τα μισά μου έξοδα τα κάλυπτα μόνη μου και τα μισά έξοδα τα κάλυπταν οι γονείς μου και προς το τέλος ξεκίνησα να τα καλύπτω μόνη μου».*
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** δε βρέθηκαν
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** δε βρέθηκαν-
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν-
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίας της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** δε βρέθηκαν-

2^η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Μετά, τελειώνοντας τις σπουδές μου- το πτυχίο το πήρα Σεπτέμβριο- γύρισα πίσω στην πόλη μου, στο Κιλκίς».*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη»*
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** δε βρέθηκαν

- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«Μπορώ να πω ότι δεν είχα μεγάλη εικόνα της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί γιατί εκεί ήταν... ξέρεις πως είναι η φοιτητική ζωή. Δεν έδινα σημασία στις ειδήσεις για το τι γίνεται».*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** - δε βρέθηκαν

3^η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Οπότε, μετά την ορκωμοσία, λίγες μέρες ακριβώς έφυγα Γερμανία».*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Εντάξει, στην αρχή όπως και σε μένα όπως και βασικά στους περισσότερους που γνωρίζω ήρθαν πολλά πράγματα δύσκολα».*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«Δυσκολίες με τη γλώσσα, δυσκολίες με το να βρεις μια δουλειά, δυσκολίες με τους διάφορους ανθρώπους που θα συναντήσεις».*
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** *«Εντάξει, στην αρχή όπως και σε μένα όπως και βασικά στους περισσότερους που γνωρίζω ήρθαν πολλά πράγματα δύσκολα- Δυσκολίες με τη γλώσσα, δυσκολίες με το να βρεις μια δουλειά, δυσκολίες με τους διάφορους ανθρώπους που θα συναντήσεις»*
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** δε βρέθηκαν
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** δε βρέθηκαν

4η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Μετά από αυτή την οικογένεια, λοιπόν, γιατί δεν άντεξα με αυτό το πρόγραμμα βρήκα δουλειά σε ελληνικό εστιατόριο στο μπαρ (ποτά, καφέδες, μπίρες και τέτοια)».*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Βασικά πηγαίνοντας στη Γερμανία μου ήρθαν όλα μαζεμένα γιατί έπρεπε να βρω δουλειά, να μάθω γερμανικά και ταυτόχρονα έτρεχα για την αναγνώριση»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«Θέσεις εργασίας υπήρχαν πάρα πολλές, άπειρες και υπάρχουν»*

- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** *«Παρατηρώ, επίσης, ότι και τώρα υπάρχουν ακόμα περισσότερες θέσεις εργασίας από τότε, οπότε είχα την επιλογή να κοιτάζω τότε που έψαχνα δουλειά, θέσεις εργασίας σε ηλικίες 1-3 ετών, όπου θα είχα την άνεση... εννοώ ότι δεν κατείχα την γλώσσα τόσο καλά ώστε να μπορώ να ανταπεξέλθω στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου παιδιών 4-6 ετών».*
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«εννοώ ότι δεν κατείχα την γλώσσα τόσο καλά ώστε να μπορώ να ανταπεξέλθω στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου παιδιών 4-6 ετών»*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** *«και μετά ξεκίνησα αφού ένιωθα εγώ σίγουρη με τα γερμανικά μου ξεκίνησα να στέλνω βιογραφικά σε γερμανικούς παιδικούς σταθμούς»*

5^η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Πήγα για συνέντευξη στον πρώτο παιδικό σταθμό αλλά δεν ήταν ακριβώς σαν συνέντευξη. Δεν πήγα σε ένα γραφείο να με ρωτήσουν πράγματα. Με καλωσόρισαν κατευθείαν στο τμήμα».*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη από το θέμα δουλειάς»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«Γιατί πραγματικά ο παιδικός που ήμουν εγώ έδινε περισσότερο βάση στο παιδί, στις ανάγκες του παιδιού, στην αυτοεξυπηρέτηση του παιδιού, στις μεταξύ τους σχέσεις, στην κοινωνικοποίησή τους, στο να ανακαλύψει γενικά τι υπάρχει στον κόσμο»*
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** *«Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη από το θέμα δουλειάς», «...πραγματικά ο παιδικός που ήμουν εγώ έδινε περισσότερο βάση στο παιδί, στις ανάγκες του παιδιού, στην αυτοεξυπηρέτηση του παιδιού, στις μεταξύ τους σχέσεις, στην κοινωνικοποίησή τους, στο να ανακαλύψει γενικά τι υπάρχει στον κόσμο»*
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«Σαν νηπιαγωγός εκεί δεν έκανα τίποτα από όσα έμαθα στο πανεπιστήμιο. Καμία σχέση. Ούτε κατασκευές ούτε χειροτεχνίες ούτε project καμία μα καμία σχέση όμως»*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν

- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** *«Μετά, από τον τρίτο μήνα άρχισα να δουλεύω κανονικά σαν νηπιαγωγός. Έμεινα 2 χρόνια σε εκείνο τον παιδικό σταθμό. Ο παιδικός σταθμός βρίσκεται στο Βερολίνο και λέγεται «Kwazkopf». Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη από το θέμα δουλειάς»*

6^η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Γενικά, από αυτό τον παιδικό σταθμό ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη. Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία»*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«...δεν μου αρέσει ίσως όλη αυτή η οργάνωση. Μερικές φορές με ενοχλούσε», «Στην αρχή οι γονείς μου ήταν κι αυτοί ενθουσιασμένοι που θα φύγω στο εξωτερικό για κάτι καλύτερο παρατήρησα ότι περνώντας ο καιρός, ειδικά μετά τα 2 χρόνια άρχισα να λείπω πάρα πολύ στη μαμά μου από την άποψη ότι μετά από τόσο καιρό άρχισε να καταλαβαίνει ότι θα με βλέπει πιο σπάνια, ότι η ζωή μου είναι πια εκεί, ότι δεν είμαι εδώ»*
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** *«Απλά, δεν με ευχαριστούσε η υπόλοιπη ζωή μου. Ίσως το ότι δεν ήμουν τόσο κοινωνική ώστε να μπορέσω να κάνω παρέες. Το ότι η ζωή μου αυτό το διάστημα ήταν δουλειά-σπίτι σπίτι-δουλειά»*
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«Ίσως το ότι δεν ήμουν τόσο κοινωνική ώστε να μπορέσω να κάνω παρέες»*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** *«Δόξα τω θεώ και οι φίλες μου με επισκέπτονταν συχνά και ο αδερφός μου κι η μαμά μου ερχόντουσαν συχνά, ο μπαμπάς μου ήρθε μια φορά»*

7η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Οπότε πέρσυ το Μάρτιο-Απρίλιο... βασικά το πρόβλημα μου δεν ήταν τόσο το να γυρίσω στην Ελλάδα, ήθελα να γυρίσω αλλά το μεγαλύτερό μου πρόβλημα ήταν να φύγω από εκεί πέρα, γιατί απλά δεν μου άρεσε τίποτα»*
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Προσωπικά για μένα πιστεύω ότι βιάστηκα να φύγω πάρα πολύ γρήγορα, ότι δεν έδωσα ευκαιρίες στον εαυτό μου»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«Γενικά, το συμπέρασμά μου είναι ότι πιστεύω ότι υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό τους σηκώνει και υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό δεν τους σηκώνει»*
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** *«αλλά το μεγαλύτερό μου πρόβλημα ήταν να φύγω από εκεί πέρα, γιατί απλά δεν μου άρεσε τίποτα. Κι όταν δεν σ' αρέσει και τίποτα μετά σταματάς να είσαι κι αποδοτικός στη δουλειά»*
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«έβλεπα ότι ναι μου αρέσει αυτή η δουλειά αλλά δεν είχα όρεξη να κάνω πράγματα»*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** -
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:**

Γ.2. Ανάλυση της «πυρηνικής πρότασης»/ «προτάσεων» της κάθε αφηγηματικής ενότητας

1^η ενότητα

«Βασικά, αυτός ήταν ο στόχος μου από την αρχή, δηλαδή, στο μηχανογραφικό έβαλα μόνο Σχολές Νηπιαγωγών»

Η δήλωση αυτή αντικατοπτρίζει από τις πρώτες κιόλας στιγμές της αφήγησης την έντονη επιθυμία της ομιλήτριας να γίνει νηπιαγωγός από τότε που αποφοίτησε από το λύκειο. Η επιθυμία αυτή τη καθοδηγεί στις αποφάσεις που λαμβάνει σχετικά με τη ζωή της. Στην παρούσα φάση να ζήσει και να εργαστεί στην Αλεξανδρούπολη και μελλοντικά να λάβει την απόφαση να μεταναστεύσει.

2^η ενότητα

«Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία»

Η Ε δηλώνει πως η απόφασή της να μεταναστεύσει δε βασίστηκε τόσο στην επιθυμία της να ζήσει και να εργαστεί σε ένα άλλο κράτος όσο στο ότι μια τέτοια απόφαση φάνηκε μονόδρομος ελλείψει επιλογών και θέσεων εργασίας στο Κιλκίς. Η απόφαση αυτή ενισχύθηκε από την αδυναμία της Ε να μπορέσει να συντηρήσει ένα σπίτι μόνη της και ήταν αναγκασμένη να ζει μαζί με τους γονείς της. Συνεπώς, η Ε αποφάσισε να πραγματοποιήσει μια ιδιαίτερα σημαντική αλλαγή στη ζωή της προκειμένου να εργαστεί ως νηπιαγωγός, καθώς η μετανάστευση θεωρήθηκε πανάκεια.

3^η ενότητα

«Εντάξει, στην αρχή όπως και σε μένα όπως και βασικά στους περισσότερους που γνωρίζω ήρθαν πολλά πράγματα δύσκολα»

Η βιογραφούμενη φτάνοντας στη Γερμανία αντιμετώπισε σημαντικά προβλήματα προσαρμογής, τα οποία οδήγησαν στο να προσαρμόσει τη ζωή της ανάλογα ώστε να τα αντιμετωπίσει. Βλέπουμε ,λοιπόν, την Ε να εργάζεται ως νταντά ώστε να καλύπτει τα έξοδά της ενώ ταυτόχρονα παρακολουθεί μαθήματα γερμανικών προκειμένου να βρει μελλοντικά μια εργασία ως εκπαιδευτικός.

4^η ενότητα

«Βασικά πηγαίνοντας στη Γερμανία μου ήρθαν όλα μαζεμένα γιατί έπρεπε να βρω δουλειά, να μάθω γερμανικά και ταυτόχρονα έτρεχα για την αναγνώριση»

Η δήλωση αυτή αντικατοπτρίζει τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η ομιλήτρια το πρώτο διάστημα της παραμονής της στη Γερμανία. Για να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες αυτές αφιέρωνε τον περισσότερο χρόνο της ημέρας στην εργασία της αρχικά ως νταντά κι έπειτα σε εστιατόριο . Ταυτόχρονα, όμως, μαθαίνοντας γερμανικά και προβαίνοντας στις απαραίτητες ενέργειες για να λάβει την αναγνώριση του πτυχίου της δε σταμάτησε να προετοιμάζεται ώστε να διεκδικήσει μια θέση ως νηπιαγωγός.

5^η ενότητα

«Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη από το θέμα δουλειάς»

Η Ε έχει εκθέσει τις δύσκολες καταστάσεις που αντιμετώπισε διανύοντας την πρώτη περίοδο της μετανάστευσης. Οι δυσκολίες φάνηκε να αντιμετωπίζονται με υπομονή και δυναμισμό, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παράλληλη προσπάθεια θωράκισης με τα απαραίτητα εχέγγυα προκειμένου να εργαστεί στον τομέα της εκπαίδευσης. Στη δήλωση αυτή βλέπουμε την ομιλήτρια να εκπληρώνει τον στόχο της και μάλιστα να είναι και ευχαριστημένη από τη νέα εργασία της.

6^η ενότητα

«Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία»

Παρακολουθώντας κανείς την πορεία της Ε μέχρι το σημείο αυτό θα έλεγε πως πλέον βρίσκεται στην καλύτερη φάση της ζωής της στη Γερμανία, καθώς οι πρώτες δυσκολίες έχουν πια ξεπεραστεί. Μάλιστα, το επάγγελμα της ομιλήτριας της παρέχει ευχαρίστηση και σιγουριά και οι συνθήκες είναι από όλες τις απόψεις ευνοϊκές. Η δήλωση αυτή, ωστόσο, ανατρέπει την ιδεατή εικόνα που είχε δημιουργηθεί και σύννεφα σκιάζουν τη ζωή της Ε στη Γερμανία που δεν αντέχει πλέον τον τρόπο ζωής στη Γερμανία. Με αυτή τη δήλωση το σκηνικό της ζωής της Ε αρχίζει να ανατρέπεται.

7^η ενότητα

«Προσωπικά για μένα πιστεύω ότι βιάστηκα να φύγω πάρα πολύ γρήγορα, ότι δεν έδωσα ευκαιρίες στον εαυτό μου»

Η Ε έχει ολοκληρώσει την ανασκόπησή της σχετικά με τη μετανάστευσή της στη Γερμανία και είμαι πλέον σε θέση να προβεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων από αυτή την εμπειρία της. Η πυρηνική δήλωση αποτελεί το βασικό συμπέρασμα της Ε που δεν είναι άλλο από το ότι έλαβε βεβιασμένα και παρορμητικά την απόφασή της να μεταναστεύσει. Θεωρεί πως θα έπρεπε να προσπαθήσει περισσότερο πριν πάρει την απόφαση.

Γ.3. Ανάλυση αφηγηματικών ενοτήτων και του τρόπου που συνδέονται μεταξύ τους με υπερ-τμηματικές μετα-μονάδες, οι οποίες εκφράζουν τις δομές βιογραφικών διαδικασιών και την ανάπτυξη της ταυτότητας

Η μετάβαση στη 2^η ενότητα πραγματοποιείται με τη χρήση του τμηματικού δείκτη «μετά» και σηματοδοτεί την επιστροφή της βιογραφούμενης στον τόπο καταγωγής της. Στο σημείο αυτό γίνεται εμφανής η άγνοια της Ε σχετικά με την οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα *«Μπορώ να πω ότι δεν είχα μεγάλη εικόνα της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί γιατί εκεί ήταν... ξέρεις πως είναι η φοιτητική ζωή. Δεν έδινα σημασία στις ειδήσεις για το τι γίνεται»* Η δήλωση αυτή προοικονομεί την εξέλιξη της αφήγησης που δεν είναι άλλη από το να έρθει η βιογραφούμενη αντιμέτωπη με την κατάσταση αυτή και να αναθεωρήσει τις απόψεις της σχετικά με το θέμα της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας. Ακολουθεί λεπτομερής παρουσίαση της κατάστασης που συνάντησε επιστρέφοντας στο Κιλκίς *«Γύρισα, λοιπόν, στην πόλη μου. Έψαξα, αρχικά, δουλειά πολύ λίγους μήνες, από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβριο σκέψου, όμως δεν βρήκα κάτι. Δούλεψα σε μια καφετέρια για πολύ λίγο...»*. Στο τέλος της ενότητας η Ε εξηγεί πως αποφάσισε να δοκιμάσει την τύχη της στη Γερμανία γιατί οι συνθήκες εργασίας στην Ελλάδα ήταν εξαιρετικά δύσκολες *«Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία»*.

Με το επιχείρημα αυτό κλείνει η δεύτερη ενότητα και γίνεται ομαλή εισαγωγή στην επόμενη *«Οπότε, μετά την ορκωμοσία, λίγες μέρες ακριβώς έφυγα Γερμανία»*. Η Ε δοκιμάζεται από διάφορων ειδών δυσκολίες φτάνοντας στη Γερμανία *«Εντάξει, στην αρχή όπως και σε μένα όπως και βασικά στους περισσότερους που γνωρίζω ήρθαν πολλά πράγματα δύσκολα. Δυσκολίες με τη γλώσσα, δυσκολίες με το να βρεις μια δουλειά, δυσκολίες με τους διάφορους ανθρώπους που θα συναντήσεις»*. Στο σημείο αυτό τονίζει την εμπειρία της στην πρώτη εργασία της που αντικατοπτρίζει τις παραπάνω δυσκολίες *«Ας πούμε τον πρώτο καιρό δούλεψα ως babysitter σε μια ελληνική οικογένεια κι έπαιρνα πάρα πολύ λίγα χρήματα...»*.

Στην 5^η ενότητα η Ε βρίσκει δουλειά σε παιδικό σταθμό και παραθέτει λεπτομερώς το πρόγραμμα που ακολουθείται. Το κομμάτι αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει μια ανεξάρτητη αφήγηση. Χρησιμοποιείται για να καταδείξει τις ευνοϊκές συνθήκες

εργασίας στον παιδικό σταθμό, οι οποίες στην επόμενη ενότητα θα έρθουν σε αντιδιαστολή με τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής των Γερμανών. Από τη σύγκριση αυτή θα προκύψει πως όσο καλές κι αν είναι οι συνθήκες εργασίας, η κοινωνική και προσωπική ζωή είναι αυτή που καθορίζει τα βήματα της Ε «Ο παιδικός σταθμός... το χρόνο σίγουρα»,

«Γενικά, από αυτό τον παιδικό σταθμό ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη. Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία».

Στην 6^η ενότητα η Ε εξέφρασε την πρόθεσή της να εγκαταλείψει τη Γερμανία και να επιστρέψει στην Ελλάδα λόγω της αδυναμίας προσαρμογής της στη γερμανική κουλτούρα, η οποία σύμφωνα με τα λεγόμενά της χαρακτηρίζεται από πολύ αυστηρό προγραμματισμό. Για να ενισχύσει τη θέση της αυτή η Ε παρέθεσε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυστηρότητας της γερμανικής κουλτούρας *«Θα σου δώσω ένα πάρα πολύ μικρό παράδειγμα- ξέρω ότι μπορεί να μην σε ενδιαφέρει αλλά όταν μαζεύονται τόσα μικρά πραγματάκια σε καθημερινή βάση ένιωθα ότι το καθετί που κάνω είναι λάθος. Για παράδειγμα, ήμουν με το ποδήλατό μου το πρωί και προσπαθούσα να πάω στη στάση για να πάρω το τραμ . Είναι μια απόσταση ενός τετάρτου, με το ποδήλατο την βγάζω σε 3-4 λεπτά, αγόρασα ποδήλατο και ήμουν στο πεζοδρόμιο με το ποδήλατό μου και είναι μπροστά μου μια γιαγιά με ένα σκυλάκι και σκέφτομαι εγώ τώρα να μην πατήσω την κόρνα, να περάσω απλά από δίπλα της γιατί δεν θέλω να τρομάξω τη γιαγιά. Περνάω από δίπλα της και φεύγοντας ακούω τη γιαγιά στα γερμανικά να φωνάζει και να με βρίζει γιατί δεν πάτησα την κόρνα, γιατί τρώμαξα το σκυλάκι της περνώντας από δίπλα. Γιατί αν είχα πατήσει την κόρνα από πολύ πιο πίσω το σκυλάκι δεν θα τρώμαζε όταν θα περνούσα από δίπλα του. Τέλος πάντων, κάτι που το θεωρώ πάρα πολύ κουφό αλλά όταν μαζεύονται πολλά τέτοια στην καθημερινότητά σου είναι λίγο άσχημα».*

Το περιστατικό αυτό αποτελεί μία ένδειξη της διαφοράς προσέγγισης ενός γεγονότος από άτομα με δύο διαφορετικές κουλτούρες. Αυτό και άλλα μικρά ακόμη συναφή περιστατικά επέτειναν την επιθυμία της Ε να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Γ.4. Ανάλυση κατακλείδας

Στις ενότητες που προηγήθηκαν η βιογραφούμενη ξεκινώντας την αφήγησή της από την περίοδο των σπουδών της, παρέθεσε τα γεγονότα που ακολούθησαν την αποφοίτησή της δίνοντας έμφαση στο διάστημα της παραμονής της στη Γερμανία. Στην προηγούμενη ενότητα η Ε εξήγησε τους λόγους που την έκαναν να επιθυμεί να εγκαταλείψει τη Γερμανία και να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Με τον τρόπο αυτό φτάνοντας πια στην 7^η ενότητα, η οποία αποτελεί και την κατακλείδα της αφήγησης, η βιογραφούμενη επιχειρεί να κλείσει το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής ιστορίας υλοποιώντας πλέον τις σκέψεις της να εγκαταλείψει τη Γερμανία *«Οπότε πέρσυ το Μάρτιο-Απρίλιο... Οπότε ανακοινώνω στον παιδικό σταθμό ότι θα σταματήσω πάρα πολύ φιλικά, πάρα πολύ καλά»*. Η εμπειρία της μετανάστευσης έκανε την Ε να αναθεωρήσει τις απόψεις της σχετικά με τη ζωή στο εξωτερικό και την ισορροπία που θα πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στην επαγγελματική και την κοινωνική και προσωπική ζωή και προβαίνει σε ένα συμπέρασμα σχετικά με τη μετανάστευση *«Γενικά, το συμπέρασμά μου είναι ότι πιστεύω ότι υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό τους σηκώνει και υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό δεν τους σηκώνει»*.

Η Ε φέρνει τη ροή της αφήγησης και τις εμπειρίες της σε ένα τέλος πραγματοποιώντας την αυτοκριτική της για τη μεγάλη βιασύνη της να μεταναστεύσει αμέσως μετά τη λήψη του πτυχίου της και χωρίς να σκεφτεί καθαρά και ψύχραιμα τις επιλογές που θα είχε στην Ελλάδα τόσο επαγγελματικά όσο και ακαδημαϊκά *«Προσωπικά για μένα πιστεύω ότι βιάστηκα να φύγω πάρα πολύ γρήγορα, ότι δεν έδωσα ευκαιρίες στον εαυτό μου. Δηλαδή, τελείωσα, πριν πάρω το πτυχίο μου 2-3 μήνες έμαξα δουλειά και μετά έφυγα στο εξωτερικό. Πιστεύω ότι θα μπορούσα να κάνω κι άλλα πράγματα και πιστεύω ότι... μπορεί να ακούγεται χαζό αλλά το να έμενα στη χώρα μου και να έκανα ένα μεταπτυχιακό πιστεύω ότι θα με ωφελούσε αρκετά γιατί η προϋπηρεσία που έχω αυτή τη στιγμή στη Γερμανία δεν παίζει πουθενά ρόλο»*.

Οι εμπειρίες και τα γεγονότα του παρελθόντος έχουν παρατεθεί με αρκετά λεπτομερή τρόπο και η Ε μετατοπίζει το ενδιαφέρον της στη ζωή της αυτή τη στιγμή, στο παρόν. Βασικός στόχος της Ε ήταν να εγκαταλείψει τη Γερμανία και να αναζητήσει ένα επάγγελμα που θα της παρέχει μεγαλύτερη ελευθερία και θα της δίνει τη δυνατότητα να περνάει μεγάλα χρονικά διαστήματα με την οικογένειά της και κατόρθωσε να το βρει *«Σε αυτό το διάστημα μου είχε μπει η ιδέα να βρω δουλειά σε*

κρουαζιερόπλοιο. Δεν ξέρω πώς, ήθελα πολύ να ταξιδέψω, ήθελα απλά να ταξιδέψω κι επειδή με έχουν ρωτήσει κι άλλοι πώς το έψαξα, το έψαξα εντελώς έτσι από το κεφάλι μου».

Η ευελιξία αυτή σε συνδυασμό με τη φύση της δουλειάς κάνουν την Ε να αντιμετωπίζει με αισιοδοξία το παρόν. Όσον αφορά το μέλλον δεν απορρίπτει την ιδέα να επιστρέψει κάποια στιγμή στη Γερμανία αν υπάρξει ανάγκη και για τον λόγο αυτό έχει φροντίσει να συγκεντρώσει όλα τα επίσημα έγγραφα που απαιτούνται *«Δεν θέλω να γυρίσω στη Γερμανία αλλά την έχω την αναγνώριση από την άποψη ότι ίσως μετά από πάρα πολλά χρόνια γίνει κάτι και πρέπει να πάω πάλι, οπότε να με βοηθήσει η αναγνώριση ώστε να βρω δουλειά τότε».*

Γ.5. Εντοπισμός των νημάτων του κειμένου

Σε ορισμένα σημεία της αφήγησης παρατηρείται η χρήση λακωνικών εκφράσεων, οι οποίες χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης. Για τον λόγο αυτό κρίνονται απαραίτητες οι διευκρινήσεις από την εκπαιδευτικό. Οι διευκρινήσεις αυτές δίνονται μέσω των παρεπόμενων ερωτήσεων. Πιο συγκεκριμένα:

Η βιογραφούμενη περιγράφει λακωνικά την αποχώρησή της για τη Γερμανία και δε φαίνεται να έχει προβεί σε κάποια προετοιμασία. Δεδομένου ότι βασίστηκε σε συγγενικά πρόσωπα το πρώτο διάστημα προκύπτει το ερώτημα αν είχε κάποια σχετική ενημέρωση *«Πριν τη μετανάστευση είχες κάποια ενημέρωση σχετικά με τα στάδια που πρέπει να ακολουθήσεις ώστε να εργαστείς ως νηπιαγωγός;»*. Η εκπαιδευτικός δήλωσε πως η ενημέρωσή της ήταν ελλιπής. Βασίστηκε στις αναφορές των συγγενών της για την ύπαρξη πληθώρας θέσεων εργασίας αλλά δεν έλαβε ενημέρωση σχετικά με τη διαδικασία αναγνώρισης, την αναγκαιότητα κατοχής πτυχίου γερμανικών κ. λπ. . Επιπλέον, η ίδια θεωρούσε αυτονόητη την εξίσωση γερμανικών και ελληνικών πτυχίων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ελλιπής ενημέρωση έφερε την εκπαιδευτικό αντιμέτωπη με δύσκολες βιογραφικές εμπειρίες, καθώς αναγκάστηκε να εργαστεί για καιρό σε επαγγέλματα χειρονακτικά και να παρακολουθεί μαθήματα γερμανικών ενώ, όπως δήλωσε και η ίδια, τώρα που βλέπει τα πράγματα με ψυχραιμία και γνωρίζει την κατάσταση θα είχε πράξει διαφορετικά *«Τώρα πια βλέπω ότι θα ήταν καλύτερο να είχα πάρει το πτυχίο των γερμανικών όσο ήμουν στην Ελλάδα και να φύγω μετά. Ίσως θα ήταν καλό να έκανα*

και κάποια εργασία ας πούμε σεζόν για να μαζέψω χρήματα και να κάνω αμέσως τα σεμινάρια που χρειάζονταν για την αναγνώριση».

Η εκπαιδευτικός ανέφερε πως ένας από τους λόγους που την οδήγησε να εργαστεί σε βρεφονηπιακό σταθμό ήταν η έλλειψη αναγνώρισης του πτυχίου της από το γερμανικό κράτος. Σχετικά με αυτό δηλώνει πως είναι απαραίτητη η παρακολούθηση σεμιναρίων. Γεννάται, λοιπόν, το ερώτημα ποιο είναι το περιεχόμενο των σεμιναρίων αυτών και τι επιπλέον προσφέρει στην εκπαιδευτικό συγκριτικά με τις σπουδές της. Η εκπαιδευτικός θεωρεί πως το σεμινάριο δεν της προσέφερε γνωστικά κάποια εφόδια. Μάλιστα, θεωρεί τα όσα διδάχτηκε ελλιπή σε σχέση με τα όσα αποκόμισε από τις σπουδές της στην Ελλάδα. Το περιεχόμενό τους βασίστηκε κυρίως στην ενημέρωση για νομοθετικά ζητήματα.

Η Ε δηλώνει πως ξεκίνησε να δουλεύει *«κανονικά, σαν νηπιαγωγός»*. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει ένα κενό σχετικά με τις γνώσεις που έλαβε στο πανεπιστήμιο και τις αρμοδιότητές της στον παιδικό σταθμό. Για τον λόγο αυτό η Ε ερωτήθηκε αν Οι σπουδές της στην Ελλάδα σου έδωσαν τις κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να ανταπεξέλθει στον εκπαιδευτικό της ρόλο. Από την απάντησή της προκύπτει πως οι δεξιότητες που απέκτησε στην Ελλάδα ουδεμία σχέση είχαν με τις αρμοδιότητές στο νηπιαγωγείο. Η ίδια, ωστόσο, δηλώνει ευχαριστημένη από την εργασία της.

Δ. Αναλυτική αφαίρεση

4.1. Δομές βιογραφικών διαδικασιών

Βιογραφικά σχήματα δράσης

Τα βιογραφικά σχήματα δράσης χρησιμοποιούνται στην προσπάθεια της βιογραφούμενης να διαμορφώσει ενεργά την πορεία της ζωής της, απαντώντας σε ζητήματα που προκύπτουν από το περιβάλλον. Τα σχήματα αυτά χρησιμοποιούνται σε όλο το εύρος της αφήγησης.

Στην 1^η ενότητα η Ε δηλώνει με ξεκάθαρο τρόπο την επιθυμία της να γίνει νηπιαγωγός και η απόφασή της αυτή την οδηγεί σε πρώτη φάση για σπουδές στην

Αλεξανδρούπολη και μετέπειτα για εργασία στο εξωτερικό «*Βασικά, αυτός ήταν ο στόχος μου από την αρχή, δηλαδή, στο μηχανογραφικό έβαλα μόνο Σχολές Νηπιαγωγών*». Η υποστήριξη του συγκεκριμένου στόχου παρέχεται κατά το ήμισυ από την Ε και κατά το ήμισυ από την οικογένειά της «*Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου τα μισά μου έξοδα τα κάλυπτα μόνη μου και τα μισά έξοδα τα κάλυπταν οι γονείς μου και προς το τέλος ξεκίνησα να τα καλύπτω μόνη μου*».

Στη 2^η ενότητα η βιογραφούμενη επιστρέφει στον τόπο καταγωγής της κι αποφασίζει να αναζητήσει κάποια εργασία. Οι προσπάθειές της, ωστόσο, πέφτουν στο κενό. «*Έψαξα, αρχικά, δουλειά πολύ λίγους μήνες, από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβριο σκέψου, όμως δεν βρήκα κάτι*». Στη συνέχεια, η Ε εξηγεί πως η πρόθεσή της ήταν να εργαστεί στο Κιλκίς αλλά ελλείπει θέσεων εργασίας προέβη στην απόφαση να μεταναστεύσει «*Τον Νοέμβριο ορκίστηκα αλλά στην ουσία πριν ορκιστώ –Σεπτέμβρη έδωσα το τελευταίο μάθημα, Νοέμβριο ήταν η ορκωμοσία- άλλα ήδη από τον Οκτώβριο είχα σκεφτεί να φύγω στο εξωτερικό. Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία*». Φαίνεται, λοιπόν, πως παρά τον αρχικό της σχεδιασμό, η Ε αναγκάζεται να αναθεωρήσει ως προς την υλοποίηση των σχεδίων της, γεγονός που την ωθεί στη μετανάστευση.

Στην 4^η ενότητα η Ε αναγκάζεται λόγω των δύσκολων συνθηκών εργασίας και κατά κύριο λόγο του απαιτητικού ωραρίου να αναζητήσει κάποια άλλη εργασία «*Μετά από αυτή την οικογένεια, λοιπόν, γιατί δεν άντεξα με αυτό το πρόγραμμα βρήκα δουλειά σε ελληνικό εστιατόριο στο μπαρ*». Ωστόσο, ενώ ενδιαφέρεται για κάποια εργασία σχετικά με το επάγγελμά της, αποφασίζει να ασχοληθεί και πάλι με κάτι εντελώς διαφορετικό, καθώς αφενός δε διαθέτει ακόμα την απαραίτητα αναγνώριση του πτυχίου της από το ελληνικό κράτος αφετέρου δεν αισθάνεται ακόμη ασφάλεια σχετικά με τη γνώση της γερμανικής γλώσσας «*Εκεί πέρα δούλεψα για αρκετό καιρό. . Δεν είχα την αναγνώριση. Ήξερα ότι για να κάνω την αναγνώριση έπρεπε να κάνω αρκετά πράγματα*».

Έπειτα, καθώς περνούσε ο καιρός η Ε άρχισε να αποκτά μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση σχετικά με τις δεξιότητές της στη χρήση της γερμανικής γλώσσας και όντας πια σίγουρη για τον εαυτό της ξεκίνησε να στέλνει βιογραφικά σε παιδικούς

σταθμούς «Δούλεψα, λοιπόν, 6-7 μήνες εκεί και μετά ξεκίνησα αφού ένιωθα εγώ σίγουρη με τα γερμανικά μου ξεκίνησα να στέλνω βιογραφικά σε γερμανικούς παιδικούς σταθμούς». Φαίνεται, λοιπόν, πως η εργασία της Ε στο ελληνικό εστιατόριο και η τριβή της με τον κόσμο και τη γλώσσα την οδήγησε στο να αλλάξει βρει το θάρρος να διεκδικήσει αυτό για το οποίο ξεκίνησε μεταναστεύοντας στη Γερμανία.

Στην 6^η ενότητα η Ε, παρά τον αρχικό της ενθουσιασμό σχετικά με τη φύση και τις συνθήκες εργασίας της στον παιδικό σταθμό, εμφανίζεται αρκετά φορτισμένη συναισθηματικά αλλά και απογοητευμένη από τις δυσκολίες προσαρμογής της στον τρόπο ζωής της Γερμανίας «Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο που δούλεψα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία. Όπως είπα από τη δουλειά ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη και από τον τρόπο που δούλεψα...». Η αδυναμία προσαρμογής τη Ε την οδηγεί στην απόφασή της να εγκαταλείψει τη Γερμανία και να επιστρέψει στην Ελλάδα «Κι έδωσα, πιστεύω έδωσα αρκετό χρόνο στον εαυτό μου για να προσαρμοστώ εκεί πέρα και φτάνοντας μετά στο πέρσν, δηλαδή στο 2016 εκεί Μάρτιο-Απρίλιο δεν μπορούσα άλλο, δεν ήθελα να μείνω άλλο».

Βιογραφικές τροχιές του πόνου

Η Ε μεταναστεύει στη Γερμανία φιλοδοξώντας να σταδιοδρομήσει ως νηπιαγωγός. Φτάνοντας στη Γερμανία συνειδητοποιεί πως πρέπει να περάσει από διάφορα στάδια μέχρι να διεκδικήσει και τελικά να κατοχυρώσει μια θέση νηπιαγωγού. Η βασική δυσκολία έγκειται στις ελάχιστες γνώσεις της γερμανικής γλώσσας, γεγονός που οδηγεί την Ε στην παρακολούθηση μαθημάτων. Παράλληλα, εργάζεται σε διάφορες χειρωνακτικές εργασίας για να ανταπεξέλθει στα έξοδά της όσο διαρκεί η εκμάθηση των γερμανικών. Η βιογραφούμενη φαίνεται να διαθέτει μεγάλη ψυχική και σωματική δύναμη και καταφέρνει να υπερκεράσει τις πρώτες αυτές δυσκολίες.

Όταν πια η Ε καταφέρνει να αποκτήσει σημαντική εξοικείωση με τη γλώσσα ξεκινά να εργάζεται σε βρεφονηπιακό σταθμό για τον οποίο δείχνει κατάφορο ενθουσιασμό. Αφενός το πρόγραμμά του είναι εντυπωσιακό, αφετέρου οι συνθήκες εργασίας (συμπεριφορά συναδέλφων, μισθός, κ.λπ.) είναι ευνοϊκές. Φτάνοντας στο σημείο αυτό θα νόμιζε κανείς πως η βιογραφούμενη έχει πια ξεπεράσει τα εμπόδια

και έχει εκπληρώσει τον αρχικό της στόχο, να εργαστεί ως νηπιαγωγός και διαθέτει πλέον τα απαραίτητα εχέγγυα για μια ήρεμη κι αρμονική ζωή στη Γερμανία.

Ωστόσο, η βιογραφούμενη εμφανίζεται στην 6^η ενότητα πλήρως απογοητευμένη και ιδιαίτερος φορτισμένη συναισθηματικά να δηλώνει την αδυναμία της να προσαρμοστεί στον τρόπο ζωής της Γερμανίας *«Απλά, δεν με ευχαριστούσε η υπόλοιπη ζωή μου»*. Πιο συγκεκριμένα, αντιμετώπιζε προβλήματα με την κοινωνικοποίησή της *«Ίσως το ότι δεν ήμουν τόσο κοινωνική ώστε να μπορέσω να κάνω παρέες. Το ότι η ζωή μου αυτό το διάστημα ήταν δουλειά-σπίτι-σπίτι-δουλειά»*, με το κλίμα της Γερμανίας *«Δεν μου άρεσε ο καιρός. Ότι 9-10 μήνες το χρόνο έπρεπε να φοράω μπουφάν, κασκόλ και τα σχετικά. Ιανουάριο-Φεβρουάριο το χειρότερό μου»*, με την τοποθεσία του σπιτιού της *«Δεν μου άρεσε για παράδειγμα ότι έμενα πολύ έξω από την πόλη»*, με τον τρόπο ζωής *«...δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής, ότι δεν μου αρέσει ίσως όλη αυτή η οργάνωση»*, η απόσταση από την οικογένεια *«Και γενικά δεν μου άρεσε που έβλεπα την οικογένειά μου τόσο σπάνια»*.

Η Ε δείχνει ανήμπορη να διαχειριστεί το ζήτημα της προσαρμογής της στο εξωτερικό και η εσωτερική καταπίεση και η αντίδρασή της δηλώνονται με πολύ έντονο τρόπο στην αφήγησή της: *«δε με ευχαριστούσε η υπόλοιπη ζωή μου»*, *«Δεν μπορούσα να το αντέξω»*, *«βασικά το πρόβλημα μου δεν ήταν τόσο το να γυρίσω στην Ελλάδα, ήθελα να γυρίσω αλλά το μεγαλύτερό μου πρόβλημα ήταν να φύγω από εκεί πέρα, γιατί απλά δεν μου άρεσε τίποτα»*, *«υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό τους σηκώνει και υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό δεν τους σηκώνει»*. Αυτές οι δηλώσεις στο σύνολό τους αντικατοπτρίζουν τα έντονα αρνητικά συναισθήματα της Ε, που μοιάζει να είναι εγκλωβισμένη σε μια κατάσταση που ποτέ δεν περίμενε να οδηγηθεί. Οι ευνοϊκές συνθήκες τόσο στον επαγγελματικό όσο και στον προσωπικό τομέα ωχριούν μπροστά στην απογοήτευση που της προκαλεί η ζωή στη Γερμανία.

Μάλιστα, η Ε διαπιστώνει ότι πέραν της συναισθηματικής της καταπίεσης από τη συγκεκριμένη κατάσταση, αρνητικά επακόλουθα ξεκίνησαν να γίνονται φανερά και στον επαγγελματικό τομέα *«Κι όταν δεν σ' αρέσει και τίποτα μετά σταματάς να είσαι κι αποδοτικός στη δουλειά. Δηλαδή, έβλεπα ότι ναι μου αρέσει αυτή η δουλειά αλλά δεν είχα όρεξη να κάνω πράγματα»*. Η συνειδητοποίηση αυτή σε συνδυασμό με τα παραπάνω οδήγησε την Ε αρχικά σε παραίτηση και στη συνέχεια στην επιστροφή της στην Ελλάδα.

Προσδοκίες από τα οργανωτικά και θεσμικά πρότυπα της κοινωνίας

Η εκπαιδευτικός στις κρίσιμες περιόδους της ζωής της λαμβάνει υπόψη της την οικογένειά της. Το γεγονός πως οι γονείς της αντιμετώπιζαν αρχικά θετικά την πιθανότητα της μετανάστευσης την ώθησε στην απόπειρά της να μεταναστεύσει *«Στην αρχή οι γονείς μου ήταν κι αυτοί ενθουσιασμένοι που θα φύγω στο εξωτερικό για κάτι καλύτερο»* Αντίστοιχα, οι στενοί οικογενειακοί δεσμοί γίνονται φανεροί και όταν πια η Ε είναι στο εξωτερικό για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η απόσταση από την οικογένεια διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην απόφαση για επιστροφή *«παρατήρησα ότι περνώντας ο καιρός, ειδικά μετά τα 2 χρόνια άρχισα να λείπω πάρα πολύ στη μαμά μου από την άποψη ότι μετά από τόσο καιρό άρχισε να καταλαβαίνει ότι θα με βλέπει πιο σπάνια, ότι η ζωή μου είναι πια εκεί, ότι δεν είμαι εδώ»*.

Είναι, συνεπώς, προφανές πως η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο και ασκεί μεγάλη επιρροή στην εκπαιδευτικό.

Δημιουργικές μεταμορφώσεις της βιογραφικής ταυτότητας

Η ομιλήτρια δοκίμασε την εμπειρία της μετανάστευσης και της εργασίας σε μια άλλη χώρα. Πέρασε από διάφορα στάδια και δυσκολίες μέχρι να καταφέρει να εργαστεί πάνω σε αντικείμενο συναφές με τις σπουδές της, αλλά τελικά οι ιδιαιτέρως ευνοϊκές συνθήκες και η φύση της δουλειάς την δικαίωσαν. Ωστόσο, η προσαρμογή στον τρόπο ζωής και τη γερμανική κουλτούρα δεν ήρθε ποτέ και η ομιλήτρια αποφάσισε να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Παράλληλα με τη διαδικασία της επιστροφής η Ε προετοίμασε το επόμενο επαγγελματικό της σχέδιο, το οποίο βασίστηκε στην επιθυμία της να ταξιδέψει σε διάφορα μέρη *«Σε αυτό το διάστημα μου είχε μπει η ιδέα να βρω δουλειά σε κρουαζιερόπλοιο. Δεν ξέρω πώς, ήθελα πολύ να ταξιδέψω, ήθελα απλά να ταξιδέψω κι επειδή με έχουν ρωτήσει κι άλλοι πώς το έψαξα, το έψαξα εντελώς έτσι από το κεφάλι μου»*. Πρόκειται για ένα επάγγελμα που της παρέχει ευχαρίστηση και ενθουσιασμό. Μάλιστα, αφού δοκίμασε τη νέα αυτή εργασία μία φορά η Ε είναι έτοιμη και για το δεύτερο ταξίδι της *«Με το πλοίο είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη, δεν σκοπεύω να το παρατήσω και ίσα ίσα σε 2 εβδομάδες ανεβαίνω πάλι για όλο το καλοκαίρι και σκέφτομαι να το κάνω και λίγο πιο συστηματικά τώρα που δεν με κρατάει κάτι»*.

Η νέα εργασία της ομιλήτριας χαρακτηρίζεται από ευελιξία και της επιτρέπει να ακολουθεί πιο ελαστικό πρόγραμμα κατά τη διάρκεια του έτους. Ο τρόπος ζωής της Επια έρχεται σε πλήρη αντίθεση με εκείνον της Γερμανίας, ο οποίος χαρακτηριζόταν από αυστηρό πρόγραμμα και περιορισμό των ελευθεριών. Έτσι, η Ε μπορεί τώρα πια να συνδυάσει όλα εκείνα τα πράγματα που την ευχαριστούν και την κάνουν χαρούμενη *«Απλά, είμαι στα πήγαινε-έλα. Λίγο καιρό στην Ελλάδα, λίγο καιρό στη Γερμανία και τον υπόλοιπο στο πλοίο»*.

Δ.2. Αναπαραστάσεις των προσωπικά οδυνηρών και αμήχανων βιωματικών πλαισίων, καθώς και των υποσυνείδητων δημιουργικών μεταμορφώσεων, όπως αυτά παρουσιάζονται στα τμήματα των ερωταποκρίσεων της συνέντευξης

Η εκπαιδευτικός είχε την επίπλαστη εντύπωση πως το πτυχίο της νηπιαγωγού που έλαβε από την Ελλάδα θα αναγνωριζόταν αυτομάτως στο εξωτερικό στα πλαίσια της Ε.Ε. . Σε αυτό συνέβαλε και η ελλιπής ενημέρωση που έλαβε από τα συγγενικά της πρόσωπα. Το αποτέλεσμα ήταν να μην προετοιμαστεί επαρκώς το διάστημα πριν φύγει στο εξωτερικό και να βρεθεί εκτεθειμένη σε ισχυρούς εξωτερικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα, η Ε εργαζόταν σε χειρονακτικά επαγγέλματα ενώ παράλληλα μάθαινε τη γερμανική γλώσσα σε φροντιστήριο. Ελλείπει αναγνώρισης του πτυχίου της μπορούσε να βρει εργασία μόνο ως βρεφονηπιοκόμος. Η αρνητική εμπειρία που αποκόμισε την έκανε να αναθεωρήσει και να δηλώσει πως *«Τώρα πια βλέπω ότι θα ήταν καλύτερο να είχα πάρει το πτυχίο των γερμανικών όσο ήμουν στην Ελλάδα και να φύγω μετά. Ίσως θα ήταν καλό να έκανα και κάποια εργασία ας πούμε σεζόν για να μαζέψω χρήματα και να κάνω αμέσως τα σεμινάρια που χρειάζονταν για την αναγνώριση»*.

Δ.3. Επιχειρηματολογικές δραστηριότητες και σχολιασμοί της κύριας ιστοριογραφικής

Στην 6^η ενότητα η Ε εξέφρασε την πρόθεσή της να εγκαταλείψει τη Γερμανία και να επιστρέψει στην Ελλάδα λόγω της αδυναμίας προσαρμογής της στη γερμανική κουλτούρα, η οποία σύμφωνα με τα λεγόμενά της χαρακτηρίζεται από πολύ αυστηρό προγραμματισμό. Για να ενισχύσει τη θέση της αυτή η Ε παρέθεσε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυστηρότητας της γερμανικής κουλτούρας *«Θα σου*

δώσω ένα πάρα πολύ μικρό παράδειγμα- ξέρω ότι μπορεί να μην σε ενδιαφέρει αλλά όταν μαζεύονται τόσα μικρά πραγματάκια σε καθημερινή βάση ένιωθα ότι το καθετί που κάνω είναι λάθος. Για παράδειγμα, ήμουν με το ποδήλατό μου το πρωί και προσπαθούσα να πάω στη στάση για να πάρω το τραμ . Είναι μια απόσταση ενός τετάρτου, με το ποδήλατο την βγάζω σε 3-4 λεπτά, αγόρασα ποδήλατο και ήμουν στο πεζοδρόμιο με το ποδήλατό μου και είναι μπροστά μου μια γιαγιά με ένα σκυλάκι και σκέφτομαι εγώ τώρα να μην πατήσω την κόρνα, να περάσω απλά από δίπλα της γιατί δεν θέλω να τρομάξω τη γιαγιά. Περνάω από δίπλα της και φεύγοντας ακούω τη γιαγιά στα γερμανικά να φωνάζει και να με βρίζει γιατί δεν πάτησα την κόρνα, γιατί τρώμαξα το σκυλάκι της περνώντας από δίπλα. Γιατί αν είχα πατήσει την κόρνα από πολύ πιο πίσω το σκυλάκι δεν θα τρώμαξε όταν θα περνούσα από δίπλα του. Τέλος πάντων, κάτι που το θεωρώ πάρα πολύ κουφό αλλά όταν μαζεύονται πολλά τέτοια στην καθημερινότητά σου είναι λίγο άσχημα».

Το περιστατικό αυτό αποτελεί μία ένδειξη της διαφοράς προσέγγισης ενός γεγονότος από άτομα με δύο διαφορετικές κουλτούρες. Αυτό και άλλα μικρά ακόμη συναφή περιστατικά επέτειναν την επιθυμία της Ε να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Δ.4. Ανάλυση των θεωρητικών ενδοσκοπήσεων και εκλογικεύσεων του πληροφορητή, όπως καταγράφονται στο στάδιο επεξεργασίας των νημάτων του κειμένου

Η Ε παραδέχεται πως τα εφόδια που αποκόμισε από τις σπουδές της στην Ελλάδα δε βρήκαν ανταπόκριση στην εργασία της στον βρεφονηπιακό σταθμό. Παρ' όλα αυτά επιχειρεί μια εκλογίκευση. Μπορεί να μην υπήρχε ανταπόκριση αλλά το επάγγελμα την κάλυπτε γιατί είχε σχέση με παιδιά «*Τα πράγματα που εφάρμοζα τα έμαθα από την Κατερίνα και από το διάστημα που δούλευα ως βοηθητική. Πάντως θέλω να πω ότι και από τον παιδικό σταθμό έμαθα πολλά. Ήταν μια πολύ δυνατή εμπειρία και τουλάχιστον είχε να κάνει με παιδιά*».

Η εκπαιδευτικός συνειδητοποίησε από την επώδυνη επαγγελματική πορεία της στο εξωτερικό πως θα έπρεπε να είχε κινηθεί διαφορετικά. Τώρα πια έχει επιστρέψει στην Ελλάδα και βλέπει αποστασιοποιημένη την κατάσταση. Κάνει την ενδοσκόπηση και τον απολογισμό της και διαπιστώνει τις αλλαγές που θα έκανε αν θα μπορούσε στο παρελθόν «*Τώρα πια βλέπω ότι θα ήταν καλύτερο να είχα πάρει το πτυχίο των γερμανικών όσο ήμουν στην Ελλάδα και να φύγω μετά. Ίσως θα ήταν καλό να έκανα*

και κάποια εργασία ας πούμε σεζόν για να μαζέψω χρήματα και να κάνω αμέσως τα σεμινάρια που χρειάζονταν για την αναγνώριση».

Αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση της 2^{ης} συνέντευξης:

Α' στάδιο ανάλυσης

Α.1. Έκθεση των βιογραφικών δεδομένων στη χρονολογική τους σειρά

Α.2. Καταγραφή κοινωνικών χαρακτηριστικών του υποκειμένου

Η ομιλήτρια είναι δασκάλα, 30 ετών και κατάγεται από τη Φλώρινα. Προέρχεται από οικονομικά αδύναμη οικογένεια, γεγονός που έχει συμβάλει στην επιλογή του επαγγέλματος της εκπαιδευτικού. Πιο συγκεκριμένα, η Ε δηλώνει πως κατά τη διαδικασία επιλογής της σχολής της οι γονείς της την κατηύθυναν στο να επιλέξει ένα επάγγελμα που παρείχε –με τα δεδομένα της εποχής εκείνης- επαγγελματική αποκατάσταση προκειμένου να μη βρεθεί αντιμέτωπη με προβλήματα βιοπορισμού, όπως αυτά που αντιμετώπισαν οι ίδιοι. Μάλιστα, η Ε τους χαρακτηρίζει «βιοπαλαιστές».

Παρά τη βαρύτητα που κατείχε η επαγγελματική αποκατάσταση στην επιλογή επαγγέλματος η Ε δηλώνει πως αδιαφορεί για τον διορισμό λόγω της δομής και των κακώς κειμένων του δημοσίου τομέα που δεν την αντιπροσωπεύουν. Παρακολουθεί το παιδαγωγικό έργο από μία ουμανιστική σκοπιά και λυοιδορεί τόσο την κατάσταση στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας όσο και στις Αγγλίας. Καθετί τεχνοκρατικό που θέτει σε δεύτερη μοίρα τον μαθητή της προκαλεί αγανάκτηση και θυμό.

Η απόφαση της ομιλήτριας να μεταναστεύσει στην Αγγλία βασίζεται στην επιθυμία της αφενός να ξεφύγει από την επαγγελματική αστάθεια του θεσμού του αναπληρωτή, αφετέρου να εργαστεί σε ένα περιβάλλον ισότητας και αξιοκρατίας. Οι ελπίδες της διαψεύδονται πολύ γρήγορα, καθώς διαπιστώνει ότι το εκπαιδευτικό σύστημα της Αγγλίας είναι αμιγώς τεχνοκρατικό και στα σχολεία δεν έχουν θέση μαθητές με χαμηλό γνωστικό επίπεδο. Το γεγονός αυτό έρχεται σε σύγκρουση με τα «πιστεύω» της και την οδηγεί σε αδιέξοδο κι επιστροφή στην Ελλάδα.

Η εκπαιδευτικός ξεκίνησε την προετοιμασία για μετανάστευση δύο χρόνια πριν αναχωρήσει για το εξωτερικό. Η προετοιμασία περιελάμβανε τη λήψη όλων των πιστοποιήσεων και δικαιολογητικών για την αναγνώριση των προσόντων της. Ακόμη,

φρόντισε να βελτιώσει τη γνώση της αγγλικής γλώσσας σε γραπτό και προφορικό επίπεδο, διαδικασία που συνεχίστηκε και κατά την παραμονή της στην Αγγλία.

Σε κάθε περίπτωση η εκπαιδευτικός υποστήριξε μέχρι τέλους την απόφασή της για μετανάστευση φτάνοντας, μάλιστα, στο σημείο να δουλεύει και 60 ώρες την εβδομάδα και κάποιες φορές σε επαγγέλματα άσχετα με την εκπαίδευση. Αυτό δείχνει την ισχυρή θέλησή της να προσαρμοστεί και να διεκδικήσει μια θέση εργασίας, όπως –ιδανικά τουλάχιστον- την είχε φανταστεί.

B' στάδιο της ανάλυσης

B.1. Διάκριση του κειμένου σε ενότητες και υπο-ενότητες βάσει κριτηρίων που αφορούν το περιεχόμενο (γεγονότα, εξελίξεις, θεματικές περιοχές) και τη μορφή.

1η ενότητα: Επιλογή σχολής

2η ενότητα: Επαγγελματική πορεία στην Ελλάδα

3η ενότητα: Προετοιμασία για τη μετανάστευση

4η ενότητα: Το πρώτο διάστημα στην Αγγλία

5η ενότητα: Η δομή του αγγλικού εκπαιδευτικού συστήματος

6η ενότητα: Η κοινωνική ζωή στην Αγγλία

7η ενότητα: Η απόφαση της επιστροφής

8^η ενότητα: Το παρόν(κατακλείδα)

B.2. Παρατηρήσεις για τη μορφή της συνέντευξης

Η συνέντευξη είναι δομημένη με τρόπο σταθερό. Η ομιλήτρια παραθέτει τα γεγονότα του βίου της με αλληλουχία. Όσον αφορά το επίπεδο των λεπτομερειών της κάθε ενότητας παρατηρείται το φαινόμενο όταν γίνεται λόγος για το εκπαιδευτικό σύστημα η Ε να είναι αναλυτική, ενώ όταν πρόκειται για γεγονότα της κοινωνικής ζωής να

είναι λιγότερο αναλυτική έως και λακωνική. Παράλληλα, πρόκειται για μία αφήγηση που αποτελείται από πληθώρα περιγραφών.

Το επίπεδο λεπτομερειών κάθε ενότητας

1η ενότητα:

Η αφήγηση ξεκινά με την περιγραφή της ομιλήτριας σχετικά με το πώς έλαβε την απόφαση να γίνει δασκάλα. Πρόκειται για μία αναλυτική περιγραφή, η οποία προβάλλει τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι γονείς της στην επιλογή της σχολής *«Οι γονείς μου ήταν βιοπαλαιστές και με παρότρυναν να επιλέξω μια δουλειά με επαγγελματική αποκατάσταση έτσι ώστε να είμαι ανεξάρτητη και να μπορέσω αργότερα να έχω ό,τι χρειαστώ παρά να επιλέξω ένα επάγγελμα που θα ήταν ας το πούμε «επισημαλές», οπότε το επέλεξα»*.

Διαφαίνεται, λοιπόν, πως καθοριστικό παράγοντα στην επιλογή της σχολής αποτέλεσε η επαγγελματική αποκατάσταση που αυτή παρείχε. Το γεγονός αυτό είναι πολύ σημαντικό για την επαγγελματική πορεία της Ε και την απόφαση να μεταναστεύσει.

Αντίθετα, όταν γίνεται λόγος για τις σπουδές της, η ομιλήτρια είναι λακωνική και περιορίζεται σε μια απλή αναφορά σχετικά με την ποιότητα των σπουδών *«Η σχολή μου φάνηκε ενδιαφέρουσα ως και χλιαρή σε ορισμένες περιπτώσεις. Απλά, υπήρχαν κάποια μαθήματα όπως οι λογοτεχνίες που είχα έφεση και μου άρεσαν πολύ»*.

2^η ενότητα:

Στην ενότητα αυτή η ομιλήτρια αναφέρεται στην επαγγελματική της πορεία στην Ελλάδα. Τα στοιχεία που παραθέτει αναφέρονται αποκλειστικά στην αστάθεια που επέφερε στη ζωή της ο «θεσμός του αναπληρωτή». Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται με αρκετές λεπτομέρειες και αναφορές τόσο στις μετακινήσεις της σε όλη την Ελλάδα όσο και στην κατάσταση που υφίσταται σήμερα στον δημόσιο τομέα *«Έχω δουλέψει σχεδόν σε όλη την Ελλάδα. Σε νησιά, στην Πελοπόννησο, στην Αθήνα, στη Δυτική Μακεδονία, στην Κέρκυρα κ.λπ. . Αναμφίβολα, τα πράγματα δεν είναι όπως τα περίμενα. Να πω ότι δεν είμαι από τους ανθρώπους που δεν επιδιώκουν τον διορισμό ή επαναπαύονται στον διορισμό. Θεωρώ γενικά πως το Δημόσιο όπως είναι δομημένο*

στην Ελλάδα και πάνω στο οποίο χτίστηκαν οι πελατειακές σχέσεις δε με αντιπροσωπεύει και δε με ενδιαφέρει κιόλας».

Η λεπτομερής αυτή περιγραφή χρησιμοποιείται για να καταδείξει τη δύσκολη καθημερινότητα που αντιμετώπιζε η Ε μετακινούμενη από μέρος σε μέρος κάθε σχολική χρονιά και τον σημαντικό ρόλο που αυτό διαδραμάτισε στο να μεταναστεύσει αναζητώντας ένα σταθερό επαγγελματικό πλαίσιο.

3^η ενότητα:

Η 3^η ενότητα περιλαμβάνει μια αναλυτική έκθεση των βημάτων και της προετοιμασίας που πραγματοποίησε η ομιλήτρια για να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του αγγλικού κράτους και του αγγλικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η προετοιμασία διήρκεσε περίπου χρόνια. Μάλιστα, η Ε δε σταμάτησε να προσπαθεί να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις αυτές ακόμα και κατά τη διάρκεια παραμονής της στη Βρετανία. Η λεπτομερής περιγραφή εξυπηρετεί την παρουσίαση της επίπονης αυτής διαδικασίας «Ξεκίνησα μια διαδικασία που μου πήρε 2 περίπου χρόνια για να μπορέσω να φύγω έξω, για να μπορέσω να αποταμιεύσω κάποια χρήματα για να μπορέσω να φύγω γιατί τώρα πια για να φύγεις χρειάζεσαι αρκετά χρήματα», «Όπως σου είπα έφυγα μετά από έρευνα περίπου 2 ετών, πήρα το QTS, το QualifiedTeacherStatus, το αντίστοιχο αγγλικό ας πούμε ΑΣΕΠ, που αναγνωρίζει ουσιαστικά το δικαίωμά μου να δουλέψω ως εκπαιδευτικός στην Αγγλία».

4^η ενότητα:

Στην ενότητα αυτή η ομιλήτρια περιγράφει λεπτομερώς το εβδομαδιαίο της πρόγραμμα. Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει την εργασία σε διάφορους τύπους σχολείων αλλά και σε χώρους εκτός της εκπαίδευσης για επιπλέον εισόδημα λόγω των αυξημένων εξόδων της. Η αναλυτική περιγραφή χρησιμοποιείται για να παρουσιάσει τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η Ε κατά τη διαμονή της στην Αγγλία «Μετά, το teachingagency με τοποθετούσε σε διάφορα σχολεία της περιοχής που δούλευα ακόμα και σε ακτίνα 10 μιλίων από εκεί που έμενα με αποτέλεσμα να έχω δουλέψει σε nurseries, σε νηπιαγωγεία δηλαδή, σε ειδικά σχολεία, ως βοηθός δασκάλου σε δημοτικό, μέχρι και year 3, σαν να λέμε τρίτη τάξη».

Όσον αφορά, ωστόσο, το κομμάτι της κοινωνικής της ζωής κατά την ίδια περίοδο η Ε προβαίνει μια λακωνική δήλωση «Ήταν πολύ δύσκολο το κοινωνικό κομμάτι. Δεν

έβρισκες μια ισορροπία όσον αφορά την επαγγελματική και την κοινωνική σου ζωή, το οποίο εμένα μου στοίχιζε αν θέλεις γιατί μου ήταν δύσκολο να εξοικειωθώ ζώντας και σε μια μεσογειακή χώρα με κοινωνικότητα κ.λπ.».

Η επιλογή της λακωνικής διατύπωσης δείχνει τη μικρή βαρύτητά της σε σχέση με το επαγγελματικό κομμάτι στη ζωή της Ε.

5^η ενότητα:

Η 5^η ενότητα περιλαμβάνει μια λεπτομερή περιγραφή της δομής του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η επιλογή της λεπτομερούς περιγραφής έγκειται στην απογοήτευση που προκάλεσε ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας του αγγλικού σχολείου στην Ε. Ένας χαρακτήρας που δεν της ταιριάζει και έρχεται σε πλήρη σύγκρουση με τα «πιστεύω» της. Το σύστημα με το οποίο ήρθε σε επαφή αποδείχτηκε αντίθετο με το αξιοκρατικό σύστημα ισονομίας που νόμιζε πως θα συναντούσε: *«Παιδαγωγικά εμένα δε μου ταιρίαζε όσον αφορά τις αρχές μου γιατί δεν είμαι άνθρωπος συστημικός ας το πούμε έτσι».*

6^η ενότητα:

Η Ε αναφέρεται λακωνικά στην κοινωνική της ζωή στην Αγγλία, γεγονός που οφείλεται στην επικέντρωση του ενδιαφέροντός της στην επαγγελματική της ζωή *«Κοινωνικά δεν υπάρχει τίποτα. Δουλειά-σπίτι, σπίτι δουλειά με αποτέλεσμα αυτό να διοχετεύεται στο σαββατοκύριακο, όπου οι άνθρωποι πηγαίνουν και πίνουν».*

Πιο λεπτομερές είναι η περιγραφή της ομιλήτριας γενικότερα σε κοινωνικά φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα στην Αγγλία, όπως η ανεργία. Τα φαινόμενα αυτά περιγράφονται λεπτομερώς, καθώς προκάλεσαν έκπληξη στην Ε. Οι αντιλήψεις της για την κατάσταση στην Αγγλία διαψεύστηκαν *«Γενικά υπάρχει πάρα πολλή ανεργία όσον αφορά στη μεσαία τάξη. Μια οικογένεια που ανήκει στη μεσαία τάξη δεν μπορεί πλέον να σπουδάσει το παιδί της στην Αγγλία, οπότε όταν τελειώνουν το σχολείο κοιτάζουν να διοχετευτούν στην αγορά εργασίας όπου μπορούν να βρουν εργασία με βασικό μισθό».*

7^η ενότητα:

Στην ενότητα αυτή η Ε με λεπτομερή τρόπο εξηγεί τους λόγους που την οδήγησαν στην επιστροφή της στην Ελλάδα. Η αφήγηση είναι λεπτομερές γιατί η Ε νιώθει την

ανάγκη να εξηγήσει πώς οδηγήθηκε πίσω σε μία κατάσταση που προηγουμένως δήλωσε πως την εξάντλησε *«Αποφάσισα να επιστρέψω λόγω της ανασφάλειας που υπήρχε εκεί πέρα και της ανασφάλειας ότι είμαι σε μια άλλη χώρα και δεν ξέρω τελικά τι μου ζημερώνει. Διαπίστωσα ότι υπήρχε μία σύγκρουση ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους οδηγήθηκα εκεί , οι οποίοι ήταν η προσπάθειά μου να βρω μια αξιοκρατική κατάσταση, μια σταθερότητα»*.

8^η ενότητα:

Η ομιλήτρια στην τελευταία αυτή ενότητα εξηγεί την παρούσα κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η ζωή της. Η αναλυτική περιγραφή είναι αναγκαία, καθώς η Ε βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο και επεξεργάζεται τις επιλογές της: *«Αυτή τη στιγμή βρίσκομαι σε ένα μεταβατικό στάδιο σίγουρα»*.

B.3 Επικοινωνιακά σχήματα, πέραν της αφήγησης

1^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια εξηγεί τους λόγους που την οδήγησαν να επιλέξει το επάγγελμα της δασκάλας. Καθοριστικό ρόλο στην επιλογή διαδραμάτισε η παρέμβαση των γονιών της που θεώρησαν το επάγγελμα αυτό ως την καλύτερη επιλογή λόγω της επαγγελματικής αποκατάστασης που τότε παρείχε *«Οι γονείς μου ήταν βιοπαλαιστές και με παρότρυναν να επιλέξω μια δουλειά με επαγγελματική αποκατάσταση έτσι ώστε να είμαι ανεξάρτητη και να μπορέσω αργότερα να έχω ό,τι χρειαστώ παρά να επιλέξω ένα επάγγελμα που θα ήταν ας το πούμε «επισημαλές», οπότε το επέλεξα»*.

2^η ενότητα:

Περιγραφή

Η Ε δηλώνει πως παρά την αστάθεια που χαρακτηρίζει τον θεσμό του αναπληρωτή η ίδια δεν επιζητά τον διορισμό. Αυτό οφείλεται στις πελατειακές σχέσεις πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε το δημόσιο στην Ελλάδα και το γεγονός αυτό την απωθεί *«Θεωρώ γενικά πως το Δημόσιο όπως είναι δομημένο στην Ελλάδα και πάνω στο*

οποίο χτίστηκαν οι πελατειακές σχέσεις δε με αντιπροσωπεύει και δε με ενδιαφέρει κιόλας».

3^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια εξηγεί τους λόγους που την οδήγησαν να εγκαταλείψει την Ελλάδα και να μεταναστεύσει στην Αγγλία. Ένας σημαντικός παράγοντας ήταν η μετακίνησή της κάθε σχολική χρονιά από περιοχή σε περιοχή «Έκανα μια απόπειρα να για να φύγω στο εξωτερικό όντας απογοητευμένη από την κατάσταση που βίωνα τα τελευταία χρόνια εδώ πέρα στην Ελλάδα κυρίως με τις μετακινήσεις και όλο αυτό το σύστημα, το οποίο ας το πούμε είναι πολύ κουραστικό και ψυχοφθόρο».

4^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια έχει δηλώσει πως μετανάστευσε με σκοπό να εργαστεί ως δασκάλα. Ωστόσο, αναγκάζεται λόγω της επαγγελματικής και κατ' επέκταση οικονομικής αστάθειας που απορρέει από τη διαρκή αλλαγή σχολείων να εργαστεί και σε άλλα επαγγέλματα άσχετα με την εκπαίδευση «Αναγκάστηκα κάποιες φορές να κάνω κι άλλες δουλειές γιατί το teachingagency δε μου παρείχε πάντα δουλειά. Ήμουν σε 3 teachingagencies, οπότε αναγκαστικά δούλεψα και σε άλλες δουλειές για να βιοποριστώ γιατί αυτή η διαδικασία δε μου εξασφάλιζε έναν σταθερό μισθό».

5^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια εξηγεί ποια είναι η κατάσταση στο βρετανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Το σύστημα αυτό είναι αυστηρό και τεχνοκρατικό και αντιβαίνει στις αντιλήψεις της για την ανάγκη ενός μαθητοκεντρικού συστήματος που θα δίνει έμφαση στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες των μαθητών «Παιδαγωγικά εμένα δε μου ταίριαζε όσον αφορά τις αρχές μου γιατί δεν είμαι άνθρωπος συστημικός ας το πούμε έτσι».

Περιγραφή

Σύμφωνα με την ομιλήτρια το βρετανικό εκπαιδευτικό σύστημα επιζητά την τελειότητα αδιαφορώντας για τη διαφορετικότητα των μαθητών. Τα σχολεία προκειμένου να λάβουν θετικές αξιολογήσεις και κατ' επέκταση υψηλότερες χρηματοδοτήσεις προσπαθούν να κατέχουν στο δυναμικό τους αποκλειστικά μαθητές με υψηλό γνωστικό επίπεδο. Πρόκειται για μια άκρως ρατσιστική πρακτική που αντιβαίνει σε κάθε παιδαγωγική κι ανθρωποκεντρική προσέγγιση με κοινωνικές προεκτάσεις *«Είμαι υπέρ αλλά να γίνεται με συγκεκριμένους όρους και όχι με τέτοια κριτήρια γιατί αυτό ουσιαστικά απομονώνει πολλά παιδιά γιατί πολλά σχολεία θέλουν να εξοβελίσουν τους «κακούς» μαθητές και τους μετέδωδες προκειμένου να λάβουν καλύτερες αξιολογήσεις και καλύτερες βαθμολογίες»*. Με τη χρήση της περιγραφής αυτής επιχειρείται η κατάδειξη του ρατσιστικού χαρακτήρα του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος που απογοήτευσε την ομιλήτρια και συνέβαλε στην απόφαση της επιστροφής.

6^η ενότητα:

Περιγραφή

Η Ε αναφέρεται στην κοινωνική ζωή στην Αγγλία και στο πλαίσιο αυτό περιγράφει τον τρόπο ζωής των κατοίκων της που βασίζεται στον καταναλωτισμό *«Μια κοινωνία φτιαγμένη για να καταναλώνει. Να πάει ο κόσμος στα πολυκαταστήματα που έχουν εκπτώσεις π.χ. στα Primark για να μπορέσει να καταναλώσει»*.

Με την περιγραφή αυτή η Ε δηλώνει την αδυναμία της να προσαρμοστεί σε έναν αντίστοιχο τρόπο ζωής.

7^η ενότητα:

Επιχειρηματολογία

Η ομιλήτρια μετανάστευσε με τη σιγουριά πως θα εξασφαλίσει με τον τρόπο αυτό μια σταθερότητα στη ζωή της και θα μπορούσε να εξασφαλίσει ένα ευόιονο επαγγελματικά μέλλον. Οι προσδοκίες της διαψεύδονται και η Ε νιώθει την ανάγκη να εξηγήσει ποιοι λόγοι την ανάγκασαν σε επιστροφή στην Ελλάδα *«Διαπίστωσα ότι υπήρχε μία σύγκρουση ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους οδηγήθηκα εκεί , οι οποίοι ήτανε η προσπάθειά μου να βρω μια αξιοκρατική κατάσταση, μια σταθερότητα»*.

8^η ενότητα:

Περιγραφή

Η ομιλήτρια με εμφανή την πικρία και την απογοήτευσή της περιγράφει καυστικά τη νοοτροπία ορισμένων Ελλήνων εκπαιδευτικών να ασχοληθούν επιφανειακά μόνο με τον ρόλο τους. Ταυτόχρονα, τονίζει την ανάγκη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος για νέους ανθρώπους *«Αναμφίβολα, το ελληνικό σχολείο βλέπω ότι χρειάζεται ανθρώπους και νέους ανθρώπους, πράγμα που δεν το βλέπω να γίνεται. Και εδώ πέρα οι ρόλοι μας είναι λίγο να μπορούμε, να τελειώσουμε, να φύγουμε και αυτό δεν είναι σωστό»*.

Γ. ΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Γ.1. Ανάλυση της μικροδομής του κειμένου με μονάδα ανάλυσης την αφηγηματική ενότητα

1^η ενότητα

- **Εισαγωγή:** *«Είμαι η Ελένη, κατάγομαι από εδώ, από τη Φλώρινα, έχω τελειώσει το Π.Τ.Δ.Ε. Θεσσαλονίκης. Η επιλογή μου για να πάω Παιδαγωγικό δεν ήταν τόσο εύκολη ούτε και πολύ συνειδητοποιημένη μπορώ να πω»*.
- **Πυρηνική δήλωση:** *«Η επιλογή μου για να πάω Παιδαγωγικό δεν ήταν τόσο εύκολη ούτε και πολύ συνειδητοποιημένη μπορώ να πω»*
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** *«Οι γονείς μου ήταν βιοπαλαιστές και με παρότρυναν να επιλέξω μια δουλειά με επαγγελματική αποκατάσταση έτσι ώστε να είμαι ανεξάρτητη και να μπορέσω αργότερα να έχω ό,τι χρειαστώ παρά να επιλέξω ένα επάγγελμα που θα ήταν ας το πούμε «επισημαλές», οπότε το επέλεξα»*.
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** δε βρέθηκαν
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«Δεν μπορώ να πω ότι στα 18 μου ήμουν κατασταλαγμένη για το τι θέλω να κάνω και το ποια είμαι πού πάω και τι θέλω»*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** δε βρέθηκαν

2^η ενότητα:

- **Εισαγωγή:** «Τελείωσα τη σχολή και μετά ήρθε η πολυπόθητη επαγγελματική αποκατάσταση»
- **Πυρηνική δήλωση:** «Απλά, αυτό που με ενδιέφερε είναι να έχω μία σταθερή επαγγελματική πορεία σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό πλαίσιο, σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό περιβάλλον, αντιλαμβανόμενη και την αξία που αυτό έχει για τους ίδιους τους μαθητές παιδαγωγικά πάντα»
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** «Θεωρώ γενικά πως το Δημόσιο όπως είναι δομημένο στην Ελλάδα και πάνω στο οποίο χτίστηκαν οι πελατειακές σχέσεις δε με αντιπροσωπεύει και δε με ενδιαφέρει κιόλας»
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** δε βρέθηκαν
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** δε βρέθηκαν
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν
- **Δηλώσεις εξασθένησης των δύσκολων εμπειριών και παρουσίασης της αποκατάστασης των χαοτικών βιογραφικών διαδικασιών:** δε βρέθηκαν

3^η ενότητα:

- **Εισαγωγή:** «Έκανα μια απόπειρα για να φύγω στο εξωτερικό όντας απογοητευμένη από την κατάσταση που βίωνα τα τελευταία χρόνια εδώ πέρα στην Ελλάδα κυρίως με τις μετακινήσεις και όλο αυτό το σύστημα, το οποίο ας το πούμε είναι πολύ κουραστικό και ψυχοφθόρο»
- **Πυρηνική δήλωση:** «Οπότε σκέφτηκα ότι έχει έρθει η ώρα να κάνω κάτι προκειμένου να μπορέσω μελλοντικά να ευημερήσω»
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** «Δεν είναι εποχές που φεύγεις μετανάστης με λίγα στην τσέπη και ελπίζεις. Χρειάζεσαι χρήματα για να νοικιάσεις, για τα πρώτα σου έξοδα, για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη»
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** «Προσωπικά δεν αντιμετώπισα ρατσιστικές συμπεριφορές ενώ κάποιοι άλλοι συνάδελφοί μου στο ίδιο σχολείο μπορεί να αντιμετώπιζαν. Σε αυτό ίσως να παίζει ρόλο και η εξωτερική μου εμφάνιση γιατί όλοι νόμιζαν πως είμαι Ολλανδή και όταν του έλεγα ότι είμαι «greek» με κοίταζαν με μία δυσπιστία»
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** δε βρέθηκαν
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν

4η ενότητα:

- **Εισαγωγή:** «*Αρχικά, πήγα στο Μάντσεστερ, γράφτηκα εκεί πέρα σε κάποια teaching agencies, που είναι στην ουσία μια διαδικασία recruitment-στελέχωσης των σχολείων κ.τ.λ. για έναν άνθρωπο, ο οποίος δεν έχει καμία επαφή με το βρετανικό σύστημα*»
- **Πυρηνική δήλωση:** «*Έπρεπε από την αρχή να αποδείξω ποιος είμαι και τι κάνω*»
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** «*Έπρεπε από την αρχή να αποδείξω ποιος είμαι και τι κάνω*»
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** «*Το καλό είναι ότι στο σχολείο τελικά θέλησαν να μου προτείνουν συμβόλαιο, το οποίο ήταν 27,5 ώρες για την επόμενη χρονιά. Τελικά, όμως, το απέρριψα γιατί οι ώρες ήταν πολύ λίγες, ενώ ουσιαστικά πρέπει να δουλεύουμε 40 ώρες την εβδομάδα για να έχεις μια δουλειά με πλήρες ωράριο που σημαίνει και έναν πλήρη μισθό*»
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** «*Έπρεπε από την αρχή να αποδείξω ποιος είμαι και τι κάνω*»

5^η ενότητα:

- **Εισαγωγή:** «*Υπήρχε έλεγχος από τον ofsted έναν ανεξάρτητο οργανισμό που μοιάζει πάρα πολύ στην εμφάνιση και στην παρουσία τον παλιό επιθεωρητή που είχαμε τον κοστουμαρισμένο που ερχόταν στα σχολεία πολύ παλιά και είχαμε αξιολογήσεις και βαθμολογούμαστε ποσοτικά με rates, διάφορες κλίμακες κ.λπ.*»
- **Πυρηνική δήλωση:** «*Γενικά στην Αγγλία το επάγγελμα του εκπαιδευτικού δεν είναι jobforlife*»
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** «*Πάρα πολύ τεχνοκρατικό το σχολείο τους, πολλή διάκριση*»
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** «*Παιδαγωγικά εμένα δε μου ταίριαζε όσον αφορά τις αρχές μου γιατί δεν είμαι άνθρωπος συστημικός ας το πούμε έτσι*»
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** «*Αυτό γινόταν εκ περιτροπής κάθε μέρα που σημαίνει ότι δεν παίρναμε πάντα την ίδια ομάδα και η δασκάλα μας*»

έδινε ένα έντυπο με οδηγίες σαν να λέμε το σχέδιο μαθήματος, οπότε έπρεπε να το εφαρμόσουμε... που για μένα αυτό ήταν εξωφρενικό, πολύ χειρότερο από το τεχνοκρατικό σχολείο του Dewey που μαθαίνουμε στις σχολές»

- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν

6^η ενότητα:

- **Εισαγωγή:**«Η ζωή ήταν περίεργη. Τον μέσο Άγγλο τον βρήκα ρηχό σαν άνθρωπο χωρίς ιδιαίτερες κοινωνικές ανησυχίες.»
- **Πυρηνική δήλωση:**«Κοινωνικά δεν υπάρχει τίποτα»
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** «Μια κοινωνία φτιαγμένη για να καταναλώνει»
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** δε βρέθηκαν
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** δε βρέθηκαν
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν

7^η ενότητα:

- **Εισαγωγή:**«Αποφάσισα να επιστρέψω λόγω της ανασφάλειας που υπήρχε εκεί πέρα και της ανασφάλειας ότι είμαι σε μια άλλη χώρα και δεν ξέρω τελικά τι μου ξημερώνει»
- **Πυρηνική δήλωση:**«Διαπίστωσα ότι υπήρχε μία σύγκρουση ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους οδηγήθηκα εκεί , οι οποίοι ήτανε η προσπάθειά μου να βρω μια αξιοκρατική κατάσταση, μια σταθερότητα»
- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** «»
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** «»
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** «Επέστρεψα εδώ πέρα εκ του ασφαλούς γιατί εδώ πέρα έχω μια δουλειά, αυτή όπως είναι, ξέροντας βέβαια ότι κι εδώ τα πράγματα είναι πολύ ασταθή και εδώ πάνε να εφαρμοστούν πράγματα παρόμοια»
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** -

8^η ενότητα:

- **Εισαγωγή:**«Αυτή τη στιγμή βρίσκομαι σε ένα μεταβατικό στάδιο σίγουρα»
- **Πυρηνική δήλωση:**«Θέλω να εκπληρώσω κάποιες εσωτερικές μου ανάγκες για να είμαι καλά εγώ»

- **Απεικόνιση των κοινωνικών πλαισίων:** -
- **Αξιολογήσεις με τη χρήση επιχειρημάτων:** -
- **Κριτικά και αυτό-θεωρητικά σχόλια:** *«Θέλω να εκπληρώσω κάποιες εσωτερικές μου ανάγκες για να είμαι καλά εγώ»*
- **Στερεοτυπικές εκφράσεις:** δε βρέθηκαν

Γ.2. Ανάλυση της «πυρηνικής πρότασης»/ «προτάσεων» της κάθε αφηγηματικής ενότητας

1η ενότητα

«Η επιλογή μου για να πάω Παιδαγωγικό δεν ήταν τόσο εύκολη ούτε και πολύ συνειδητοποιημένη μπορώ να πω»

Η Ε παρά την πολύ καλή βαθμολογία που επέτυχε στις πανελλαδικές εξετάσεις βρέθηκε σε δίλημμα σχετικά με το ποια σχολή να επιλέξει. Όπως τονίζει και η ίδια στην ηλικία εκείνη δεν ήταν κατασταλαγμένη για το ποιο επάγγελμα ήθελε να ακολουθήσει. Στην επιλογή του Παιδαγωγικού συνέβαλε η επιθυμία των γονιών της να ακολουθήσει ένα επάγγελμα που παρείχε επαγγελματική αποκατάσταση και ασφάλεια και θα την απάλλαζε μελλοντικά από όλα εκείνα τα προβλήματα που προκαλεί η ανεργία.

2^η ενότητα

«Απλά, αυτό που με ενδιέφερε είναι να έχω μία σταθερή επαγγελματική πορεία σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό πλαίσιο, σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό περιβάλλον, αντιλαμβανόμενη και την αξία που αυτό έχει για τους ίδιους τους μαθητές παιδαγωγικά πάντα»

Η ομιλήτρια ως αναπληρώτρια αναγκάστηκε επί 8 συναπτά σχολικά έτη να αλλάζει τόπο διαμονής και ως εκ τούτου και σχολικό περιβάλλον. Η αστάθεια αυτή σε συνδυασμό με την οικονομική ανασφάλεια που υπήρχε, καθώς κάθε χρόνο εργαζόταν σε μια θέση που δεν ήταν μόνιμη την ώθησε στη μετανάστευση. Θεώρησε πως στην Αγγλία θα κατάφερνε να βρει την ασφάλεια και τη σταθερότητα που έλειπε από το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

3^η ενότητα:

«Οπότε σκέφτηκα ότι έχει έρθει η ώρα να κάνω κάτι προκειμένου να μπορέσω μελλοντικά να ευημερήσω»

Η Ε αποφάσισε να μεταναστεύσει για να διεκδικήσει ένα επαγγελματικά καλύτερο μέλλον από αυτό που φαινόταν πως θα είχε στην Ελλάδα, όπου αντιμετώπιζε επαγγελματική και οικονομική αστάθεια σε συνδυασμό με διαρκείς μετακινήσεις από περιοχή σε περιοχή. Για τον λόγο αυτό προέβη σε προετοιμασία για τις απαιτήσεις του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος που κράτησαν 2 χρόνια. Ακόμα και όταν έφτασε στην Αγγλία δεν έπαψε να προσπαθεί να αποκτήσει τα κατάλληλα εχέγγυα που θα της επέτρεπαν να εργαστεί στο αγγλικό σχολείο χωρίς να υστερεί συγκριτικά με τους υπόλοιπους συναδέλφους της.

4^η ενότητα:

«Έπρεπε από την αρχή να αποδείξω ποιος είμαι και τι κάνω»

Η Ε προκειμένου να διεκδικήσει, αρχικά, μια θέση σε αγγλικό σχολείο και μετέπειτα να αποδείξει πως μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος, χρειάστηκε να υπερκεράσει πολλά εμπόδια. Πρώτα, ήρθε αντιμέτωπη με την απόκτηση της πιστοποίησης QTS που εξισώνει το ελληνικό με το αγγλικό πτυχίο στα παιδαγωγικά. Έπειτα, να λάβει τη βεβαίωση καθαρού ποινικού μητρώου και τέλος, να αποδείξει εμπράκτως τις παιδαγωγικές της ικανότητες.

5^η ενότητα:

«Γενικά στην Αγγλία το επάγγελμα του εκπαιδευτικού δεν είναι jobforlife»

Οι εμπειρίες που αποκόμισε η ομιλήτρια από την εργασία της στη Βρετανία την οδήγησαν στο συμπέρασμα πως το επάγγελμα του εκπαιδευτικού δεν είναι για να το κάνεις για μια ζωή. Ο μεγάλος φόρτος εργασίας, οι αξιολογήσεις και η έλλειψη σχολικών εγχειριδίων καθιστούν κατά την Ε αδύνατο να αντέξει κάποιος σε αυτή την πίεση για μεγάλο χρονικό διάστημα. Την κατάσταση επιδεινώνει ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος που στερεί από τους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα ευελιξίας.

6^η ενότητα:

«Κοινωνικά δεν υπάρχει τίποτα»

Η δήλωση αυτή καταδεικνύει την άποψη της ομιλήτριας σχετικά με την κοινωνική ζωή των Βρετανών. Θεωρεί ότι στερούνται κοινωνικών ανησυχιών και η όποια κοινωνική τους έκφραση σχετίζεται άμεσα με τον καταναλωτισμό. Η καθημερινότητά τους περιορίζεται στην εργασία και στην επιστροφή στο σπίτι τους, ενώ τα σαββατοκύριακα πλημμυρίζουν τα μεγάλα εμπορικά κέντρα.

7^η ενότητα:

«Διαπίστωσα ότι υπήρχε μία σύγκρουση ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους οδηγήθηκα εκεί , οι οποίοι ήταν η προσπάθειά μου να βρω μια αξιοκρατική κατάσταση, μια σταθερότητα»

Η δήλωση αυτή εξηγεί στην ουσία τους λόγους που οδήγησαν την ομιλήτρια στην επιστροφή στην Ελλάδα. Η Ε αποφάσισε, λοιπόν, να επιστρέψει όταν πια διαπίστωσε πως τα πράγματα που επιθυμούσε να συναντήσει στην Αγγλία όχι μόνο δεν τα συνάντησε αλλά η κατάσταση ήταν χειρότερα απ' ό, τι στην Ελλάδα. Η επαγγελματική και οικονομική αβεβαιότητα δεν έπαψε να υφίσταται, ενώ το εκπαιδευτικό σύστημα κι ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας του συνειδητοποίησε πως δεν την εξέφραζαν.

8^η ενότητα:

«Θέλω να εκπληρώσω κάποιες εσωτερικές μου ανάγκες για να είμαι καλά εγώ»

Η ομιλήτρια βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο στη ζωή της. Πρέπει να επιλέξει αν θα αποδεχτεί την κατάσταση που επικρατεί στον επαγγελματικό τομέα στην Ελλάδα, αν θα επιλέξει κάποια άλλη επαγγελματική πορεία(π.χ. να ασχοληθεί με τη ζαχαροπλαστική) ή αν θα επιλέξει το δρόμο της μετανάστευσης και πάλι επιδιώκοντας την ακαδημαϊκή διαδρομή. Σε κάθε περίπτωση η απόφασή της θα βασιστεί κατά την παραπάνω δήλωση στην εκπλήρωση των εσωτερικών της αναγκών.

Γ.3. Ανάλυση αφηγηματικών ενοτήτων και του τρόπου που συνδέονται μεταξύ τους με υπερ-τμηματικές μετα-μονάδες, οι οποίες εκφράζουν τις δομές βιογραφικών διαδικασιών και την ανάπτυξη της ταυτότητας

Η 3^η ενότητα, παρουσιάζει την απόφαση της ομιλήτριας να μεταναστεύσει και τους λόγους που οδήγησαν σε αυτή. Η αβεβαιότητα και η αστάθεια που προκάλεσε στην Ε η επαγγελματική της πορεία στην Ελλάδα διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο σε αυτό *«Έκανα μια απόπειρα να για να φύγω στο εξωτερικό όντας απογοητευμένη από την κατάσταση που βίωνα τα τελευταία χρόνια εδώ πέρα στην Ελλάδα κυρίως με τις μετακινήσεις και όλο αυτό το σύστημα, το οποίο ας το πούμε είναι πολύ κουραστικό και ψυχοφθόρο. Η μετανάστευση ήταν μια σκέψη που γενικά ωρίμαζε μέσα μου από την τρίτη χρονιά που δούλευα ως αναπληρώτρια και είδα πού πάει το πράγμα και γενικά πώς είναι το σχολείο, πώς λειτουργεί το θέμα με τους αναπληρωτές και όλα αυτά»*.

Στη συνέχεια, ακολουθεί μια λεπτομερής παράθεση της προετοιμασίας της ομιλήτριας για τη μετανάστευση *«Ξεκίνησα μια διαδικασία που μου πήρε 2 περίπου χρόνια για να μπορέσω να φύγω έξω, για να μπορέσω να αποταμιεύσω κάποια χρήματα για να μπορέσω να φύγω γιατί τώρα πια για να φύγεις χρειάζεσαι αρκετά χρήματα»*.

Η αφηγηματική ενότητα κλείνει με τη δήλωση της Ε πως δεν ήξερε τι θα αντιμετώπιζε στην Αγγλία *«Ευτυχώς για μένα το πρώτο βήμα που έκανα... είχα γνωστούς στην Αγγλία που με είχαν προετοιμάσει για το κλίμα, πώς είναι η κουλτούρα κ.τ.λ. αλλά δεν είχα καθαρή εικόνα τι επρόκειτο να αντιμετωπίσω»* και τη συνδέει με τη επόμενη που ξεκινά με το επόμενο βήμα της Ε *«Αρχικά, πήγα στο Μάντσεστερ, γράφτηκα εκεί πέρα σε κάποια teaching agencies, που είναι στην ουσία μια διαδικασία recruitment-στελέχωσης των σχολείων κ.τ.λ. για έναν άνθρωπο, ο οποίος δεν έχει καμία επαφή με το βρετανικό σύστημα»*.

Γ.4. Ανάλυση κατακλείδας

Η ομιλήτρια πραγματοποίησε μία απόπειρα να ζήσει και να εργαστεί μόνιμα στη Βρετανία. Ωστόσο, η εμπειρία από την παραμονή της δεν ήταν ιδιαίτερα θετική, καθώς διαφεύστηκαν όλα εκείνα που θεωρούσε πως θα συναντήσει στο βρετανικό εκπαιδευτικό σύστημα και την καταπίεζαν στην Ελλάδα. Η κατάσταση που βρήκε την απογοήτευσε και την οδήγησε στην επιστροφή της στην Ελλάδα, όπου υπήρχαν έστω

κάποιες σταθερές και ένα πιο μαθητοκεντρικό – έστω και προσωρινά κατά την ίδια εκπαιδευτικό σύστημα.

Η Ε έχει κατακρίνει στην αφήγησή της τόσο την κατάσταση που υπάρχει στο ελληνικό όσο και στο βρετανικό εκπαιδευτικό σύστημα, γεγονός που δίνει την εντύπωση πως έχει βρεθεί σε τέλμα. Πρέπει, λοιπόν, να εξηγήσει ποιες αποφάσεις θα λάβει ώστε να πορευθεί από δω και στο εξής στην επαγγελματική της ζωή. Οι εξηγήσεις δίνονται με τη μεταφορά της αφήγησης στο «παρόν».

Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από την ομιλήτρια «μεταβατική», καθώς σταθμίζει τις επιλογές της. Η ανάγκη της να «εκπληρώσει τις εσωτερικές της επιθυμίες» αποτελεί γνώμονα για την απόφασή της. Ωστόσο, δείχνει να την έχει καταβάλει μια σύγχυση ως προς το τι τελικά θα επιλέξει και δεν καθίσταται σαφές από την αφήγηση τι θα επιλέξει στο μέλλον. Σε κάθε περίπτωση οι πιθανές επιλογές της διαθέτουν και κάποιο θετικό στοιχείο για την ίδια.

Πιο συγκεκριμένα, αν καταφέρει να ακολουθήσει στο εξωτερικό μια αξιόλογη ακαδημαϊκή πορεία θα μπορούσε να μεταναστεύσει και πάλι, αποκλείοντας όμως το ενδεχόμενο εργασίας ως εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η αγάπη της για τα παιδιά και το επάγγελμα του εκπαιδευτικού θα ήταν δυνατό να την κρατήσει στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση πάντως δεν αποκλείει και την πιθανότητα απασχόλησης σε έναν τομέα που ουδεμία σχέση έχει με την εκπαίδευση, όπως η ζαχαροπλαστική.

Από τα παραπάνω δε διαφαίνεται κάποια αισιοδοξία ή ελπίδα για το μέλλον, καθώς δεν το επιτρέπει η σύγχυση της Ε για την μελλοντική επαγγελματική της πορεία. Όλα τα επαγγελματικά ενδεχόμενα εξαιρουμένης της επιστροφής στην Αγγλία με τον ρόλο της δασκάλας παραμένουν ανοιχτά.

Γ.5. Εντοπισμός των νημάτων του κειμένου

Σε ορισμένα σημεία της αφήγησης παρατηρείται η χρήση λακωνικών εκφράσεων, οι οποίες χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης. Για τον λόγο αυτό κρίνονται απαραίτητες οι διευκρινήσεις από την εκπαιδευτικό. Οι διευκρινήσεις αυτές δίνονται μέσω των παρεπόμενων ερωτήσεων. Πιο συγκεκριμένα, στη 2^η ενότητα η εκπαιδευτικός δηλώνει πως «τα πράγματα δεν ήταν όπως τα περίμενε». Δεν ξεκαθαρίζει, ωστόσο, σε ποια πράγματα αναφέρεται. Κατόπιν της παρεπόμενης ερώτησης «Σε τι ακριβώς αναφέρεσαι όταν λέει πως τα πράγματα δεν ήταν όπως το περίμενες».

Η ομιλήτρια εξηγεί πως τα πράγματα δεν ήταν όπως τα περίμενε στον επαγγελματικό τομέα. Αφενός αντιμετώπιζε δυσκολίες με την αβεβαιότητα που της προκαλούσε η διαρκής μετακίνησή της από τόπο σε τόπο κι αφετέρου η φυσιολογία του σχολείου και η νοοτροπία που επικρατεί από τους εκπαιδευτικούς την ξένισε. Φαίνεται πως η λακωνική αυτή έκφραση της εκπαιδευτικού έκρυβε τη μεγάλη απογοήτευσή της, καθώς και την πικρία της για την πραγματικότητα που βίωσε κατά την εργασία της ως αναπληρώτρια δασκάλα.

Στην 3^η ενότητα η εκπαιδευτικός ανέφερε πως μπορεί να διδάξει σε όλες τις βαθμίδες. Εγείρεται, λοιπόν, εύλογα το ερώτημα πώς τα πτυχία της θα μπορούσαν να της δώσουν αυτή τη δυνατότητα. Η εκπαιδευτικός ανέφερε πως η εργασία της σε διαφορετικές βαθμίδες αφορά αποκλειστικά τη δυνατότητά της να εργαστεί στον τομέα της ειδικής αγωγής, όπου δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός των βαθμίδων. Το παιδαγωγικό της πτυχίο της επιτρέπει να εργάζεται αποκλειστικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Στην ίδια ενότητα η βιογραφούμενη ανέφερε την εργασία της σε διάφορους τύπους σχολείων. Ωστόσο, δεν ξεκαθάρισε ποιος ήταν ο ρόλος της σε αυτά (βοηθητικός, κύριος κ.λπ.). Δεδομένου ότι το πτυχίο της στην Ελλάδα παρέχει τη δυνατότητα εργασίας σαν κύρια δασκάλα κι όχι σαν βοηθός η δήλωση αυτή πρέπει να διευκρινιστεί. Η διευκρίνιση δίνεται κατόπιν της ερώτησης *«Τελικά ανέλαβες υπεύθυνη σε κάποιο τμήμα ή είχες κυρίως βοηθητικούς ρόλους;»*. Η εκπαιδευτικός δηλώνει πως η εμπειρία της από την Ελλάδα δεν αναγνωρίστηκε από τα αγγλικά σχολεία και αυτό την οδήγησε στο να εργαστεί στην αρχή ως βοηθός ή αντικαταστάτρια της κύριας δασκάλας. Επιπλέον, σύμφωνα με τα βρετανικά δεδομένα, θα πρέπει να εργάζεται κανείς τουλάχιστον 10 χρόνια σε βοηθητικά πόστα και να αποκτήσει άπταιστη προφορά ώστε να γίνει υπεύθυνος τάξης. Το γεγονός αυτό φαίνεται να προκάλεσε αμηχανία στην εκπαιδευτικό, η οποία αφενός διαπιστώνει πως υπήρξε υποτίμηση της μέχρι τώρα εμπειρίας της κι αφετέρου απαιτούνται πολλά χρόνια και μεγάλη προσπάθεια για να φτάσει στον στόχο της.

Στην 5^η ενότητα παρατηρείται μια ασάφεια σχετικά με τις αρμοδιότητες της εκπαιδευτικού. Δεδομένου ότι πρόκειται για δασκάλα παιδιών σχολικής ηλικίας αναμένεται ένας αντίστοιχος ρόλος. Για τον λόγο αυτόν τέθηκε η εξής ερώτηση: *«Οι σπουδές σου στην Ελλάδα σου έδωσαν τις κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να*

ανταπεξέλθεις στον εκπαιδευτικό σου ρόλο;». Η βιογραφούμενη δήλωσε πως στα πλαίσια του δημοτικού σχολείου οι δεξιότητες που απέκτησε στις σπουδές της την βοήθησαν με την ανάλογη πάντα προσαρμογή στο βρετανικό αναλυτικό πρόγραμμα. Παραδέχτηκε, ωστόσο, πως η εργασία της στο νηπιαγωγείο δεν είχε κάποια σχέση με τις σπουδές της και ο ρόλος της ήταν κυρίως αυτός της φύλαξης.

Δ' στάδιο ανάλυσης- Αναλυτική αφαίρεση

Δ.1. Δομές βιογραφικών διαδικασιών

Βιογραφικά σχήματα δράσης

Τα βιογραφικά σχήματα δράσης χρησιμοποιούνται στην προσπάθεια της βιογραφούμενης να διαμορφώσει ενεργά την πορεία της ζωής της, απαντώντας σε ζητήματα που προκύπτουν από το περιβάλλον. Τα σχήματα αυτά χρησιμοποιούνται σε όλο το εύρος της αφήγησης.

Η ομιλήτρια στη 2^η ενότητα εξηγεί πως έχει ανάγκη να βρεθεί σε ένα σταθερό επαγγελματικό πλαίσιο, καθώς η διαδικασία αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος, περιοχών διαμονής και η αβεβαιότητα με τη λήξη κάθε σχολικής χρονιάς για το αν θα ξαναυπάρξει κάποια ανοιχτή θέση εργασίας αποτελούν φθοροποιούς παράγοντες για τη ζωή και την ψυχολογία της αλλά και για τις αρνητικές συνέπειες που όλα αυτά έχουν για τον μαθητικό πληθυσμό *«Απλά, αυτό που με ενδιέφερε είναι να έχω μία σταθερή επαγγελματική πορεία σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό πλαίσιο, σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό περιβάλλον, αντιλαμβανόμενη και την αξία που αυτό έχει για τους ίδιους τους μαθητές παιδαγωγικά πάντα»*.

Στην 3^η ενότητα η ομιλήτρια δηλώνει την απόφασή της να μεταναστεύσει, εξαντλημένη ψυχικά από τα κακώς κείμενα του θεσμού του αναπληρωτή. Επιζητά μια σταθερότητα και μια ασφάλεια που στην Ελλάδα δεν υπάρχουν *«Η μετανάστευση ήταν μια σκέψη που γενικά ωρίμαζε μέσα μου από την τρίτη χρονιά που δούλευα ως αναπληρώτρια και είδα πού πάει το πράγμα και γενικά πώς είναι το σχολείο, πώς λειτουργεί το θέμα με τους αναπληρωτές και όλα αυτά. Οπότε σκέφτηκα ότι έχει έρθει η ώρα να κάνω κάτι προκειμένου να μπορέσω μελλοντικά να ευημερήσω»*.

Οι εμπειρίες που αποκόμισε η ομιλήτρια από την εργασία της σε διάφορα εκπαιδευτικά πλαίσια την οδήγησαν στη συνειδητοποίηση πως το σύστημα αυτό δεν ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία της και της προκαλεί καταπίεση *«Παιδαγωγικά εμένα δε μου ταίριαζε όσον αφορά τις αρχές μου γιατί δεν είμαι άνθρωπος συστημικός ως το πούμε έτσι. Είμαι και λίγο ονειροπόλος αν θες όσον αφορά τη εκπαίδευση και γενικά δεν είναι ένα σύστημα στο οποίο θα επιβίωνα και θα ευημερούσα. Ίσως αν ήταν ένας ρόλος που θα μου επέτρεπε να κάνω κάποιες τομές... ένιωθα εννουχισμένη όσον αφορά τις πρωτοβουλίες τις εκπαιδευτικές, τις παιδαγωγικές που θα μπορούσα να πάρω για να αλληλεπιδράσω με τα παιδιά»*.

Βιογραφικές τροχιές του πόνου

Η απόφαση της ομιλήτριας να μεταναστεύσει βασίστηκε στην εντύπωση που της είχε γεννηθεί σχετικά με την ισονομία και την αξιοκρατία του αγγλικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η εντύπωση αυτή γρήγορα διαψεύστηκε και η Ε ήρθε αντιμέτωπη με ένα εκπαιδευτικό σύστημα με κυρίαρχα τα τεχνοκρατικά στοιχεία, που έφερναν συχνά τις ανάγκες και τη διαφορετικότητα των μαθητών σε δεύτερη μοίρα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού περιοριζόταν στον ρόλο του εκτελεστή οδηγιών και δεν άφηνε περιθώρια για πρωτοβουλίες και προσωπικές παρεμβάσεις. Η δομή του συστήματος ανάγκασε την ομιλήτρια να προσαρμοστεί στο σύστημα αυτό, το οποίο ήταν διαμετρικά αντίθετο από τις αντιλήψεις της Ε για τον ρόλο του εκπαιδευτικού και τον τρόπο αντιμετώπισης των μαθητών. Πολύ γρήγορα η κατάσταση αυτή οδήγησε σε τέλμα την ομιλήτρια και οι εσωτερικές της συγκρούσεις ήταν έντονες *«Είμαι και λίγο ονειροπόλος αν θες όσον αφορά τη εκπαίδευση και γενικά δεν είναι ένα σύστημα στο οποίο θα επιβίωνα και θα ευημερούσα. Ίσως αν ήταν ένας ρόλος που θα μου επέτρεπε να κάνω κάποιες τομές... ένιωθα εννουχισμένη όσον αφορά τις πρωτοβουλίες τις εκπαιδευτικές, τις παιδαγωγικές που θα μπορούσα να πάρω για να αλληλεπιδράσω με τα παιδιά»*.

Πλάι στην οικονομική αβεβαιότητα, η καταπίεση των παιδαγωγικών «πιστεύω» της Ε ήταν ο λόγος που την οδήγησε στην επιστροφή στην Ελλάδα.

Προσδοκίες από τα οργανωτικά και θεσμικά πρότυπα της κοινωνίας

Η ομιλήτρια, παρά το γεγονός πως βιώνει στην Ελλάδα μια οικονομική αβεβαιότητα και μία ανασφάλεια που απορρέουν από την έλλειψη μιας μόνιμης θέσης σε κάποιο σχολείο, εντούτοις δηλώνει πως δεν επιζητά τον διορισμό. Πρόκειται για οξύμωρο αν αναλογιστεί κανείς πως η αστάθεια την οδήγησε μέχρι και στην αναζήτηση ενός σταθερού πλαισίου σε κάποια άλλη χώρα. Η ίδια εξηγεί ότι η αρνητική της στάση απέναντι στον διορισμό πηγάζει από τα κακώς κείμενα που χαρακτηρίζουν τον δημόσιο τομέα όπως οι πελατειακές σχέσεις πάνω στις οποίες βασίζεται, γεγονός που κατακρίνει *«Να πω ότι δεν είμαι από τους ανθρώπους που επιδιώκουν τον διορισμό ή επαναπαύονται στον διορισμό. Θεωρώ γενικά πως το Δημόσιο όπως είναι δομημένο στην Ελλάδα και πάνω στο οποίο χτίστηκαν οι πελατειακές σχέσεις δε με αντιπροσωπεύει και δε με ενδιαφέρει κιόλας».*

Όσον αφορά τα θεσμικά πρότυπα της κοινωνίας η εκπαιδευτικός δηλώνει απογοητευμένη από τη νοοτροπία ορισμένων εκπαιδευτικών που αδιαφορούν για τις ανάγκες των μαθητών και ασκούν το επάγγελμά τους «διεκπεραιωτικά» κατά την ίδια *«Και εδώ πέρα οι ρόλοι μας είναι λίγο να μπούμε, να τελειώσουμε, να φύγουμε και αυτό δεν είναι σωστό».*

Παράλληλα, όμως, της δίνεται η αφορμή να δηλώσει την επιθυμία της και την ανάγκη για αλλαγή. Την αλλαγή κατά την εκπαιδευτικό μπορούν να φέρουν οι νέοι άνθρωποι *«Αναμφίβολα, το ελληνικό σχολείο βλέπω ότι χρειάζεται ανθρώπους και νέους ανθρώπους».*

Δημιουργικές μεταμορφώσεις της βιογραφικής ταυτότητας

Η Ε εργαζόμενη επί 8 σχολικά έτη ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός έχει βιώσει την ανασφάλεια που ακολουθεί τον θεσμό αυτό. Η ανασφάλεια απορρέει από τις διαρκείς αλλαγές περιοχών και σχολικού περιβάλλοντος και την έλλειψη μονιμότητας. Η κατάσταση αυτή την οδηγεί στην απόφαση της μετανάστευσης με σκοπό την διεκδίκηση μιας θέσης εργασίας που θα της παρέχει ασφάλεια. Η ομιλήτρια ελπίζει σε ένα καλύτερο μέλλον *«Όποτε σκέφτηκα ότι έχει έρθει η ώρα να κάνω κάτι προκειμένου να μπορέσω μελλοντικά να ευημερήσω».*

Δ.2. Αναπαραστάσεις των προσωπικά οδυνηρών και αμήχανων βιωματικών πλαισίων, καθώς και των υποσυνείδητων δημιουργικών μεταμορφώσεων, όπως αυτά παρουσιάζονται στα τμήματα των ερωταποκρίσεων της συνέντευξης

Η εκπαιδευτικός δηλώνει με μεγάλη απογοήτευση πως τα πράγματα δεν ήταν όπως τα περίμενε από την εμπειρία που αποκόμισε ως δασκάλα στην Ελλάδα. Σε αυτό συνετέλεσαν οι διαρκείς μετακινήσεις στην ελληνική επικράτεια αλλά και η κατάσταση που συνάντησε στο σχολείο. Ένωσε ανίκανη να αλλάξει πράγματα που δε θεωρούσε ορθά, καθώς η θέση της δεν της το επέτρεπε *«Και στο κλίμα που επικρατεί στο σχολείο. Ξέρεις... ίσως είμαι ονειροπόλος αλλά είδα ανθρώπους να ασκούν το επάγγελμά τους διεκπεραιωτικά. Καμία όρεξη για τομές, για αλλαγές, για νέα πράγματα. Δεν αξίζει στα παιδιά και γενικότερα στην εκπαίδευση αυτή η νοοτροπία»*.

Η νοοτροπία που επικρατεί στο ελληνικό σχολείο σε συνδυασμό με την αδυναμία της εκπαιδευτικού να αναστρέψει την κατάσταση ενίσχυσαν την απόφαση για μετανάστευση προσδοκώντας μια νέα ποιότητα.

Δ.3. Επιχειρηματολογικές δραστηριότητες και σχολιασμοί της κύριας ιστοριογραμμής

Η ομιλήτρια δηλώνει απογοητευμένη από τον τεχνοκρατικό χαρακτήρα του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος, γεγονός που συμβάλλει και στη επιστροφή της στην Ελλάδα. Ο τεχνοκρατικός αυτός χαρακτήρας οδηγεί στην έλλειψη σεβασμού στη διαφορετικότητα και στη καταστρατήγηση της ισότητας. Για να καταδείξει την κατάσταση αυτή η Ε παραθέτει ένα παράδειγμα αντιμετώπισης μαθητών διαφορετικού γνωστικού επιπέδου στα πλαίσια του νηπιαγωγείου *«Για παράδειγμα, ήμουν σε ένα nursery...πήγα με την εντύπωση ότι η Αγγλία ήταν ένα κράτος κουλτούρας, ένα κράτος ισονομίας, ισοπολιτείας, που είναι χάρη στην οργάνωση που μπορεί να έχει. Αυτή η οργάνωση, όμως απορρέει από τους νόμους που είναι σεβαστοί γιατί είναι πάρα πολύ αυστηροί, γιατί πρέπει να πληρώσεις, υπάρχουν έλεγχοι κ.τ.λ. . Σε αυτό το nursery που πήγαινα για περίπου 2 εβδομάδες και για μένα ήταν πολύ συγκλονιστικό τα παιδάκια ήταν χωρισμένα σε 3 ομάδες. Κάθε ομάδα είχε και ένα όνομα: οι τίγρεις, οι ελέφαντες και τα λιονταράκια, όπου ήταν 3 ταχυτήτων ομάδες. Τα πολύ καλά, τα μέτρια και τα παιδάκια που είχαν μαθησιακές δυσκολίες με*

κάποια διαταραχή προσοχής, κάποια υπερκινητικότητα και όχι ειδικές ανάγκες τονίζω. Τα παιδάκια φαινόταν ότι αντιλαμβάνονταν τον ρόλο τους και τη αδυναμία τους».

Δ.4.Ανάλυση των θεωρητικών ενδοσκοπήσεων και των εκλογικεύσεων του πληροφορητή, όπως καταγράφονται στο στάδιο επεξεργασίας των νημάτων του κειμένου

Η εκπαιδευτικός δηλώνει πως η νοοτροπία των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα θα πρέπει να αλλάξει. Σε αυτό θα συνέβαλλε η συμμετοχή νέων εκπαιδευτικών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, προχωρά στη διαπίστωση πως κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο, καθώς ναι μεν υπάρχουν νέοι άνθρωποι αλλά όπως έχει διαμορφωθεί η κατάσταση με τον θεσμό του αναπληρωτή, η αλλαγή είναι αδύνατη *«Τα πράγματα πρέπει να αλλάζουν και σε αυτό μπορούν να βοηθήσουν νέοι άνθρωποι αλλά με την κατάσταση που βιώνουν οι αναπληρωτές δεν είναι εφικτό».*

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση, μέσω της βιογραφικής αφήγησης, των πτυχών της μετανάστευσης σε πρώτη φάση και της επιστροφής στην Ελλάδα εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από την ανάλυση δεδομένων προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

Οι βιογραφούμενες προκειμένου να υπερκεράσουν την «τροχιά του πόνου» που συνεπάγεται η ανεργία υιοθετούν ορισμένα βιογραφικά σχήματα δράσης, καθώς καλούνται να απαντήσουν στο κρίσιμο αυτό ζήτημα που προκύπτει από το περιβάλλον. Η πρώτη εκπαιδευτικός προέβη σε υπολογισμούς σχετικά με τη δυνατότητα εργασίας σχετικής με τις σπουδές της και ελλείπει θέσεων εργασίας στην Ελλάδα αποφάσισε να μεταναστεύσει. Εκτίμησε πως η μετανάστευση στη Γερμανία θα της παρείχε καλές επαγγελματικές προοπτικές και για τον λόγο αυτό αποφάσισε να υλοποιήσει το σχέδιο της μετανάστευσης. Η απόφαση για μετανάστευση αποτελεί και την απάντηση της εκπαιδευτικού στην ανεργία. Η δεύτερη εκπαιδευτικός κινείται στο ίδιο μήκος κύματος, καθώς η απόφαση για μετανάστευση βασίζεται στην επαγγελματική αβεβαιότητα που βιώνει και την πιθανότητα ανεργίας εξαιτίας της αστάθειας που συνεπάγεται ο θεσμός του αναπληρωτή. Φαίνεται να προβαίνει σε αξιολόγηση δύο σχεδίων: της παραμονής στην Ελλάδα και της μετανάστευσης και καταλήγει πως το πρόγραμμα δράσης της στο εξωτερικό μπορεί να επιφέρει θετικές συνέπειες στη ζωή της. Γίνεται, λοιπόν, προφανές πως η μετανάστευση και στην περίπτωση αυτή αποτελεί την απάντηση στο ζήτημα της ανεργίας.

Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου, όπως προέκυψε από τη θεωρητική συζήτηση, επηρέασε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των νέων πτυχιούχων. Σημαντικό κομμάτι του φαινομένου καταλαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα με την εξεύρεση θέσεων εργασίας, δεδομένου ότι ο αριθμός τους υπερβαίνει κατά πολύ τις υφιστάμενες θέσεις εργασίας, όπως αυτές διαμορφώθηκαν από την οικονομική πολιτική που ακολουθείται στα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα αποτελούν κομμάτι του φαινομένου.

Όσον αφορά τα προσόντα που απέκτησαν οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα σε σχέση με τα καθήκοντα που ανέλαβαν στη Γερμανία, παρατηρήθηκε αναντιστοιχία. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε πως και οι δύο νηπιαγωγοί εργάστηκαν σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, ενώ οι σπουδές τους στην Ελλάδα αφορούσαν την προσχολική και τη σχολική εκπαίδευση. Φάνηκε, μάλιστα, πως και στις δύο περιπτώσεις δε δόθηκε έμφαση στο ζήτημα της εργασίας σε διαφορετικό επάγγελμα από εκείνο που επέλεξαν οι εκπαιδευτικοί να σπουδάσουν. Η διατύπωση και των δύο, όταν αναφέρθηκαν στο συγκεκριμένο ζήτημα ήταν λακωνική, γεγονός που έδειξε την αμηχανία τους σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Το γεγονός αυτό ανέδειξε την ανάγκη να διατυπωθούν επαναληπτικές ερωτήσεις στις εκπαιδευτικούς προκειμένου να πραγματοποιηθεί περαιτέρω διερεύνηση του ζητήματος. Ωστόσο, δεν υπήρξε κάποια εκδήλωση δυσαρέσκειας για το γεγονός αυτό και φάνηκε να κυριαρχεί μια τάση εξιδανίκευσης και εκλογίκευσης της κατάστασης.

Σύμφωνα με τη συζήτηση, κάθε χώρα ανάλογα με τις ανάγκες και την υφιστάμενη ιδεολογία καθορίζει και τη δομή και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών της. Όσον αφορά τη Γερμανία συμβαίνει σε ορισμένα κρατίδια η προσχολική εκπαίδευση να περιλαμβάνει και τις ηλικίες 0-4 ετών, ηλικίες που στην Ελλάδα αφορούν την εκπαίδευση των βρεφονηπιοκόμων. Στην Ελλάδα η προσχολική εκπαίδευση αφορά τη διδασκαλία παιδιών 4-6 ετών. Συνεπώς, φαίνεται πως και μεν αναφερόμαστε και στις δύο χώρες σε προσχολική εκπαίδευση αλλά η κατάρτιση στις σχολές διαφοροποιείται. Διαφορές παρατηρούνται και στην Αγγλία όσον αφορά τη δημοτική εκπαίδευση. Στην Αγγλία σύμφωνα με την αγγλική νομοθεσία εντάσσονται οι ηλικίες 3-11 ετών. Ωστόσο, στην Ελλάδα η δημοτική εκπαίδευση αφορά τις ηλικίες 6-12 ετών. Υπάρχει, λοιπόν, και στην περίπτωση αυτή αναντιστοιχία.

Η βιογραφική ταυτότητα και των δύο βιογραφούμενων μπορεί να χαρακτηριστεί εύπλαστη, καθώς φαίνεται να μεταβάλλεται και να προσαρμόζεται ανάλογα με την περίπτωση και τις υπάρχουσες ανάγκες. Παρατηρήθηκαν σημαντικές εσωτερικές εξελίξεις, καθώς και νέες εξελίξεις που προκύπτουν από τον κοινωνικό κόσμο. Συγκεκριμένα, στην αρχή διαπιστώνεται μεταμόρφωση από τη φοιτητική στην επαγγελματική ταυτότητα της νηπιαγωγού στην πρώτη και της δασκάλας στη δεύτερη περίπτωση. Έπειτα, διαπιστώνεται μια νέα μεταμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας, καθώς η μετανάστευση δημιουργεί νέα δεδομένα. Οι εκπαιδευτικοί εργάζονται πια σε διαφορετική βαθμίδα εκπαίδευσης από εκείνη για την οποία έχουν

καταρτιστεί και προσαρμόζονται στους νέους τους ρόλους προκειμένου να επιβιώσουν στη χώρα μετανάστευσής τους.

Σημαντικές διαφορές σημειώθηκαν ανάμεσα στις δύο εκπαιδευτικούς και σχετικά με τα βιώματα που τις ώθησαν σε επιστροφή στην Ελλάδα. Για την πρώτη εκπαιδευτικό καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η αδυναμία προσαρμογής της στον γερμανικό τρόπο ζωής. Οι κοινωνικές της συναναστροφές ήταν περιορισμένες, η γερμανική κουλτούρα ήταν αντίθετη στη δική της και η απόσταση από την οικογένεια την επηρέαζε αρνητικά. Τα στοιχεία αυτά δεν της επέτρεψαν να προσαρμοστεί, ένιωσε εγκλωβισμένη και αποφάσισε να επιστρέψει στην Ελλάδα. Αντίθετα, η δεύτερη εκπαιδευτικός δε φάνηκε να αντιμετωπίζει θέματα προσαρμογής και ακόμη κι αν αντιμετώπισε κάποιες δυσκολίες δε στάθηκαν ικανές να τη σταματήσουν. Τα στοιχεία που την ανάγκασαν σε επιστροφή ήταν αφενός η επαγγελματική και οικονομική αβεβαιότητα που εξακολούθησαν να υπάρχουν στην Αγγλία και αφετέρου ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας του βρετανικού εκπαιδευτικού συστήματος που ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τη προσωπικότητα και τις απόψεις της. Διαπιστώθηκε, πάντως, και στις δύο περιπτώσεις πως οι εκπαιδευτικοί περνώντας ένα διάστημα στο εξωτερικό συνειδητοποίησαν πως δεν μπορούσαν να διαμορφώσουν ενεργά την πορεία της ζωής τους, καθώς η επαφή τους με την επαγγελματική και κοινωνική πραγματικότητα τους εξωτερικού τις έφερε αντιμέτωπες με συντριπτικές καταστάσεις.

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προέκυψαν ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών από τα θεσμικά/κοινωνικά πρότυπα της κοινωνίας, όπου παρατηρήθηκε διάσταση μεταξύ των δύο εκπαιδευτικών. Η πρώτη εκπαιδευτικός επηρεάζεται στις κρίσιμες περιόδους της ζωής της από την οικογένειά της και αντιμετωπίζει τα πράγματα από συναισθηματική οπτική. Ο σημαντικός ρόλος την οικογένειας αντανάκλαται τόσο στην απόφαση για μετανάστευση όσο και για επιστροφή. Αντίθετα, η δεύτερη εκπαιδευτικός επικεντρώνει την προσοχή της σε ζητήματα που αφορούν κοινωνικά και ιδεολογικά ζητήματα, όπως στην αλλαγή που προσδοκά να πραγματοποιηθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα και στη νοοτροπία των ενεργεία εκπαιδευτικών. Επιπλέον, ασκεί κριτική στα κακώς κείμενα του δημοσίου τομέα και στη συμπεριφορά ορισμένων εκπαιδευτικών, που στερούνται ιδεών και προθυμίας για διδασκαλία.

Η έρευνα έδειξε πως η κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το η χώρα μας στην περίοδο της κρίσης και οι παθογένειες (π.χ. νεποτισμός) που εδραιώθηκαν από τη σύσταση του νέου ελληνικού κράτους και υφίστανται μέχρι και σήμερα δημιουργούν ένα αρνητικό περιβάλλον για τους νέους πτυχιούχους κι επιτείνουν το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού κεφαλαίου (Γρόπα και Τριανταφυλλίδου 2013). Είναι, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη για αλλαγές στη νοοτροπία που υπάρχει τόσο ανάμεσα στους κυβερνώντες όσο και στους κυβερνώμενους.

Όσον αφορά την ανεργία, αυτή θα μπορούσε να περισταλεί με την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και την αναδιαμόρφωση του ιδιωτικού τομέα, που πάντα αναπτυσσόταν αργά, στη σκιά του δυσανάλογα μεγάλου δημόσιου τομέα. Άμεσα συνυφασμένη με την ανεργία είναι και η τάση των νέων να επιλέγουν σπουδές, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες που υπάρχουν για προσωπικό. Συνεπώς, απαιτείται καλύτερη ενημέρωση σχετικά με τις προοπτικές κάθε επαγγέλματος και άνοιγμα σε ανταγωνιστικούς κλάδους, όπως αυτός της ναυτιλίας και της πληροφορικής. Σύμφωνα, μάλιστα, με σχετική μελέτη που δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2017 μόλις το 55% των Ελλήνων πτυχιούχων κατείχαν προσόντα εναρμονισμένα με τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη αλλαγής,

Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν την ανάγκη ανάληψης πρωτοβουλιών από το ελληνικό κράτος, προκειμένου να αξιοποιηθούν προς όφελός του οι γνώσεις και οι δεξιότητες των νέων ανθρώπων, των ανθρώπων που για τις σπουδές τους το ίδιο το κράτος δαπάνησε υπέρογκα ποσά. Πρέπει πια το ελληνικό κράτος να φροντίσει να διορθώσει τα κακώς κείμενα και να επιδιώξει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να υλοποιηθεί το “braingain” και τόσο η χώρα μας όσο και οι καταρτισμένοι νέοι να βρουν τη θέση που τους αξίζει.

Δεδομένου ότι το “braindrain” με τη σημερινή του μορφή είναι ένα φαινόμενο λίγων μόνο ετών κι εξακολουθεί να υφίσταται σε συνδυασμό με το γεγονός πως στον κλάδο των εκπαιδευτικών οι έρευνες είναι μηδαμινές , αναδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω έρευνα. Επιπλέον, θα ήταν σημαντική η διερεύνηση της μετανάστευσης των εκπαιδευτικών στα πλαίσια κι άλλων χωρών πέραν της Γερμανίας και της Βρετανίας, ώστε να υπάρξει σφαιρική προσέγγιση του ζητήματος. Ακόμη, η φύση της βιογραφικής προσέγγισης δεν επιτρέπει τη μελέτη μεγάλων δειγμάτων του

πληθυσμού. Συνεπώς, απαιτείται μεγαλύτερος αριθμός βιογραφικών ερευνών σχετικών με το συγκεκριμένο ζήτημα.

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Χ. (2009). *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Boura, S. 2012. Who are the victims of the crisis? The Social Impact of the Crisis on Youth Unemployed University Graduates from Greece and Spain in a European Comparative Analysis. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2210366> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2210366>
- Brezis, E.&Soueri,A.. 2013. *Mobility of students and quality of higher education: An empirical analysis of the 'Unified Brain Drain' model*. Working Papers, Bar-Ilan University, Department of Economics, 2013.
- Christopoulos, A., Kalantonis, P., Katsikides, D. (2014).The Migration of Greek Scientists Abroad and the Phenomenon of Brain-Drain in the Current Crisis. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 4(2) 106-114.
- European Commission/EACEA/Eurydice.(2013). *Key Data on Teachers and School Leaders in Europe.2013 Edition*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- Guion, L.A., Diehl, D.C., & McDonald, D. (2011). *Conducting an In-Depth Interview*.Ανακτήθηκε 15 Μαΐου, 2014, από <http://edis.ifas.ufl.edu/fy393>.
- Ifanti, A.A., Argyriou, A.A., Kalofonou, F.H. and Kalofonos, H.P. 2014. Physician's brain drain in Greece: A perspective on the reasons why and how to address it. *Health Policy*, 117, 210-125.
- Kai S. Cortina and Mark Hoover Thames (2013).Teacher Education in Germany. *Mathematics teacher education Vol. 8*, pp 49-62
- Κυριαζή, Ν. (1998). *Η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων Και τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις.

- Labrianidis, L. (2014). Investing in leaving: The Greek case of international migration of professionals. *Mobilities*, 9(2), 314-335.
- Labrianidis, L., & Vogiatzis, N. (2013). Highly Skilled Migration: What Differentiates the ‘Brains’ Who Are Drained from Those Who Return in the Case of Greece?. *Population, Space and Place*, 19(5), 472-486.
- Labrianidis, L., & Vogiatzis, N. (2013). The mutually reinforcing relation between international migration of highly educated labour force and economic crisis: the case of Greece. *Southeast European and Black Sea Studies*, 13(4), 525-551.
- Malkoutzis, N. (2011). *Young Greeks and the Crisis*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung
- Παπακώστα, Χ. (2010). *Αρχική παιδαγωγική κατάρτιση εκπαιδευτικών με έμφαση στη στοχαστική παρατήρηση*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια Ε. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, Volume 4, Number 1.
- Ρίμπα, Ε., (2015). «Συγκριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Μεταπτυχιακή εργασία, Φλώρινα, 2015.
- Salt, J., (1997). «International movements of the highly skilled». *International Migration Unit Occasional Papers no.3*: Paris OECD
- Schütze, F. (2008). *Biography Analysis on the Empirical Base of Autobiographical Narratives: How to Analyze Autobiographical Narrative Interviews – Part one and two*.

Σταμέλος, Γ. & Βασιλόπουλος, Α. (2004). *Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Θανοπούλου Μ. Πετρονάτη Μ. (1988), Βιογραφική Προσέγγιση: μια άλλη πρόταση για την κοινωνιολογική θεώρηση της ανθρώπινης εμπειρίας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*. 64, σ. 20-42

Theodoropoulos, D., Kyridis, A., Zagkos, C., & Konstantinidou, Z. (2014). "Brain Drain" Phenomenon in Greece: Young Greek scientists on their Way to Immigration, in an era of "crisis". Attitudes, Opinions and Beliefs towards the Prospect of Migration. *Journal of Education and Human Development*, 3(4), 229-248.

Trachana, V. (2013). Austerity-led brain drain is killing Greek science. *Nature*, 496(7445), pp.271-271.

Triandafyllidou, A., & Gropas, R. (2014). "Voting With Their Feet" Highly Skilled Emigrants From Southern Europe. *American Behavioral Scientist*, 0002764214534665.

Τσιώλης, Γ. (2006). *Ιστορίες Ζωής και Βιογραφικές Αφηγήσεις. Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Williams, A., and V. Balaz. 2008. *International Migration and Knowledge*. London: Routledge

Ξωχέλλης, Π. (1991). Βασική εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα. Διαπιστώσεις και προτάσεις. *Φιλολόγος*, τχ. 64,

Δικτυογραφία:

<https://www.gov.uk/government/publications/initial-teacher-training-criteria/initial-teacher-training-itt-criteria-and-supporting-advice#c41-employment>

Παράρτημα

Πίνακες

Πίνακας 1

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	
1.	Γέννηση
2.	Επιστροφή στο Κιλκίς-Αναζήτηση εργασίας
3.	Απόφαση μετανάστευσης στη Γερμανία
4.	Πρώτη περίοδος εργασίας στη Γερμανία (εργασία ως babysitter)
5.	Δεύτερη περίοδος εργασίας στη Γερμανία (εργασία σε εστιατόριο)
6.	Τρίτη περίοδος εργασίας στη Γερμανία (εργασία σε παιδικό σταθμό)
7.	Συνειδητοποίηση της ύπαρξης δυσκολιών ενσωμάτωσης και κοινωνικής προσαρμογής
8.	Απόφαση παραίτησης κι επιστροφής στην Ελλάδα
9.	Απόφαση αλλαγής επαγγελματικού προσανατολισμού
10.	Παρούσες σχέσεις με τη Γερμανία

Πίνακας 2

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	
1.	Επιλογή σχολής
2.	Επαγγελματική πορεία στην Ελλάδα
3.	Απόφαση μετανάστευσης στην Αγγλία
4.	Η επαγγελματική ζωή στην Αγγλία
5.	Η κοινωνική ζωή στην Αγγλία
6.	Η απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα
7.	Η παρούσα φάση της ζωής της Ε

1η συνέντευξη

Λοιπόν, είμαι 26 χρονών, γεννήθηκα το '91, μεγάλωσα στο Κιλκίς, πήγαινα σχολείο κανονικά στο Κιλκίς, έχω έναν μικρότερο αδελφό. Τελείωσα στο ΤΕΕΠΗ, στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Εκπαίδευσης στην Αλεξανδρούπολη. Βασικά, αυτός ήταν ο στόχος μου από την αρχή, δηλαδή, στο μηχανογραφικό έβαλα μόνο Σχολές Νηπιαγωγών. Εκεί πέρα σαν φοιτήτρια δούλευα και τα 4 χρόνια. Το πρώτο έτος δούλεψα σε έναν παιδότοπο, τα υπόλοιπα 3 σαν σερβιτόρα. Έκανα διάφορες δουλειές σε ταβέρνα, σερβιτόρα σε καφετέριες, σερβιτόρα σε beachbar. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου τα μισά μου έξοδα τα κάλυπτα μόνη μου και τα μισά έξοδα τα

κάλυπταν οι γονείς μου και προς το τέλος ξεκίνησα να τα καλύπτω μόνη μου. Μετά, τελειώνοντας τις σπουδές μου- το πτυχίο το πήρα Σεπτέμβριο- γύρισα πίσω στην πόλη μου, στο Κιλκίς. Μπορώ να πω ότι δεν είχα μεγάλη εικόνα της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί γιατί εκεί ήταν... ξέρεις πως είναι η φοιτητική ζωή. Δεν έδινα σημασία στις ειδήσεις για το τι γίνεται. Γύρισα, λοιπόν, στην πόλη μου. Έψαξα, αρχικά, δουλειά πολύ λίγους μήνες, από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβριο σκέψου, όμως δεν βρήκα κάτι. Δούλεψα σε μια καφετέρια για πολύ λίγο. Το Νοέμβριο ορκίστηκα αλλά στην ουσία πριν ορκιστώ –Σεπτέμβρη έδωσα το τελευταίο μάθημα, Νοέμβριο ήταν η ορκωμοσία- άλλα ήδη από τον Οκτώβριο είχα σκεφτεί να φύγω στο εξωτερικό. Δεν είναι ότι το ήθελα τόσο πολύ όσο ότι δεν είχα εναλλακτική από την άποψη ότι το Κιλκίς είναι μια πάρα πολύ μικρή πόλη κι ούτε μπορούσα να φύγω, να πάω να νοικιάσω αλλού και σκέφτηκα να πάω να δοκιμάσω εκεί, στη Γερμανία. Οπότε, μετά την ορκωμοσία, λίγες μέρες ακριβώς έφυγα Γερμανία. Είχα εκεί πέρα τη θεία μου, το θείο μου και τον ξάδερφό μου. Τον πρώτο καιρό έμεινα σε αυτούς. Μετά, γνώρισα τον φίλο μου που είμαστε μαζί και 3,5 χρόνια τώρα. Εντάξει, στην αρχή όπως και σε μένα όπως και βασικά στους περισσότερους που γνωρίζω ήρθαν πολλά πράγματα δύσκολα. Δυσκολίες με τη γλώσσα, δυσκολίες με το να βρεις μια δουλειά, δυσκολίες με τους διάφορους ανθρώπους που θα συναντήσεις. Ας πούμε τον πρώτο καιρό δούλεψα ως babysitter σε μια ελληνική οικογένεια κι έπαιρνα πάρα πολύ λίγα χρήματα. Δηλαδή, δούλευα 12-13 ώρες την ημέρα και έπαιρνα 600 ευρώ το μήνα αλλά για τα γερμανικά δεδομένα για να ανταπεξέλθεις στη ζωή της Γερμανίας ήταν πάρα πολύ λίγα τα χρήματα. Τους πρώτους μήνες δούλεψα εκεί, δηλαδή το πρωί πήγαινα σχολείο, πήγαινα γερμανικά σχολείο σε καθημερινή βάση. Δηλαδή, 9-12 πήγαινα σχολείο, σηκώνομουν από το σπίτι στις 06:30 γιατί έμεινα λίγο πιο έξω από το Βερολίνο. Ναι, κατ' αρχάς πήγα στο Βερολίνο στη Γερμανία αλλά το σπίτι μου ήταν λίγο πιο έξω από το κέντρο της πόλης οπότε χρειαζόμουν γύρω στα 50 λεπτά. Οπότε, ξυπνούσα στις 06:30 για να είμαι στις 09:00 στο σχολείο, μέχρι τις 12 μάθημα. Μετά, επέστρεφα πίσω γιατί η οικογένεια που φρόντιζα το παιδάκι τους ήταν κοντά στο σπίτι μου και δούλευα από τη 1 το μεσημέρι μέχρι, μπορεί μέχρι τις 9-10, μπορεί μέχρι τις 12-1 το βράδυ. Αυτό για κάποιους μήνες. Γερμανικά βασικά έμαθα με αυτό το πρόγραμμα των γερμανικών που το είχα 8 μήνες. Πήγαινα καθημερινό σχολείο 3 ώρες εκτός από το σαββατοκύριακο. Πλήρωνα 200 ευρώ το μήνα, κάτι σαν φροντιστήριο. Εκεί πέρα γνώρισα και παιδιά από άλλες εθνικότητες, από άλλες χώρες. Μετά από αυτή την οικογένεια, λοιπόν, γιατί δεν άντεξα με αυτό το

πρόγραμμα βρήκα δουλειά σε ελληνικό εστιατόριο στο μπαρ (ποτά, καφέδες, μπίρες και τέτοια). Εκεί πέρα δούλεψα για αρκετό καιρό. . Δεν είχα την αναγνώριση. Ήξερα ότι για να κάνω την αναγνώριση έπρεπε να κάνω αρκετά πράγματα. Βασικά πηγαίνοντας στη Γερμανία μου ήρθαν όλα μαζεμένα γιατί έπρεπε να βρω δουλειά, να μάθω γερμανικά και ταυτόχρονα έτρεχα για την αναγνώριση. Εδώ τελείωσα νηπιαγωγός αλλά για να αναγνωριστώ εκεί σαν νηπιαγωγός έπρεπε να πάρω το B2 στα γερμανικά και να παρακολουθήσω σε κάποια σεμινάρια. Δούλεψα, λοιπόν, 6-7 μήνες εκεί και μετά ξεκίνησα αφού ένιωθα εγώ σίγουρη με τα γερμανικά μου ξεκίνησα να στέλνω βιογραφικά σε γερμανικούς παιδικούς σταθμούς. Θέσεις εργασίας υπήρχαν πάρα πολλές, άπειρες και υπάρχουν. Παρατηρώ, επίσης, ότι και τώρα υπάρχουν ακόμα περισσότερες θέσεις εργασίας από τότε, οπότε είχα την επιλογή να κοιτάξω τότε που έψαχνα δουλειά, θέσεις εργασίας σε ηλικίες 1-3 ετών, όπου θα είχα την άνεση... εννοώ ότι δεν κατείχα την γλώσσα τόσο καλά ώστε να μπορώ να ανταπεξέλθω στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου παιδιών 4-6 ετών. Γι' αυτό προτίμησα και τα μικρότερα. Έστειλα περίπου 30 βιογραφικά, μου απάντησαν 3 για συνέντευξη. Κλείσαμε ραντεβού για συνεντεύξεις, ωστόσο, πήγα στο πρώτο γιατί το πρώτο με κάλυψε πάρα πολύ και συνεπώς τα επόμενα δύο τα ακύρωσα. Δεν πήγα. Πήγα για συνέντευξη στον πρώτο παιδικό σταθμό αλλά δεν ήταν ακριβώς σαν συνέντευξη. Δεν πήγα σε ένα γραφείο να με ρωτήσουν πράγματα. Με καλωσόρισαν κατευθείαν στο τμήμα. Το τμήμα αποτελούταν από 9 παιδάκια και 1 νηπιαγωγό Γερμανίδα γύρω στα 45. Η νηπιαγωγός αυτή, η Κατερίνα (έχει κι ελληνικό όνομα) ήταν πάρα πολύ καλή μαζί μου από την πρώτη μέρα, με συμπάθησε πάρα πολύ, μου εξήγησε ακριβώς πώς λειτουργούν εκεί, ποιο είναι το πρόγραμμά τους τι ακριβώς κάνουν και ξεκίνησα κατευθείαν να δουλεύω ως βοηθητική από την άποψη πως πήγαινα κάποιες φορές στο νηπιαγωγείο το μήνα είτε όταν αρρώσταινε κάποια νηπιαγωγός είτε από εκείνο το τμήμα είτε από το διπλανό τμήμα είτε όταν έπαιρνε άδεια κάποια νηπιαγωγός. Αυτό γινόταν για 2 μήνες. Μετά, από τον τρίτο μήνα άρχισα να δουλεύω κανονικά σαν νηπιαγωγός. Έμεινα 2 χρόνια σε εκείνο τον παιδικό σταθμό. Ο παιδικός σταθμός βρίσκεται στο Βερολίνο και λέγεται «Kwazkopf». Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη από το θέμα δουλειάς. Σαν νηπιαγωγός εκεί δεν έκανα τίποτα από όσα έμαθα στο πανεπιστήμιο. Καμία σχέση. Ούτε κατασκευές ούτε χειροτεχνίες ούτε project καμία μα καμία σχέση όμως. Γιατί πραγματικά ο παιδικός που ήμουν εγώ έδινε περισσότερο βάση στο παιδί, στις ανάγκες του παιδιού, στην αυτοεξυπηρέτηση του παιδιού, στις μεταξύ τους σχέσεις, στην κοινωνικοποίησή τους,

στο να ανακαλύψει γενικά τι υπάρχει στον κόσμο. Οπότε, βασικά να σου πω το πρόγραμμά μου, τι ακριβώς κάναμε: τμήμα αποτελούταν από 9 παιδάκια και 1 νηπιαγωγό Γερμανίδα γύρω στα 45. Η νηπιαγωγός αυτή, η Κατερίνα (έχει κι ελληνικό όνομα) ήταν πάρα πολύ καλή μαζί μου από την πρώτη μέρα, με συμπάθησε πάρα πολύ, μου εξήγησε ακριβώς πώς λειτουργούν εκεί, ποιο είναι το πρόγραμμά τους τι ακριβώς κάνουν Μετά, στη συνέχεια ουσιαστικά δεν υπήρχε καμία διαδικασία που η νηπιαγωγός την έκανε μόνη της. Μαζεύαμε πάλι όλοι μαζί τα τραπεζάκια μας, τα σκουπίζαμε, τα καθαρίζαμε, πηγαίναμε στο μπάνιο, πλέναμε χεράκια κι ετοιμαζόμασταν για έξω. Βγαίναμε κάθε μέρα έξω όπως και να ήταν οι καιρικές συνθήκες κι ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες είχαμε και τον απαραίτητο εξοπλισμό. Δηλαδή, όταν είχε καλό καιρό είχε κάθε παιδάκι μαζί του την αντηλιακή κρέμα, καπέλο, κι όλα τα σχετικά. Τον χειμώνα είχε το κάθε παιδάκι μαζί του δεν θυμάμαι την λέξη, τον σάκο που μπαίνεις μέσα όταν χιονίζει κι αντίστοιχα γάντια, καπέλα κ.λπ. Βγαίναμε κάθε μέρα. Δύο φορές από κάθε βδομάδα βγαίναμε στην αυλή μας και τις υπόλοιπες ημέρες πηγαίναμε πάντα κάπου είτε του τύπου μικρή εκδρομή, να πάμε με το τραμ ένα ταξίδι, μια εκδρομή εκεί κοντά να δούμε μερικά ζώα σε κάτι σαν φάρμα είτε απλά να περπατήσουμε στο δάσος να μαζέψουμε πέτρες, να μαζέψουμε φύλλα, ξυλαράκια, σε παιδική χαρά είχαμε πάει. Επισκεπτόμασταν κάποιους γείτονες που είχαν κάτι σαν μικρό ενυδρείο και βλέπαμε τα ψαράκια. Κάποιες φορές επισκεπτόμασταν άλλους παιδικούς σταθμούς μαζί με τα παιδάκια για να δούμε πώς ήτανε. Οπότε είχαμε ουσιαστικά το πρόγραμμά μας. Αυτό εδώ πέρα θα το κάναμε από τις 10 μέχρι τις 12- 12:15 κάπου εκεί. Από τις 12:15 μέχρι τη 1-1:30 τρώγαμε το μεσημεριανό. Πάλι η ίδια διαδικασία, πριν από το φαγητό τραγουδούσαμε, ευχόμασταν καλή όρεξη, τρώγαμε, τρώγαμε κι εμείς οι δυο σαν νηπιαγωγοί κανονικά μαζί με τα παιδάκια. Στο τέλος, κάναμε ακριβώς την ίδια διαδικασία: μαζεύαμε τραπέζια, πλέναμε τα χέρια με τη μόνη διαφορά ότι βουρτσίζαμε και τα δοντάκια μόνο με νερό, χωρίς οδοντόπαστα. 13:30- 15:00 ήταν η κοινή ησυχία. Τα παιδάκια κοιμόντουσαν. Υπάρχει μια ξεχωριστή αίθουσα όπου κάθε παιδάκι έχει ένα στρώμα σαν υπόστρωμα με την κουβερτούλα. Η κουβερτούλα τους είναι ατομική, την φέρνουν από το σπίτι τους στον παιδικό σταθμό. Υπήρχαν μέρες που κάποια παιδάκια δεν μπορούσαν να κοιμηθούν οπότε εγώ ή η συνάδελφος τα παίρναμε έξω και τα απασχολούσαμε βλέποντας παραμύθια, παίζοντας παιχνίδια, ζωγραφίζοντας. Και 3 η ώρα είτε ξυπνούσαν μόνα τους είτε ανοίγαμε τα παντζούρια από τα παράθυρα για να ξυπνήσουνε. Στη συνέχεια, τρώγανε ένα μικρό δεκατιανό

που αυτό περιελάμβανε είτε παξιμάδια είτε φρούτα είτε αν είχε περισσέψει κάτι από το πρωινό τους και ήθελαν να το φάνε. Και μετά πάλι τα ντύναμε και τα βγάσαμε έξω στην αυλή μέχρι να έρθουν οι γονείς τους να τα πάρουνε. Ο παιδικός σταθμός δούλευε ως τις 5 το απόγευμα. Μπορώ να πω ότι κάναμε μερικά πράγματα που εγώ δεν θα μπορούσα να φανταστώ [ως θα τα έκανες σε έναν παιδικό σταθμό, όπως για παράδειγμα κάποιες μικρές δραστηριότητες που εγώ δεν θα μπορούσα να σκεφτώ από μόνη μου σύμφωνα με αυτά που έχω μάθει. Για παράδειγμα, η αίθουσα η δική μας έχει παράθυρα πάρα πολύ μεγάλα, οπότε τα ξεντύσαμε, τα αφήσαμε με το μπειμπιλινάκι τους να ζωγραφίσουν με τέμπερες τα παράθυρα και έγιναν χάλια και τα παιδάκια και τα τζάμια αλλά βγήκε ένα πάρα πολύ ωραίο αποτέλεσμα, βγήκαν τα παράθυρα πολύχρωμα, ήταν πάρα πολύ ωραίο. Ας πούμε μια άλλη φορά κόψαμε κάτι πάρα πολύ μεγάλα κλαδιά από το δάσος και τα πήγαμε την τάξη και μετά τα παιδιά κρεμούσαν διάφορα πραγματάκια πάνω. Κρεμούσαμε, ζωάκια, φυλλαράκια, παιχνίδια, κρεμούσαμε διάφορα πράγματα. Προσπαθώ να θυμηθώ κι άλλες δραστηριότητες που κάναμε. Εντάξει με παιδάκια 1-3 χρονών δεν μπορείς να κάνεις project που κάνεις με μεγαλύτερα 4-6, αυτό δηλαδή που έμαθα εγώ στη σχολή μου. Κάτι άλλο πολύ ενδιαφέρον που κάναμε είναι ότι επισκεπτόμασταν τα παιδιά στο σπίτι. Αυτό βέβαια έχεις τη δυνατότητα να το κάνεις μόνο αν έχεις ένα μικρό γκρουπ. Ας πούμε το γκρουπ μας εμάς αποτελούταν από 9 παιδάκια, οπότε ρωτούσαμε πρώτα τους γονείς, κάναμε μια συνάντηση και τους ρωτούσαμε αν είναι εντάξει γι' αυτούς αν θέλουν, αν μπορούμε να τους επισκευθούμε κι έπειτα κάναμε μια λίστα και κάθε γονιός έγραφε αν μπορούμε να επισκευθούμε το συγκεκριμένο παιδί στο σπίτι, πότε, ποια ώρα, ημερομηνία κ.τ.λ. Οπότε επισκεπτόμασταν και τα παιδάκια στο σπίτι για να δούμε κάθε παιδάκι πού μένει, έπαιζαν τα παιδιά με τα παιχνίδια του, ετοίμαζαν οι μητέρες ένα μικρό πρωινό και όλο αυτό –το είδα κι εγώ– έφερνε τα παιδάκια πιο κοντά το ένα στο άλλο. Μία φορά την εβδομάδα 7-8 πολύ πριν ανοίξει ο παιδικός κάναμε κάτι σαν μικρή συνεδρία μεταξύ μας οι νηπιαγωγοί για να δούμε τι πάει καλά τι δεν πάει καλά τι μπορούμε να οργανώσουμε για την επόμενη εβδομάδα που έρχεται ή ας πούμε να οργανώσουμε τη γιορτή των Χριστουγέννων, τη γιορτή του καλοκαιριού ανάλογα τι θα προέκυπτε στα κοντά και καθόμασταν να το οργανώσουμε. Έπειτα, υπήρχαν πάρα πολλές συζητήσεις με τους γονείς για το πώς πάει το παιδί, για την εξέλιξη του παιδιού. Δηλαδή, γύρω στις 3 συζητήσεις με τον κάθε γονιό το χρόνο σίγουρα. Γενικά, από αυτό τον παιδικό σταθμό ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη. Απλά, περνώντας ο ένας χρόνος και πηγαίνοντας στο δεύτερο χρόνο

που δούλευα γενικά άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής στη Γερμανία. Όπως είπα από τη δουλειά ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη και από τον τρόπο που δούλευα, από το πόσα πράγματα έμαθα, από το αφεντικό, από το οικονομικό μου. Απλά, δεν με ευχαριστούσε η υπόλοιπη ζωή μου. Ίσως το ότι δεν ήμουν τόσο κοινωνική ώστε να μπορέσω να κάνω παρέες. Το ότι η ζωή μου αυτό το διάστημα ήταν δουλειά-σπίτι σπίτι- δουλειά. Ο φίλος μου, δυστυχώς, δούλευε βραδινό ωράριο, δηλαδή 11 το βράδυ και πολλές φορές γυρνάει στο σπίτι 8-9 το πρωί, οπότε το πρωί κοιμάται το βράδυ δουλεύει. Εγώ έκανα το αντίστροφο. Προσπαθούσαμε να βρούμε διεξόδους. Σαββατοκύριακα να φύγουμε, να βγούμε κάπου αλλού. Κι έδωσα, πιστεύω έδωσα αρκετό χρόνο στον εαυτό μου για να προσαρμοστώ εκεί πέρα και φτάνοντας μετά στο πέρσυ, δηλαδή στο 2016 εκεί Μάρτιο-Απρίλιο δεν μπορούσα άλλο, δεν ήθελα να μείνω άλλο. Δεν μου άρεσε ο καιρός. Ότι 9-10 μήνες το χρόνο έπρεπε να φοράω μπουφάν, κασκόλ και τα σχετικά. Ιανουάριο-Φεβρουάριο το χειρότερό μου. Δεν μπορούσα να το αντέξω. Ακόμα και το ότι έβγαινα έξω με τ5α παιδάκια σε καθημερινή βάση το χαιρόμουνα για τα ίδια τα παιδάκια αλλά εγώ δεν μπορούσα να το αντέξω. Ήμουν πολλές φορές άρρωστη. Δεν μου άρεσε για παράδειγμα ότι έμενα πολύ έξω από την πόλη. Θα μπορούσαμε να νοικιάσουμε κάτι στο κέντρο αλλά είχε αρχίσει ήδη να χτυπάει κάτι μέσα μου ότι δεν μου αρέσει ο τρόπος ζωής, ότι δεν μου αρέσει ίσως όλη αυτή η οργάνωση. Μερικές φορές με ενοχλούσε. Θα σου δώσω ένα πάρα πολύ μικρό παράδειγμα- ξέρω ότι μπορεί να μην σε ενδιαφέρει αλλά όταν μαζεύονται τόσα μικρά πραγματάκια σε καθημερινή βάση ένιωθα ότι το καθετί που κάνω είναι λάθος. Για παράδειγμα, ήμουν με το ποδήλατό μου το πρωί και προσπαθούσα να πάω στη στάση για να πάρω το τραμ . Είναι μια απόσταση ενός τετάρτου, με το ποδήλατο την βγάζω σε 3-4 λεπτά, αγόρασα ποδήλατο και ήμουν στο πεζοδρόμιο με το ποδήλατό μου και είναι μπροστά μου μια γιαγιά με ένα σκυλάκι και σκέφτομαι εγώ τώρα να μην πατήσω την κόρνα, να περάσω απλά από δίπλα της γιατί δεν θέλω να τρομάξω τη γιαγιά. Περνάω από δίπλα της και φεύγοντας ακούω τη γιαγιά στα γερμανικά να φωνάζει και να με βρίζει γιατί δεν πάτησα την κόρνα, γιατί τρόμαξα το σκυλάκι της περνώντας από δίπλα. Γιατί αν είχα πατήσει την κόρνα από πολύ πιο πίσω το σκυλάκι δεν θα τρόμαζε όταν θα περνούσα από δίπλα του. Τέλος πάντων, κάτι που το θεωρώ πάρα πολύ κουφό αλλά όταν μαζεύονται πολλά τέτοια στην καθημερινότητά σου είναι λίγο άσχημα. Και γενικά δεν μου άρεσε που έβλεπα την οικογένειά μου τόσο σπάνια. Στην αρχή οι γονείς μου ήταν κι αυτοί ενθουσιασμένοι που θα φύγω στο εξωτερικό για κάτι

καλύτερο παρατήρησα ότι περνώντας ο καιρός, ειδικά μετά τα 2 χρόνια άρχισα να λείπω πάρα πολύ στη μαμά μου από την άποψη ότι μετά από τόσο καιρό άρχισε να καταλαβαίνει ότι θα με βλέπει πιο σπάνια, ότι η ζωή μου είναι πια εκεί, ότι δεν είμαι εδώ. Μετά από καιρό άρχισε γενικά να το δουλεύει στο μυαλό της. Δόξα τω θεώ και οι φίλες μου με επισκέπτονταν συχνά και ο αδερφός μου κι η μαμά μου ερχόντουσαν συχνά, ο μπαμπάς μου ήρθε μια φορά. Οπότε πέρσυ το Μάρτιο-Απρίλιο... βασικά το πρόβλημα μου δεν ήταν τόσο το να γυρίσω στην Ελλάδα, ήθελα να γυρίσω αλλά το μεγαλύτερό μου πρόβλημα ήταν να φύγω από εκεί πέρα, γιατί απλά δεν μου άρεσε τίποτα. Κι όταν δεν σ' αρέσει και τίποτα μετά σταματάς να είσαι κι αποδοτικός στη δουλειά. Δηλαδή, έβλεπα ότι ναι μου αρέσει αυτή η δουλειά αλλά δεν είχα όρεξη να κάνω πράγματα. Οπότε ανακοινώνω στον παιδικό σταθμό ότι θα σταματήσω πάρα πολύ φιλικά, πάρα πολύ καλά. Τους το ανακοίνωσα Απρίλιο ότι τέλη Ιουνίου θα σταματήσω. Στεναχωρήθηκαν πάρα πολύ, τα πηγαίναμε πάρα πολύ καλά. Απλά, τους το είπα τόσο νωρίς γιατί έπρεπε να βρουν κάποια άλλη νηπιαγωγό και είναι δύσκολο να βρεις νηπιαγωγό εκεί πέρα. Σε αυτό το διάστημα μου είχε μπει η ιδέα να βρω δουλειά σε κρουαζιερόπλοιο. Δεν ξέρω πώς, ήθελα πολύ να ταξιδέψω, ήθελα απλά να ταξιδέψω κι επειδή με έχουν ρωτήσει κι άλλοι πώς το έψαξα, το έψαξα εντελώς έτσι από το κεφάλι μου. Δεν το είδα κάπου. Ήθελα πολύ να ταξιδέψω και τα είδα σαν ευκαιρία, γιατί σαν αεροσυνοδός δεν μπορώ. Ούτε πολλές γλώσσες ξέρω ούτε ψηλή είμαι, οπότε σκεφτόμουν τα κρουαζιερόπλοια. Έψαξα γερμανόφωνα κρουαζιερόπλοια γιατί αυτή τη στιγμή τα γερμανικά τα ξέρω πολύ καλύτερα από τα αγγλικά και ξεκίνησα να ψάχνω δουλειά στο ίντερνετ σε κρουαζιερόπλοια είτε σαν καθαρίστρια είτε σαν σερβιτόρα και έτσι όπως έψαχνα είδα ότι ζητάνε και κοπέλες για φύλαξη παιδιών. Αλλά κοπέλες για φύλαξη παιδιών που να είναι καταρτισμένες. Να έχουν, δηλαδή, παιδαγωγικό πτυχίο είτε νηπιαγωγού είτε βρεφονηπιοκόμου. Οτιδήποτε απλά να είναι καταρτισμένες. Εκεί πέρα αναθάρρησα πάρα πολύ, έκανα αιτήσεις. Έκανα σε 2 διαφορετικές εταιρείες. Πήγα σε μια εταιρεία, έκανα την συνέντευξη και με απορρίψανε. Με απορρίψανε πιστεύω γιατί στη συνέντευξη για ένα διάστημα έπρεπε να μιλήσω αγγλικά και δεν μπορώ να πω ότι τα πήγα και τόσο καλά και με απορρίψανε κι από κει πέρα και πάω και στη δεύτερη εταιρεία, κάνω τη συνέντευξη –μπορώ να πω πως ήμουν λίγο πιο καλά προετοιμασμένη στα αγγλικά– και με πήρανε στην εταιρεία. Ξεκίνησα... το πρώτο μου ταξίδι το έκανα με το που τελείωσα από τον παιδικό, δηλαδή τέλη Ιουνίου του '16. Τις πρώτες μέρες του Ιουλίου πήγα διακοπές και 21 Ιουλίου ανέβηκα στο πλοίο. Από τότε μέχρι τώρα κάνω

αυτή τη δουλειά σποραδικά. Ανέβηκα το καλοκαίρι, ανέβηκα όλο τον Οκτώβριο, όλο τον Δεκέμβριο μέχρι αρχές Ιανουαρίου. Από αρχές Ιανουαρίου μέχρι τώρα δεν ξανα ανέβηκα γιατί επιτέλους μετά από 2,5 χρόνια με ειδοποίησαν για την αναγνώριση του πτυχίου μου κι έκανα αυτά τα σεμινάρια που έπρεπε να κάνω. Ήταν μόνο 30 ώρες. Απλά, γινόταν μόνο το Σάββατο, οπότε μου πήρε αρκετό διάστημα. Έχω αποφασίσει ότι δεν θέλω να μείνω στη Γερμανία. Απλά, έκανα την αναγνώριση γιατί αν δεν την έκανα θα ήταν πολύ χαζό εκ μέρους μου γιατί έκανα τόσα πράγματα και πραγματικά θα ήθελα να την έχω. Πάλεψα πολύ και με χαρτούρα και με υπηρεσίες κι ό, τι χρειάζεται, να περιμένω απαντήσεις. Οπότε ήθελα να το κάνω, ήθελα να την έχω. Δεν θέλω να γυρίσω στη Γερμανία αλλά την έχω την αναγνώριση από την άποψη ότι ίσως μετά από πάρα πολλά χρόνια γίνει κάτι και πρέπει να πάω πάλι, οπότε να με βοηθήσει η αναγνώριση ώστε να βρω δουλειά τότε. Με το πλοίο είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη, δεν σκοπεύω να το παρατήσω και ίσα ίσα σε 2 εβδομάδες ανεβαίνω πάλι για όλο το καλοκαίρι και σκέφτομαι να το κάνω και λίγο πιο συστηματικά τώρα που δεν με κρατάει κάτι. Γενικά, το συμπέρασμά μου είναι ότι πιστεύω ότι υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό τους σηκώνει και υπάρχουν άνθρωποι που το εξωτερικό δεν τους σηκώνει. Προσωπικά για μένα πιστεύω ότι βιάστηκα να φύγω πάρα πολύ γρήγορα, ότι δεν έδωσα ευκαιρίες στον εαυτό μου. Δηλαδή, τελείωσα, πριν πάρω το πτυχίο μου 2-3 μήνες έψαξα δουλειά και μετά έφυγα στο εξωτερικό. Πιστεύω ότι θα μπορούσα να κάνω κι άλλα πράγματα και πιστεύω ότι... μπορεί να ακούγεται χαζό αλλά το να έμενα στη χώρα μου και να έκανα ένα μεταπτυχιακό πιστεύω ότι θα μ,ε ωφελούσε αρκετά γιατί η προϋπηρεσία που έχω αυτή τη στιγμή στη Γερμανία δεν παίζει πουθενά ρόλο. Θα μπορούσα να δώσω συμβουλές σε κάποιον που θέλει να ξεκινήσει τη ζωή του εκεί πέρα. Πιστεύω πως δεν είμαι το καλύτερο παράδειγμα γιατί εμένα δεν μου άρεσε εκεί. Ωστόσο έχω αφήσει πολλές πόρτες ανοιχτές. Αυτή τη στιγμή έχω εκεί τον φίλο μου, έχω λογαριασμούς σε τράπεζες, έχω την ασφάλεια μου. Δεν είναι ότι έχω κλείσει πόρτες. Απλά, είμαι στα πήγαινε-έλα. Λίγο καιρό στην Ελλάδα, λίγο καιρό στη Γερμανία και τον υπόλοιπο στο πλοίο. Αυτά. Δε νομίζω ότι ξέχασα κάτι.

2η συνέντευξη

Είμαι η Ελένη, κατάγομαι από εδώ, από τη Φλώρινα, έχω τελειώσει το Π.Τ.Δ.Ε. Θεσσαλονίκης. Η επιλογή μου για να πάω Παιδαγωγικό δεν ήταν τόσο εύκολη ούτε

και πολύ συνειδητοποιημένη μπορώ να πω. Ανήκα στους καλούς μαθητές ας πούμε, έβγαλα έναν πολύ καλό βαθμό στις Πανελλαδικές και σκεφτόμουν πού να πάω. Οι γονείς μου ήταν βιοπαλαιστές και με παρότρυναν να επιλέξω μια δουλειά με επαγγελματική αποκατάσταση έτσι ώστε να είμαι ανεξάρτητη και να μπορέσω αργότερα να έχω ό,τι χρειαστώ παρά να επιλέξω ένα επάγγελμα που θα ήταν ας το πούμε «επισφαλές», οπότε το επέλεξα. Δε μπορώ να πω ότι στα 18 μου ήμουν κατασταλαγμένη για το τι θέλω να κάνω και το ποια είμαι πού πάω και τι θέλω. Πήγα στη σχολή. Η σχολή μου φάνηκε ενδιαφέρουσα ως και χλιαρή σε ορισμένες περιπτώσεις. Αλλά, υπήρχαν κάποια μαθήματα όπως οι λογοτεχνίες που είχα έφεση και μου άρεσαν πολύ. Τελείωσα τη σχολή και μετά ήρθε η πολυπόθητη επαγγελματική αποκατάσταση. Τα τελευταία 8 ακαδημαϊκά χρόνια -ουσιαστικά πάμε για το 9ο – εργάζομαι ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός. Έχω δουλέψει σχεδόν σε όλη την Ελλάδα. Σε νησιά, στην Πελοπόννησο, στην Αθήνα, στη Δυτική Μακεδονία, στην Κέρκυρα κ.λπ. . Αναμφίβολα, τα πράγματα δεν είναι όπως τα περίμενα. Να πω ότι δεν είμαι από τους ανθρώπους που δεν επιδιώκουν τον διορισμό ή επαναπαύονται στον διορισμό. Θεωρώ γενικά πως το Δημόσιο όπως είναι δομημένο στην Ελλάδα και πάνω στο οποίο χτίστηκαν οι πελατειακές σχέσεις δε με αντιπροσωπεύει και δε με ενδιαφέρει κιόλας. Αλλά, αυτό που με ενδιέφερε είναι να έχω μία σταθερή επαγγελματική πορεία σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό πλαίσιο, σε ένα σταθερό εκπαιδευτικό περιβάλλον, αντιλαμβανόμενη και την αξία που αυτό έχει για τους ίδιους τους μαθητές παιδαγωγικά πάντα. Έκανα μια απόπειρα να για να φύγω στο εξωτερικό όντας απογοητευμένη από την κατάσταση που βίωνα τα τελευταία χρόνια εδώ πέρα στην Ελλάδα κυρίως με τις μετακινήσεις και όλο αυτό το σύστημα, το οποίο ας το πούμε είναι πολύ κουραστικό και ψυχοφθόρο. Η μετανάστευση ήταν μια σκέψη που γενικά ωρίμαζε μέσα μου από την τρίτη χρονιά που δούλευα ως αναπληρώτρια και είδα πού πάει το πράγμα και γενικά πώς είναι το σχολείο, πώς λειτουργεί το θέμα με τους αναπληρωτές και όλα αυτά. Οπότε σκέφτηκα ότι έχει έρθει η ώρα να κάνω κάτι προκειμένου να μπορέσω μελλοντικά να ευημερήσω. Ξεκίνησα μια διαδικασία που μου πήρε 2 περίπου χρόνια για να μπορέσω να φύγω έξω, για να μπορέσω να αποταμιεύσω κάποια χρήματα για να μπορέσω να φύγω γιατί τώρα πια για να φύγεις χρειάζεσαι αρκετά χρήματα. Δεν είναι εποχές που φεύγεις μετανάστης με λίγα στην τσέπη και ελπίζεις. Χρειάζεσαι χρήματα για να νοικιάσεις, για τα πρώτα σου έξοδα, για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επίσης να πω, ότι για τα σχολεία παίζει πολύ μεγάλο ρόλο αν είσαι nativespeaker. Σχετικά με αυτό, τα αγγλικά

μου ήταν σε πολύ καλό επίπεδο με πολύ μεγάλη προσωπική προσπάθεια και εδώ και εκεί. Υπήρχαν σαββατοκύριακα που διάβαζα και 3ωρα προκειμένου να ανταπεξέλθω. Επίσης, μια δυσκολία που αντιμετώπισα όταν έφτασα στο σχολείο ήταν ότι αντιμετώπισα έναν σύλλογο διδασκόντων που καταλάβαινα τον πρώτο μήνα ελάχιστα από αυτά που έλεγαν γιατί μιλούσαν με slug και χρησιμοποιούσαν λέξεις που δεν μπορούσα να καταλάβω τι σήμαιναν και μου πήρε 1,5 μήνα για να μπορέσω να αντιλαμβάνομαι τι εννοούν. Οι ίδιοι, βέβαια, με καταλάβαιναν και δεν είχα κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα. Προσωπικά δεν αντιμετώπισα ρατσιστικές συμπεριφορές ενώ κάποιοι άλλοι συνάδελφοί μου στο ίδιο σχολείο μπορεί να αντιμετώπιζαν. Σε αυτό ίσως να παίζει ρόλο και η εξωτερική μου εμφάνιση γιατί όλοι νόμιζαν πως είμαι Ολλανδή και όταν του έλεγα ότι είμαι «greek» με κοίταζαν με μία δυσπιστία. Παίζει πολύ σημαντικό ρόλο το παρουσιαστικό ειδικά σε τέτοιες χώρες. Απλά αυτό που εγώ η ίδια αντιμετώπισα ήταν μια διάκριση, μια δυσπιστία περισσότερο όσον αφορά αυτό που είμαι μέχρι τελικά να αποδείξω το αντίθετο από τις προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί, μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία που αυτοί περίμεναν.

Όπως σου είπα έφυγα μετά από έρευνα περίπου 2 ετών, πήρα το QTS, το QualifiedTeacherStatus, το αντίστοιχο αγγλικό ας πούμε ΑΣΕΠ, που αναγνωρίζει ουσιαστικά το δικαίωμά μου να δουλέψω ως εκπαιδευτικός στην Αγγλία. Ευτυχώς μου αναγνωρίστηκε πως μπορώ να δουλέψω σε όλες τις βαθμίδες, και την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια και λόγω του μεταπτυχιακού. Έχω και ένα postgraduatecertificate στη συμβουλευτική. Πήρα, επίσης, το UK Naric, που στην ουσία εξίσωνε τα προσόντα μου τα ακαδημαϊκά, Bachelor και Master με τα αντίστοιχα των αγγλικών πανεπιστημίων. Ευτυχώς για μένα το πρώτο βήμα που έκανα... είχα γνωστούς στην Αγγλία που με είχαν προετοιμάσει για το κλίμα, πώς είναι η κουλτούρα κ.τ.λ. αλλά δεν είχα καθαρή εικόνα τι επρόκειτο να αντιμετωπίσω. Αρχικά, πήγα στο Μάντσεστερ, γράφτηκα εκεί πέρα σε κάποια teachingagencies, που είναι στην ουσία μια διαδικασία recruitment-στελέχωσης των σχολείων κ.τ.λ. για έναν άνθρωπο, ο οποίος δεν έχει καμία επαφή με το βρετανικό σύστημα. Όπως σου είπα πήρα το QTS, δεν είχα το PGC, το λεγόμενο, που είναι μια μεταπτυχιακή εξειδίκευση που κάνουν εκεί οι δάσκαλοι αφού τελειώσουν. Στην ουσία είναι σαν την πρακτική μας που μαθαίνεις πώς λειτουργεί το σύστημα, το αναλυτικό πρόγραμμα κι όλα αυτά. Αυτό σε οδηγεί στην απόκτηση QTS. Αν, ωστόσο, έχεις πάρει το QTS αποκλείεται από αυτό, οπότε για μένα αυτό ήταν ένα ακόμη εμπόδιο. Πήρα το QTS χωρίς να μπορώ να μπω σε σχολείο και να κάνω πρακτική και να δω πώς δουλεύει.

Μετά, το teachingagency με τοποθετούσε σε διάφορα σχολεία της περιοχής που δούλευα ακόμα και σε ακτίνα 10 μιλίων από εκεί που έμενα με αποτέλεσμα να έχω δουλέψει σε nurseries, σε νηπιαγωγεία δηλαδή, σε ειδικά σχολεία, ως βοηθός δασκάλου σε δημοτικό, μέχρι και year 3, σαν να λέμε τρίτη τάξη. Παράλληλα πήγαινα και εθελοντικά στο σχολείο της γειτονιάς μου και κάθε βδομάδα πήγαινα περίπου 3 ώρες σε ένα ελληνικό σχολείο σε μια κοντινή πόλη και έκανα μάθημα εκεί. Δίδασκα ελληνικά, δηλαδή, σε αγγλικά που δε μιλούσαν ελληνικά οπότε ήταν πολύ δύσκολο γιατί έκανα την αντίστροφη διαδικασία. Αυτή ήταν η επαγγελματική μου ζωή εκεί πέρα. Αναγκάστηκα κάποιες φορές να κάνω κι άλλες δουλειές γιατί το teachingagency δε μου παρείχε πάντα δουλειά. Ήμουν σε 3 teachingagencies, οπότε αναγκαστικά δούλεψα και σε άλλες δουλειές για να βιοποριστώ γιατί αυτή η διαδικασία δε μου εξασφάλιζε έναν σταθερό μισθό. Κάποιον μήνα μπορεί να έβγαζα πιο πολλά λεφτά και κάποιον μήνα όχι. Έκανα ιδιαίτερα, δούλεψα και 2 μήνες ως μπαρίστα παράλληλα με τη δουλειά με αποτέλεσμα να δουλεύω 60 ώρες την εβδομάδα κάποιες φορές. 40 ώρες στο σχολείο και Παρασκευή και Σάββατο δούλεψα σε καφεστίαση για να εξασφαλίσω π.χ. τα μεταφορικά μου ή οτιδήποτε. Χρειάστηκε, επίσης, να νοικιάσω ένα αμάξι με leasing που πλήρωνα κάθε μήνα για να μετακινούμαι γιατί η φύση της δουλειάς ήταν τέτοια. Η κουλτούρα των Άγγλων είναι ιδιαίτερη. Ήταν πολύ δύσκολο το κοινωνικό κομμάτι. Δεν έβρισκες μια ισορροπία όσον αφορά την επαγγελματική και την κοινωνική σου ζωή, το οποίο εμένα μου στοίχιζε αν θέλεις γιατί μου ήταν δύσκολο να εξοικειωθώ ζώντας και σε μια μεσογειακή χώρα με κοινωνικότητα κ.λπ. . Το καλό είναι ότι στο σχολείο τελικά θέλησαν να μου προτείνουν συμβόλαιο, το οποίο ήταν 27,5 ώρες για την επόμενη χρονιά. Τελικά, όμως, το απέρριψα γιατί οι ώρες ήταν πολύ λίγες, ενώ ουσιαστικά πρέπει να δουλεύουμε 40 ώρες την εβδομάδα για να έχεις μια δουλειά με πλήρες ωράριο που σημαίνει και έναν πλήρη μισθό. Οι 27,5 ώρες θεωρούνται μερική απασχόληση. Η προϋπηρεσία μου από δω από την Ελλάδα δεν αναγνωρίστηκε. Έπρεπε από την αρχή να αποδείξω ποιος είμαι και τι κάνω. Χρειάστηκε να πάρω κάποιες συστατικές επιστολές από διευθυντές σχολείων που έχω δουλέψει με αποτέλεσμα κάποιοι να μην είναι πια διευθυντές ή να μην μπορώ να τους βρω. Κάποιοι με βοήθησαν. Ειδικά κάποιοι από εδώ από τη Φλώρινα που ήμουν την τελευταία χρονιά και ένας από την Κέρκυρα. Οπότε μου έστειλαν κάποιες συστατικές επιστολές. Επίσης, πέρασα από ένα DBS Check, που στην ουσία είναι ένα ποινικό μητρώο που για να δουλέψεις σε σχολείο πρέπει να περάσεις κι αυτό. Είχα κάρτα για

να μπορώ να μπω στο σχολείο, υπήρχε έλεγχος από τον ofsted έναν ανεξάρτητο οργανισμό που μοιάζει πάρα πολύ στην εμφάνιση και στην παρουσία τον παλιό επιθεωρητή που είχαμε τον κοστουμαρισμένο που ερχόταν στα σχολεία πολύ παλιά και είχαμε αξιολογήσεις και βαθμολογούμαστε ποσοτικά με rates, διάφορες κλίμακες κ.λπ. . Το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων που πήγαινα ήταν διαφορετικό. Κάθε σχολείο έπρεπε ανάλογα με τα κεφάλαιά του, τα λεγόμενα funds είχε το δικό του αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο ήταν ρυθμισμένο σύμφωνα με την ενιαία εθνική πολιτική για την εκπαίδευση και το τι πρέσβευε το κάθε σχολείο, αν ήταν πρωτοβάθμια, ειδικό κ.τ.λ. . Κι αυτό που διαπίστωνα στην πορεία ήταν ότι το 2006 ψηφίστηκε στην Αγγλία ένας νόμος από τον τότε Πρωθυπουργό TonyBlair, όπου στην ουσία ήταν το “NewmanagerialCulture” με το οποίο κάποια σχολεία που δεν είχαν καλές επιδόσεις όσο αφορά το επίπεδο των μαθητών τους κυρίως γιατί μέσω αυτού αξιολογούνται τα σχολεία υποβαθμιζόνταν ή και έκλειναν. Επίσης, πολλοί εκπαιδευτικοί έχασαν τις δουλειές τους. Ορισμένα για να επιβιώσουν οργανώθηκαν σε academies που χρηματοδοτούνταν από εταιρείες, τα “charities”, οι λεγόμενες φιλανθρωπικές εταιρείες όπως και κάποιες εκκλησίες κ.τ.λ. . Εννοείται ότι τα μέσα αυτά επέβαλλαν τη δική τους οργανωσιακή κουλτούρα. Για παράδειγμα, ήμουν σε ένα σχολείο που είχε μια εκκλησία στην αυλή, ήτανε τελείως καθολικό σχολείο, όπου προσευχόμασταν όλη μέρα. Γενικά στην Αγγλία το επάγγελμα του εκπαιδευτικού δεν είναι jobforlife. Δεν την επιλέγουνε πολλοί. Είναι μια δουλειά με υπερβολικό φόρτο εργασίας. Δεν υπάρχουν σχολικά εγχειρίδια, που σημαίνει πως εσύ πρέπει να αναλάβεις αυτή τη δουλειά στο σπίτι και να οργανώνεις το μάθημά σου κάθε μέρα. Έχεις αξιολογήσεις συνέχεια. Εγώ δεν είμαι κατά της αξιολόγησης. Είμαι υπέρ αλλά να γίνεται με συγκεκριμένους όρους και όχι με τέτοια κριτήρια γιατί αυτό ουσιαστικά απομονώνει πολλά παιδιά γιατί πολλά σχολεία θέλουν να εξοβελίσουν τους «κακούς» μαθητές και τους μπελάδες προκειμένου να λάβουν καλύτερες αξιολογήσεις και καλύτερες βαθμολογίες. Αυτά σε γενικές γραμμές. Πάρα πολύ τεχνοκρατικό το σχολείο τους, πολλή διάκριση. Για παράδειγμα, ήμουν σε ένα nursery...πήγα με την εντύπωση ότι η Αγγλία ήταν ένα κράτος κουλτούρας, ένα κράτος ισονομίας, ισοπολιτείας, που είναι χάρη στην οργάνωση που μπορεί να έχει. Αυτή η οργάνωση, όμως απορρέει από τους νόμους που είναι σεβαστοί γιατί είναι πάρα πολύ αυστηροί, γιατί πρέπει να πληρώσεις, υπάρχουν έλεγχοι κ.τ.λ. . Σε αυτό το nursery που πήγαινα για περίπου 2 εβδομάδες και για μένα ήταν πολύ συγκλονιστικό τα παιδάκια ήταν χωρισμένα σε 3 ομάδες. Κάθε ομάδα είχε και ένα όνομα: οι τίγρεις, οι ελέφαντες και

τα λιονταράκια, όπου ήταν 3 ταχυτήτων ομάδες. Τα πολύ καλά, τα μέτρια και τα παιδάκια που είχαν μαθησιακές δυσκολίες με κάποια διαταραχή προσοχής, κάποια υπερκινητικότητα και όχι ειδικές ανάγκες το τονίζω. Τα παιδάκια φαινόταν ότι αντιλαμβάνονταν τον ρόλο τους και τη αδυναμία τους. Σε αυτό το σχολείο δούλευα ως βοηθός της δασκάλας. Ήταν η δασκάλα, εγώ και άλλες 2 βοηθοί, η μία έκανε πρακτική και η άλλη ήταν χρόνια στο σχολείο με αποτέλεσμα όταν χωρίζονταν οι ομάδες να έπαιρνα εγώ τη μία ομάδα. Αυτό γινόταν εκ περιτροπής κάθε μέρα που σημαίνει ότι δεν παίρναμε πάντα την ίδια ομάδα και η δασκάλα μας έδινε ένα έντυπο με οδηγίες σαν να λέμε το σχέδιο μαθήματος, οπότε έπρεπε να το εφαρμόσουμε... που για μένα αυτό ήταν εξωφρενικό, πολύ χειρότερο από το τεχνοκρατικό σχολείο του Dewey που μαθαίνουμε στις σχολές. Ήταν γενικά το εκπαιδευτικό σύστημα της Αγγλίας όπως το είδα γιατί ήμουν τυχερή που πήγα σε διάφορα σχολεία και είδα πολλά ήταν ένα σχολείο άκρως καπιταλιστικό και γενικά στην Αγγλία υπάρχει μία ακραία έκφραση του καπιταλισμού, που εδώ έρχεται σιγά σιγά αλλά σε αυτό το σύστημα ζούμε με ούτως ή άλλως. Το σχολείο ουσιαστικά προετοιμάζε το εργατικό δυναμικό της αυριανής κοινωνίας από τους εργάτες μέχρι τα ψηλά υφιστάμενα στελέχη. Ακόμα και στα δημόσια σχολεία πρέπει να πληρώνεις 3000 λίρες για να πάει το παιδί σου. Δεν υπάρχει, δηλαδή, δωρεάν τίποτα. Στα δημόσια σχολεία οι δάσκαλοι θέλουν και το παλεύουν για να μπορέσουν τα παιδιά να πάρουν καλούς βαθμούς στα λεγόμενα GCSE, σα να λέμε τις πανελλαδικές τις δικές μας. Παιδαγωγικά εμένα δε μου ταίριαζε όσον αφορά τις αρχές μου γιατί δεν είμαι άνθρωπος συστημικός ας το πούμε έτσι. Είμαι και λίγο ονειροπόλος αν θες όσον αφορά τη εκπαίδευση και γενικά δεν είναι ένα σύστημα στο οποίο θα επιβίωνα και θα ευημερούσα. Ίσως αν ήταν ένας ρόλος που θα μου επέτρεπε να κάνω κάποιες τομές... ένιωθα ευνοησμένη όσον αφορά τις πρωτοβουλίες τις εκπαιδευτικές, τις παιδαγωγικές που θα μπορούσα να πάρω για να αλληλεπιδράσω με τα παιδιά. Ένιωθα ότι όλο αυτό που έκανα ήταν bild-up, κατασκευασμένο ας πούμε και έπρεπε να έχω έναν διεκπεραιωτικό ρόλο και να κάνω αυτά που έπρεπε. Φυσικά, είχαμε και άλλους, δευτερεύοντες ρόλους. Να ταΐσουμε τα παιδιά, να τα αλλάξουμε αν βραχούν κ.λπ. . Εκδρομές εννοείται συνοδεύαμε, δεν πληρωνόμασταν. Κάθε Σάββατο λειτουργούσαν κάποια afterschoolclub, με κάποια demonstration, κάποια πειράματα φυσικής κ.λπ. όπου σε παρακαλούσαν να πας και άντε να έλεγες όχι. Δηλαδή, ήταν και λίγο το φιλότιμο... Η ζωή ήταν περίεργη. Τον μέσο Άγγλο τον βρήκα ρηχό σαν άνθρωπο χωρίς ιδιαίτερες κοινωνικές ανησυχίες. Γενικά υπάρχει πάρα πολλή ανεργία όσον

αφορά στη μεσαία τάξη. Μια οικογένεια που ανήκει στη μεσαία τάξη δεν μπορεί πλέον να σπουδάσει το παιδί της στην Αγγλία, οπότε όταν τελειώνουν το σχολείο κοιτάζουν να διοχετευτούν στην αγορά εργασίας όπου μπορούν να βρουν εργασία με βασικό μισθό. Σπουδάζουν τα παιδιά των οικογενειών που μπορούν να υποθηκεύσουν τις περιουσίες τους προκειμένου να πάρουν δάνεια. Αν κάποιος είναι πολύ καλός μαθητής ή διάνοιες μπορούν να πάρουν υποτροφίες και να διοχετευτούν στον ακαδημαϊκό χώρο. Κοινωνικά δεν υπάρχει τίποτα. Δουλειά-σπίτι, σπίτι δουλειά με αποτέλεσμα αυτό να διοχετεύεται στο σαββατοκύριακο, όπου οι άνθρωποι πηγαίνουν και πίνουν. Μια κοινωνία φτιαγμένη για να καταναλώνει. Να πάει ο κόσμος στα πολυκαταστήματα που έχουν εκπτώσεις π.χ. στα Primark για να μπορέσει να καταναλώσει. Δύσκολα μπορούν να έρθουν διακοπές στην Ελλάδα. Οι τουρίστες που βλέπουμε είναι από μεσαία τάξη και πάνω.

Αποφάσισα να επιστρέψω λόγω της ανασφάλειας που υπήρχε εκεί πέρα και της ανασφάλειας ότι είμαι σε μια άλλη χώρα και δεν ξέρω τελικά τι μου ξημερώνει. Διαπίστωσα ότι υπήρχε μία σύγκρουση ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους οδηγήθηκα εκεί, οι οποίοι ήταν η προσπάθειά μου να βρω μια αξιοκρατική κατάσταση, μια σταθερότητα. Μια ευημερία ουσιαστικά και ένα μέλλον που δεν το είχα στην Ελλάδα. Ήταν δυσοίωνα τα πράγματα και κανείς δεν μπορούσε να μου εξασφαλίσει το αύριο. Επέστρεψα εδώ πέρα εκ του ασφαλούς γιατί εδώ πέρα έχω μια δουλειά, αυτή όπως είναι, ξέροντας βέβαια ότι κι εδώ τα πράγματα είναι πολύ ασταθή και εδώ πάνε να εφαρμοστούν πράγματα παρόμοια. Δηλαδή, σε 10 χρόνια το εκπαιδευτικό σύστημα αυτό θα μοιάζει με εκείνο αν ακολουθηθεί η ίδια γραμμή. Οπότε έπρεπε να πάρω μια απόφαση. Να κάτσω εκεί και να ρισκάρω στο ίδιο κομμάτι ξέροντας ότι μπορώ να φτάσω μέχρι εκεί, που το «εκεί» εμένα δε με κάλυπτε ή να γυρίσω και να συνεχίσω τη ζωή μου όπως ήταν παλιά και ίσως κάποια στιγμή στο μέλλον να κυνηγήσω κάτι ακαδημαϊκό στο εξωτερικό ίσως και κάποια δουλειά άσχετη με την εκπαίδευση. Αυτή τη στιγμή βρίσκομαι σε ένα μεταβατικό στάδιο σίγουρα. Είμαι σε μία φάση που έχω ξαναεπιδιώξει να φύγω και είμαι εν αναμονή κάποιων αποτελεσμάτων για να δω αν με συμφέρει να φύγω αν μπορέσω να βρω αυτά που θέλω. Ειδικά, η ζωή μου θα είναι αυτή που είναι τα τελευταία 8 ακαδημαϊκά χρόνια μετακινούμενη από το ένα σημείο στο άλλο μην έχοντας έναν σταθερό κύκλο, μία σταθερή ζωή, οικονομική ανασφάλεια, γιατί αυτά τα χρήματα που ξοδεύω για να πάω σε ένα μέρος δεν τα κάνω απόσβεση ποτέ. Θέλω να εκπληρώσω κάποιες εσωτερικές μου ανάγκες για να είμαι καλά εγώ. Αναμφίβολα, το

ελληνικό σχολείο βλέπω ότι χρειάζεται ανθρώπους και νέους ανθρώπους, πράγμα που δεν το βλέπω να γίνεται. Και εδώ πέρα οι ρόλοι μας είναι λίγο να μπούμε, να τελειώσουμε, να φύγουμε και αυτό δεν είναι σωστό. Είπα περισσότερα αρνητικά πράγματα για το αγγλικό σχολείο αλλά πίστευα ότι πηγαίνοντας θα έβρισκα θετικά πράγματα και κυρίως αξιολογικά λόγω της δικής μου κουλτούρας και της δικής μου αν θέλεις τοποθέτησης πολιτικής, κοινωνικής κ.τ.λ. που δε μου άρεσαν. Ένας άνθρωπος που ενδεχομένως είναι ταγμένος με το σύστημα περισσότερο ίσως να το έβρισκε πιο δελεαστικό. Η εμπειρία μου από το εξωτερικό δεν ήταν και η καλύτερη δυνατή. Υπήρχαν Και θετικά πράγματα αλλά όσον αφορά το εκπαιδευτικό κομμάτι και τη δουλειά αυτή ήταν λίγο περίεργα. Σκέφτομαι μέχρι και να ακολουθήσω εντελώς διαφορετική επαγγελματική πορεία και ίσως το κάνω. Έχω σκεφτεί να πάω μέχρι και σε σχολή ζαχαροπλαστικής που είναι και το χόμπυ μου. Αυτό που με κρατάει στην Ελλάδα είναι η αγάπη για τα παιδιά .

Παρεπόμενες ερωτήσεις¹¹⁵ συνέντευξης

Οι σπουδές σου στην Ελλάδα σου έδωσαν τις κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να ανταπεξέλθεις στον εκπαιδευτικό σου ρόλο;

Δεν μπορώ να πω πως οι σπουδές μου με βοήθησαν, γιατί στον βρεφονηπιακό σταθμό που δούλεψα τα παιδιά ήταν πολύ μικρά και δεν μπορούσα να εφαρμόσω αυτά που έμαθα. Ακόμα και να ήθελα το πρόγραμμα του παιδικού σταθμού έδινε βάση στο να αποκτήσουν τα παιδιά εμπειρίες από την καθημερινή ζωή και όχι σε παιδαγωγικά πράγματα. Τα πράγματα που εφάρμοζα τα έμαθα από την Κατερίνα και από το διάστημα που δούλευα ως βοηθητική. Πάντως θέλω να πω ότι και από τον παιδικό σταθμό έμαθα πολλά. Ήταν μια πολύ δυνατή εμπειρία και τουλάχιστον είχε να κάνει με παιδιά. Τώρα στο γερμανικό νηπιαγωγείο δεν ξέρω... ίσως να μπορούσα να εφαρμόσω κάτι αν δούλευα ποτέ εκεί.

Ποιο ήταν το περιεχόμενο των σεμιναρίων που απαιτούνταν για την αναγνώριση του πτυχίου σου; Σε τι διέφερε από τις γνώσεις που έλαβες εσύ;

Τα σεμινάρια ήταν θεωρητικά και περιείχαν διάφορα πράγματα σχετικά με τη δομή των νηπιαγωγείων και τις απαιτήσεις. Μας μάθαιναν πράγματα για τους νόμους. Στα γνωστικά αντικείμενα δεν έδιναν τόσο μεγάλη έμφαση. Σε αυτό ακριβώς διέφεραν. Δε σε μάθαιναν κάτι για την ψυχολογία ή κάποιον τομέα π.χ. μαθηματικά αλλά

πράγματα νομοθετικά. Και όταν σου έδειχναν κάποια πράγματα σχετικά με διδασκαλία ήταν σαν ένα μικρό κομμάτι των μαθημάτων που κάναμε στη σχολή.

Πριν τη μετανάστευση είχες κάποια ενημέρωση σχετικά με τα στάδια που πρέπει να ακολουθήσεις ώστε να εργαστείς ως νηπιαγωγός;

Η αλήθεια είναι ότι η απόφασή μου να φύγω ήταν πολύ βιαστική. Οι συγγενείς που στη Γερμανία γνώριζαν ότι υπάρχει ζήτηση για νηπιαγωγούς αλλά δεν ήξεραν τις δυσκολίες για την αναγνώριση. Νόμιζα ότι επειδή η Γερμανία είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα πτυχία θεωρούνται ισότιμα. Τώρα πια βλέπω ότι θα ήταν καλύτερο να είχα πάρει το πτυχίο των γερμανικών όσο ήμουν στην Ελλάδα και να φύγω μετά. Ίσως θα ήταν καλό να έκανα και κάποια εργασία ας πούμε σεζόν για να μαζέψω χρήματα και να κάνω αμέσως τα σεμινάρια που χρειάζονταν για την αναγνώριση.

Παρεπόμενες ερωτήσεις 2^{ης} συνέντευξης

Σε τι ακριβώς αναφέρεσαι όταν λέει πως τα πράγματα δεν ήταν όπως το περίμενες;

Γενικά σε όλα. Στις μετακινήσεις μου κάθε χρόνο από τόπο σε τόπο αρχικά. Περίμενα ένα σταθερό πλαίσιο εργασίας. Και στο κλίμα που επικρατεί στο σχολείο. Ξέρεις... ίσως είμαι ονειροπόλος αλλά είδα ανθρώπους να ασκούν το επάγγελμά τους διεκπεραιωτικά. Καμία όρεξη για τομές, για αλλαγές, για νέα πράγματα. Δεν αξίζει στα παιδιά και γενικότερα στην εκπαίδευση αυτή η νοοτροπία. Τα πράγματα πρέπει να αλλάξουν και σε αυτό μπορούν να βοηθήσουν νέοι άνθρωποι αλλά με την κατάσταση που βιώνουν οι αναπληρωτές δεν είναι εφικτό.

Πώς ήταν δυνατό στη Βρετανία μετά την αναγνώριση τα πτυχία σου να καλύψουν διδακτικά τόσες βαθμίδες;

Συγγνώμη. Όπως το έθεσα, πράγματι, δε βγαίνει νόημα. Το μεταπτυχιακό μου ήταν πάνω στην Ειδική Αγωγή και στη Βρετανία το καθεστώς είναι διαφορετικό. Το μεταπτυχιακό μου με κάλυπτε στις δομές ας πούμε ειδικής αγωγής ως SEN teacher. Το πτυχίο μου από τη σχολή στη Θεσσαλονίκη με κάλυπτε μόνο για την πρωτοβάθμια.

Τελικά ανέλαβες υπεύθυνη σε κάποιο τμήμα ή είχες κυρίως βοηθητικούς ρόλους;

Ο ρόλος μου σε όλες τις θέσεις ήταν βοηθητικός. Όπως σου είπα στη Βρετανία δεν αναγνωρίστηκε η προϋπηρεσία μου ως δασκάλα. Απαιτείται UK experience. Ξεκινάς ως “teaching assistant” ή ως “supply teacher”. Για να γίνεις υπεύθυνη μπορεί

να περάσει και μία δεκαετία. Πέρα από την εμπειρία χρειάζεται να είσαι και nativespeaker.

Οι σπουδές σου στην Ελλάδα σου έδωσαν τις κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να ανταπεξέλθεις στον εκπαιδευτικό σου ρόλο;

Όσον αφορά τα αντικείμενα που διδάχτηκα στο πανεπιστήμιο, ναι. Αλλά χρειάστηκε να προσαρμόσω όσα έμαθα στις απαιτήσεις του curriculum. Αυτό στα δημοτικά. Στο nursery ο ρόλος μου ήταν βοηθητικός. Υπήρχαν δραστηριότητες που δεν είχαν σχέση με όσα διδάχτηκαμε γιατί αφορούσε παιδιά μικρότερης ηλικίας, νηπιαγωγείο. Κι εκεί πιο πολύ ο ρόλος μας είχε να κάνει με τη φύλαξη και όχι τόσο με τη μετάδοση γνώσεων.